

VII
B 35.213e
23.

VVK

V ZABLUDAH

KNEZOVA KNJIŽNICA

XXIII. ZVEZEK

FRANCE BEVK

V ZABLODAH

ROMAN

IZDALA IN ZALOŽILA SLOVENSKA MATICA
V LJUBLJANI 1929

KNEZOVA KNJIŽNICA

ZJILN NAKLAD

KRAJCE BELE

V ZABLODAH

VIII B 25.213 e

N=0300030-1

Prejeto od urada
za upravljanje imovine
upornikov

PRVI DEL.

1.

Hilda je sedela v salonu pred velikim zrcalom in se opazovala. Zavedala se je, da je lepotica. Njena telesna vitkost je tekmovala z ovalnostjo udov. V tej tekmi je zmagovala vitkost. Popolnost telesnih oblik je podčrtavala obleka, dragulji, bela polt. Ne čisto bela, kakor rahlo nadahnjena z barvo jabolčnih cvetov.

Trepetala je v bojazni, da bi njena lepota izginila. Nosečnost kvari telo, dojenje izmozga prsi. Ostre, globoke črte se zarišejo okrog ust in oči... Izgube lepote se je Hilda bolj bala nego smrti. Ne radi svojega moža, radi vseh ljudi, najbolj radi sebe. Rada bi večno izžarevala lepoto, rada bi očarala vsakogar. Hotela je biti kraljica.

V dveh letih zakona je bila že drugič noseča. Tega ni očitala sebi, karala je svojega moža. On se ji je smejal, ko mu je to razodela. On se smeje, ker je ljubosumen nanjo. Z nosečnostjo bi jo rad priklenil na dom, jo izžel, da bi jo bilo sram stopiti pred ljudi. Iz tega razloga ji ni branil ostriči si lase. Kako lepe lase je imela! Žrtvovala jih je modi. Včasih ji je bilo žal zanje. Rada bi se ponasjala z njimi kakor Melisanda v operi. Kdo bi opeval njene lase? Njen mož?

Hilda se je zasmejala.

Lojze Katnik, ravnatelj glavnega zastopstva za varovalnice za življenje in za nezgode, njen mož, je sedel v fotelju in bral časopis. Pogledal jo je, zakaj se smeje.

Njen Lojzek ni poznal poezije. V gledališču ni zadremal, vendar ga glasba ni tako prevzemala kot njo. Knjig ni bral, le v časopise je buljil, kadil cigare in težko sopel po obedu. Saj njenih las niti videl ni, njenih lesketajočih se oči ni opazil.

»Lojze, zakaj pa ne bereš glasno?«

Mož je odgovoril mirno, zateglo: »Saj ni nič zanimivega.«

»Če ni nič zanimivega, zakaj pa bereš?«

In čez nekaj časa: »Lojzek, daj mi cigareto!«

»Kajenje bi škodovalo otroku.«

Otroku, ne nji? Hilda se je ugriznila v ustnice. Pogledala se je v zrcalo. Kadar je bila srdita, je bila grda. Radi tega se je jeze ogibala. Vzdihnila je iz dolgočasje in položila nogo čez nogo...

Že, ko je bila otrok, je kadila. Njen oče je bil predmestni trgovec, mati mu je pomagala v trgovini. Četudi sta bila roditelja stroga v vzgoji, jima je rada uhajala na ulico, v skrit kraj med dva dolga zida, kjer je bila med otroki visoka šola nerodnosti. Tam se je naučila Hilda kajenja, grdih besed in greha, ki ga je ovadila sestra Klara materi. Hilda je bila tepena od očeta, ki ga je od tedaj do poroke sovražila, sestre pa ni marala. Ta je vedno strmela v knjige, zato nosi naočnike. Iz kratkovidnosti je vzela debelega bogataša, ki bi ga ona ne marala.

Sestro je zdaj imela rada. Že izza zidov zavoda, kamor so jo bili starši poslali, jo je vzljubila. Ona je bila edina, ki jo je pogosto obiskavala in ji prinašala darov. Ko je odrastla kiti, je brala romane, kradla denar in pobegala v kino. Iz besed, ki jih je slišala od mladih prijateljev, se je začela zavedati lepote. Želela je, da bi padel svet na kolena pred njo.

Dobila je snubca. Bil je črn ko hrošč, srednje velik, po obrazu lep in po besedi prijazen. Lojze Katnik. Ime ji ni ugajalo, ne bonboni, ki jih je

prinašal, bolj zlata verižica, ki ji je krasno pristojala. Postal je njen mož.

Obsipaval jo je z darovi in blagostanjem, jo nosil na rokah in jo oboževal. Sedela je na prestolu, kakor boginja in zahtevala češčenja. Tudi po prvem otroku, ko se je mož že umiril in hotel imeti ženo, mater svojih otrok, ne ljubico.

Hilda je z bolečino to opazila. Mislila je, da je več ne ljubi. Telesno se je bala zanj, duša se mu je umikala. Zasmehovala je njegovo vsakdanjo nprav. Za svojo lepoto je trepetala bolj nego prej. Hotela je biti občudovana, silila je v družbo.

»Ali nocoj ne pojdeva nikamor?«

»Nocoj sem truden, dragica.«

»Kadar bi jaz rada kam, si vselej truden. Kaj naj počnem?«

»Igraj klavir!«

Hilda je stopila h klavirju in odprla note. Zaigrala je poskočno melodijo, nato je prešla v žalost. Nenadoma je utihnila, zaprla klavir in vzdihnila.

»Kaj pa ti je?«

»Ne ljubiš me več.«

»Zakaj mi delaš krivico, Hilda?«

»Ves dan si v pisarni. Kadar prideš domov, sediš in bereš.«

»Govoriva,« je mož odložil časnik. »Tebi na ljubo ostajam doma. Govori, Hilda! Ali pa igray, jaz bom poslušal.«

»Kaj naj govorim s teboj? Kaj naj ti igram? Ali ne razumeš ali pa zadremlješ.«

»Hilda!« se je Katnik smejal v napol narejeno nevoljo svoje žene.

»Saj res. Vedno sem sama, s teboj, vedno s teboj... Človek otopi.«

»Kako lepo je biti sam! Ali s človekom, ki ga ljubiš... Z ljudmi je bridkost. Dvakrat govoriš, v tretje se spreš. Ali ni tako? Glej, dve leti bo, kar sva poročena. Ali sva se med tem kdaj sprla?«

»Če bi se bila, bi ne bila več skupaj.«

»Tako?«

»Tako, da!« je potrdila Hilda. »Ali bi ti živel v peklu prepairov? Ali...« Hilda je umolknila, zakaj v Katnikovih očeh je gorelo dvoje vprašanj: Ali bi bilo enkratno nespোরazumljenje že večer pekel? In otroci? — Vedela je, da na to dvoje vprašanj ne bi mogla odgovoriti. To jo je razjezilo, da je udarila z nogo ob tla.

Hkratu se je pogledala v zrcalu. Videla je, da je grda. Tedaj je pozvonilo. Oba sta posluhnila.

»Kdo je?«

»Pojdi odpirat; dekla uspava otroka.«

Katnik se je dvignil in šel. Hilda je naglo stopila k zrcalu in si popravila lase. Ko se je obrnila, je že slišala glasno govorjenje na hodniku. Mož je nekoga pozdravljal, starega znanca ali prijatelja, ki ga dolgo ni videl.

Preden se je Hilda utegnila vprašati, kdo je, je vstopil visok plavolasec izredno lepega obraza in širokih pleč, ki je vplival nanjo kakor prikazen. Obleka, čevlji, obriti obraz, celo nohti na rokah so mu bili do muke brezhibni, negovani. Oči so prodirale globoko; izraz ust in nosa je imel nekaj skrivnostnega, zvitega.

Hilda je na vstopivšega napravila prav tako globok vtis, kakor on nanjo. Njena nosečnost je bila tako skrbno zakrita, da ni kazala oblik njene telesa. Dvoje ljudi je stalo kakor ukopanih...

Katnik tega ni opazil. Predstavil je prijatelju svojo ženo, nato svoji ženi prijatelja:

»Moj prijatelj Rado Devetak. Saj sem ti pravil o njem. Že nekaj let se nisva videla. Iz velikega mesta prihaja; kot bančni uradnik je prestavljen k nam.«

Hilda mu je stisnila roko in se mu nasmehnila z izredno ljubeznjivostjo, z zadrego v očeh.

Devetak se je trikrat priklonil in slednjič dejal: »Veseli me, da sem vas spoznal, gospa! Odkrito povem, nisem pričakoval, da bom nocoj srečal tolikšno lepoto.«

Ta poklon je Hildi laskal, Katniku je pognal rdečico v obraz. Da bi skrnil zadrego, je prijatelju ponudil stol: »Sedi!«

»Ne za dolgo. Rad bi šel nekoliko v družbo.«

»Kje stanuješ, prijatelj?«

»V isti hiši ko ti. Tu poleg. Čudež je, da se v teku dveh dni, odkar sem prišel, še nismo srečali. Napis na vratih me je opozoril...«

»Torej se bomo lahko večkrat videli,« je bila Hilda preočitno vzradoščena.

»Upam, gospa. Če bo vašemu soprogu hotelo to biti po volji.«

Katnik se je grenko smehljaj.

»Pa zakaj ne bi bilo?« se je čudila Hilda.

»Še vedno si tak kot si bil,« je postavljaj Katnik kozarčke na mizo in nalival konjaka. »Na zdravje!«

»Kakšen pa sem?«

»Žensk lačen,« je dejal Katnik, a se je prestrašil in popravil: »Da so ženske vino, si trdil včasi. Ali se ne spominjaš? Pij! Na zdravje!«

Devetak se je v rahli zadregi nasmehnil. »Gospa, ne verjemite mu! Na zdravje!«

Hildi so gorele oči. »Živeli ste v inozemstvu?« je vprašala.

»Na Dunaju.«

»Na Dunaju? Tam mora biti lepo. Tu je strašno pusto.«

»Hvala, gospa! Mojo misel ste izrekli. Bojim se, da se temu gnezdu ne bom privadil.«

»Boste prinesli vsaj nekaj življenja med nas, naši možje niti govoriti več ne znajo...«

»Saj vem... Trgovina, politika, filozofija. To ni za nas. Umetnost, природа, uživanje...«

»Uživanje?« je dahnila Hilda.

Devetak se je ozrl po Katniku in se nasmehnil: »Ne smete misliti slabo, gospa. Človek uživa slednjo stvar, ki je lepa. Pesem, sliko, cvet, lepo stavbo, karkoli... Treba je le znati poiskati, doumeti, zgraditi. Ne hoditi slep mimo lepih stvari, ki se človeku ponujajo...«

»Pred vsem žensko lepoto,« je omenil Katnik z rahlo ironijo. Devetakov samozavestni nastop in zaverovanost Hildinih oči sta ga jezila. Rad bi osmešil tega človeka pred svojo ženo.

»Zakaj ne tudi lepe ženske? Ene same lepe oči imajo toliko skrivnostne lepote, da je človek ne izčrpa vse življenje.«

Hilda je bila čudno vznemirjena. Začutila je, da prihaja od tega tujca nekaj kot električen tok nanjo. Neznana magnetična sila je držala njene oči uprte na njem. Streslo jo je.

»Kaj ti je?« jo je vprašal mož.

»Nič mi ni,« se je ozrla po njem. In se je domislila: »Vina bi pila.«

Katnik je pomislil, nato je vstal in odšel iz salona.

Devetak in Hilda sta se zrla dva dolga trenutka. Hilda ni mogla prenesti ostrega pogleda. Jela si je ogledovati roke. Nato je dejala jedva slišno:

»Pripovedujte mi kaj!«

»Kaj naj vam pripovedujem?«

»Ne vem. Morda o očeh, ki ste jih prej omenili. Kje ste videli take oči?«

»Takih nikjer kot pri vas. Prepričan sem, da se ne zavedate lepote svojih oči, ne vi ne vaš mož, nihče, ki vas je kdaj videl. Vaše čudovite oči so noč, a ne tako temna noč, da se nič ne vidi, taka, da zvezde svetijo skozi njo in se odražajo obrisi dreves, gorâ, hiš, ljudi in vsega. In vse dobiva v teh očeh temvečjo vrednost, kakor da se je slednja stvar strnila v biser in se lesketa... V takih očeh

počivajo skrivnosti, sanje, ki se nikoli niso uresničile in čakajo odrešenja...«

Hilda je gorela. Nenadoma si je zakrila oči, ne radi sramu, radi neznane omame, ki je prehajala iz besed vanjo. Devetak je utihnil, Katnik je vstopil z vinom, premeril globoko oba in postavil steklenico na mizo.

»Saj ne bom pila,« je dejala Hilda in vstala vznemirjeno.

Odpravili so se in odšli v kavarno.

2.

Mesto je težko soplo. Bil je večer med pomladjo in poletjem, ko je težko vzdušje pritiskalo ljudem na sence. Morje se je kakor oljnata tekočina razprostiralo do obzorja in prehajalo v zvezde. Obli trebuhi parnikov so ležali dremaje v vodi. Mornarji, ki so izmivali krove, so peli otožno špansko romanco.

Po vsem mestu so se pretakali ljudje. Blesteča luč je sijala na ceste in pomole. Od kavarn je tožila godba. Težek vzduh je udarjal iz beznic in iz ulic starega mesta. Tam so sedele ženske na pragih črnih hiš in kramljale. Otroci so igraje begali, se skrivali za pocesnicami, ki so s cigaretami v rokah nalik solnatim stebrom stale ob vogalih ulic.

Kavarna Edison je stala na meji mesta in predmestja. Velika, živo poslikana, je ob večerih šumela polna ljudi. Vanjo so zahajali trgovci, mešetarji, zaljubljeni, ki so v tem koncu mesta iskali skritih kotov, ter prostitutke. Ker je niso posečali prevratneži in policijski agentje, so se pridobitni in uradni krogi, ki merijo tudi domovinsko ljubezen z denarjem, najbolje počutili v nji.

Vstopila sta Katnik in Devetak s Hildo. V skrajnem kotu kavarne je bila že zbrana družba, ki je zahajala tja vsak večer.

Na prvem mestu je sedel inženjer Dorčič, Hildin sorodnik, ki je bil kot dijak zaljubljen vanjo, a ga ona ni bila čakala in se prej poročila. Zdaj je, močan ko atlet, rdeč v obraz, rad posedal v njeni bližini, ujedal s cinizmom in »gledal človeku v drobovje«, kot se je izrazil Katnik. Ta ga je ljubil in sovražil vse obenem, a v Dorčiču je bilo več mržnje nego ljubezni do njega. Hilda je bila ravnodušna proti njemu. Laskalo ji je, da je morebiti ona kriva njegovega dušnega stanja, obenem se ji je tiho smilil. Drugi so trdili, da so ga takega naredile znanstvene knjige, ki jih je mnogo prebiral. Tretji so pravili, da je tako globoko vplivala nanj spolna bolezen, ki mu je glodala na telesu. Laži ali resnice te vesti nikoli niso mogli odkriti do dna. Vedeli pa so vsi, da se izza skorje strupene cinizma prikaže včasih toplo srce.

Dorčič je pravkar dražil mladega učitelja Možino, ki je bil prav tako črnogled kot črnolas, in je pobijal njegove temne misli o sedanosti in svetle nade o nekem boljšem, bodočem svetu, ki ga napovedujejo. Možina je toplo ugovarjal in zardeval. Jezilo ga je rahlo, da se ni mogel mirno razgovarjati s Katnikovo strojepisko Pavlo, lepim, jedrovitim dekletom, ki je kadila cigarete in so ji gledale oči, kakor da delijo in prosijo usmiljenja.

Pavlo so bile povojne razmere vrgle v javen poklic. Vstopila je v Katnikovo pisarno. Od borne plače je živela tudi njena mati, ki ji je kuhala in ji stregla molčé, kakor streže žena svojemu možu, ki služi kruh. Mati ji njenih moških razvad ni očitala niti z najmanjšo besedo. Pavla je čutila klic materinstva v sebi, a mu ni mogla slediti. V tisti dobi se je bil Katnik, ki je bil še samec, zaljubil vanjo. Tudi Pavla se ga je bila vsa oklenila. Dala

mu je dušo in telo, Katnik je medtem obogatel, zagledal Hildo in pozabil Pavlo. To je razočaranje bridko zadelo, vzela je za vedno slovo od pisarne in povedala materi vse. Mati jo je na kolenih prosila, naj se vrne v službo, da od lakote ne pogineta na cesti. Pavla se je res vrnila v pisarno, kjer še ni našla namestnice, sedla na svoje staro mesto, in tako je ostala. Od tistega dne se ji je zdelo, da hodi skozi življenje kakor po brvi, ki ji škriplje pod nogami. Njeno nekdanje razmerje s Katnikom je bilo vsem rahlo znano. Dorčič je gledal s poželjivimi očmi nanjo, Možina je v duhu klečal pred njo in jo oboževal. Njega je globoko čislala, a se je bala, da je premalo čista zanj. Dorčiču ni zaupala in bi ga tudi ne mogla ljubiti.

Devetaka sta Dorčič in Pavla že poznala, Pavla iz dobe, ko je vstopila pri Katniku v službo. Kmalu nato je bil izginil. Ostala mu je v spominu. Zdajci se je začudil, da jo je našel; sedel je k nji in ji toplo stisnil roko.

Hilda se je namrdnila in se ozrla stran. V bližini godcev je ugledala sestro Klaro in njenega moža, veletrgovca Mavriča. Sestra Klara je bila drobna, niti lepa, a tudi ne grda; nosila je naočnike. V moderni obleki je bila podobna odrasli licejki. Kot pametna in ponižna ženska ni nikoli zapustila svojega moža, ki je bil po vnanjosti debel in zavaljen in je venomer strmел v številke. Na zunaj trd človek, je bil kljub računajoči molčečnosti v družini ljubeč in skrben, dasi nikoli ni izdajal denarja za nepotrebne stvari.

Hilda je povabila Klaro in moža k skupni mizi. Stisnili so se v kot, naročili kavo in poizkusili razplesti zabavo. Hilda je postala nevoljna in ujedljiva. Devetak se je tesno tiščal Pavle in se zapletel v razgovor z njo.

Klara je dvignila roko, da bi si popravila lase. Pri tem ji je zablestela zlata zapestnica. Hildi se

je nudila prilika, da je stresla svojo nevoljo na moža.

»Kdaj mi boš kupil zapestnico?« ga je tiho vprašala.

»Za krst.«

»Z biseri?«

Katnik ji ni odgovoril. Hilda je znova ošinila Devetaka, nato se je zagledala v molčečega Možina. Zahotelo se ji je pošaliti se z njim.

»Zakaj ste tako zgovorni, gospod Možina?«

»Saj ne govorim,« je dejal ta in se resno nasmehnil. Ta odgovor je izzval glasen grohot. On pa je zbegano pogledal, ali ni dejal kaj neumnega. Ta črnolasec, ki je vse leto nosil ene same čevlje in eno samo obleko, je venomer trepetal pred nečem. Mislil je mnogo. Iz potez obraza mu je sijalo čustvo, ki je tiho izpraševalo vase. Oči so gledale, kakor da zro skozi vidni svet v globino drugega, nevidnega.

»Take uspehe ste želi? Kaj so ženske v tujini res tako lahkovorne?« je vprašala Pavla Devetaka sredi razgovora.

»Je to lahkovernost? To je pravo pojmovanje življenja! Kdor vzame življenje...«

»Z lahke strani,« mu je pomagala Pavla.

»Zakaj z lahke? S prave strani, sem hotel reči...«

V pogovor se je vtaknil Dorčič in ironiziral. Devetak mu je ugovarjal. Hilda se je oglasila:

»Pri nas ne boste našli žensk, ki bi jemale življenje s prave strani...«

Klara se je nagnila do Pavle: »Zakaj te Hilda tako pogleduje? Ali je sprta s teboj?«

»Sprta ne,« je odgovorila ta. »Morda čuti, da sem njena dekla, ker sem strojepiska njenega moža, zato me ne vidi rada v družbi. Vzroka nima.«

Vedela je, da izhaja Hildina mržnja do nje iz dejstva, ker sluti ali celo ve za njeno nekdanje razmerje s Katnikom in ji je radi tega njena družba trn v peti.

Devetak je govoril samozavestno, kakor da razlaga povsem novo, a dognano resnico: »Ženska na moškem ne išče toliko lepote, kolikor herkulske moči; atleta obožuje kot Boga, četudi je divjak...«

Mavrič, bister po umu, a hladen po značaju, je pisal številke po mizi. Godba je igrala.

»Kaj igrajo?« se je Hilda, ki ji Devetakove besede niso ugajale, obrnila h Klari.

»Ne poznam. Mislim, da je nekaj francoskega,« je odgovorila.

Devetak je posluhnil in ugotovil: »Debussy«.

»Povej še enkrat,« je silil Dorčič vanj. »Poslušaj, Hilda!«

»Ne, to je za dame žaljivo,« se je branil Devetak.

»Prosim, prosim,« se je Hilda nenadoma vzrav-
nala in posluhnila. »Kaj je takega?«

»Gospod Dorčič me sili k ponavljanju besed, ki jih mlade gospe rade preslišijo... Če bi tako dobro poznal svet tako imenovanih poštenih že-
ná...« se je obračal na Dorčiča. »To je čustvo zase, filozofija zase...«

»Ali ste že imeli razmerje s kako pošteno ženo?« je nenadoma vprašala Hilda.

»Žena, ki ima razmerje, ni več poštena,« se je smejal Dorčič.

Vprašanje, ki ga je Hilda zastavila Devetaku, je bilo ironično, rahla zloba in očitok sta sijala iz njega. Vendar Dorčičeve opazke Hilda ni prenesla.

»Zakaj ne? Ali ni lahko razmerje prijateljsko, zgolj duhovno?«

»Dvomim,« je zamrmral Devetak in zrl Hildi globoko v oči.

Ta dvom je Hildo porazil. Ugriznila se je v ustnice in Devetaka zelo nemilostno pogledala. Nato se je obrnila do moža.

»Kdaj pride avto?«

»Pred kavarno čaka.«

In se je obrnila do sestre: »Se peljeta z nama?«

V tem vprašanju je ležala senca ničemernosti, ki jo je Klara občutila. Pogledala je v moža, ki je pisal številke po mizi, in dejala:

»Kakor hočeš ti.«

»Počakajmo še malo, nato pojdemo kam drugam,« je ta dvignil glavo in pogledal na Katnika. Moža sta začela govoriti o denarnih zadevah, o bančnih spekulacijah.

»Kje imata naložen denar?« je vprašala Klara Hildo, ko jo je povogor mōž spomnil na to. »V Trgovski banki? Tam je najbolj varen.«

Klarino vprašanje je izviralo iz naivnosti. Katnik je zamrmral: »V Trgovski banki.«

Godba je znova zaigrala. Med šumom se je Hilda nagnila do ušes Katniku.

»Tega o Trgovski banki mi nikoli nisi povedal.«

Katnik jo je prebodel s prodirnim pogledom, kakor da jo izprašuje, kako da ne razume.

Dorčič je bil na tihem hud na Devetaka, ker mu je v družbi jemal prvo besedo. Da bi ga uničil, mu je začel razlagati o nujnosti spremembe družabnega reda. Vedel je, da se Devetak v take pogovore ne spušča in mu njegovo krasnoslovje nič ne bo pomagalo. Dorčiču ni bilo za novi družabni red. Nalašč je pretiraval, da je spravljal Devetaka v temvečjo zadrego in molk.

»Ne o politiki!« je prosil Katnik.

»Je to politika?« je ugovarjal Dorčič. »S takimi vprašanji bi se morali vsi baviti, ne pa samo z ženskami...«

Možina je ujel besedo. Vzravnal se je in govoril v toplem zanosu:

»Da je današnji družabni red zanič, nam ni treba razlagati. To vemo sami. Človeštvo je bolno. Prebolevamo težko duševno krizo. Dušo je treba preosnovati. Do dna. Šele novi človek z novo duševnostjo bo ustvaril nov družabni red, ki bo boljši od sedanjega...«

»Kakšen novi človek?« je vprašal Dorčič z nevoljo, da ga je prekinil in ni razumel njegove namere. Strmel je v Možino, ki je pobijal etiko materializma, sile in oznanjal materinstvo nove zemlje.

»Novi človek, ki zraste iz srca nazven in ne iz kosa kruha v srce...«

»Kakšno božje poslanstvo oznanjuješ!...«

»Prav bi bilo, ako bi tudi ti kdaj pogledal v večnost skozi svojo dušo in ne v skrajni sili skozi cev pištole.«

»Kakor ti. Ti veš, kako je tam. Če je bilo dobro, zakaj si se vrnil?«

Možina je pobledele. Presekalo mu je besedo. Pavli je v svojem zanosu ugajal, ta trenutek se ji je zasmilil.

»Kaj pomenijo te besede?« je vprašala na tihem Klara.

»Hotel se je usmrtiti... Saj se mu še pozna brazgotina na levem licu.«

»Možina samomorilec?« je dahnilo skozi Pavlo. Zaslutila je dramo. »Zakaj?«

»Radi neke ženske,« je šepnila Klara. »Kdo to ve natančno?«

Možina je zbral besede. Ves se je tresel, še roka, ki jo je držal na mizi.

»Zakaj nisem tam ostal, ni bilo od mene odvisno. Vem pa toliko, da tega ne bi storil več.«

»Ali ne bi imel več poguma?« je vprašal Katnik.

»Tu o pogumu ni govora. Gre za to, kaj je močnejše, vez, ki te tišči na zemljo, ali hudo, ki te je

zadelo. To — če ne veruješ v Boga in misliš, da je življenje, ki ga imaš, tvoja last...«

»Veruješ ti v Boga?« ga je vprašal Dorčič nena doma.

Možina mu ni odgovoril, ostali so se zasmeli. Kaj je bilo smešnega na tem vprašanju, niso vedeli.

»Bedak, kdor se strelja,« je omenil Katnik.

»Zakaj bedak?« se je vznevoljila Hilda. »In če je ljubil žensko? Moški se streljate radi dveh vzrokov. Radi žensk in radi poneverb...«

»Radi česa?« se je zavzel Katnik.

»Radi žensk in radi poneverb...«

»Neumno govoriš!«

»Pa zakaj neumno? Ti se radi mene ne bi streljal, to vem...«

Tedaj sta se znova ujela Devetakov in Hildin pogled. Devetak je vztrepetal. Kaj je v tej ženski, v njenem pogledu, v njenem telesu? Razodevala mu je skrivnost duše, obenem mu jo je izmikala kot kača.

Devetak je nehal pripovedovati; pozabil je na vse. Pavla se je zdolgočaseno ozrla na Možino.

»Možina, kaj mislite?«

Pri sosednji mizi je sedela suhljata ženska z rdeče barvanimi ustnicami, s pudrom na obrazu, v pisani obleki in s cenenim lišpom na rokah in okrog vratu. Kadila je cigarete in obračala oči v Možino, kakor da ga priklepa nase.

Možina se je zdramil. »Nič ne. Če bi mislil na koga, bi mislil na vas.«

»Zakaj prav name?«

»Ne verjamete? S kakšno žrtvijo naj vam dokazem to?«

»Žrtve je zmožna samo ljubezen.«

»Ste videli kdaj v moje srce?«

Pavla je umolknila. Naslonila se je in na pol zaprla oči. Skozi spuščene trepalnice je sijala njena misel.

Hilda je hotela skriti svoj notranji nemir, zato je pričela pogovor z Dorčičem; ta je pripovedoval o krasnem damskem plašču, ki ga ima naprodaj njegov znanec. Nenadoma se je Hilda obrnila k svojemu možu:

»Jutri ga grem pomerit, nato ga kupim.«

»Tako se ti mudi?«

»S prodajo ne bo čakal. Kaj tako dragocenega za tak denar ne dobiš nikjer...«

»Nimam denarja,« je šepnil Katnik.

»Te ni sram, priznati to!«

»Trenutno ga nimam,« je popravil Katnik.

Hilda je bila razdražena.

»Pa pojutršnjem...«

»Tudi ne.«

»Zakaj sem ti pa doto prinesla?«...

Besede so bile izgovorjene pol šepetaje, a glasno zadosti, da jih je lahko slišal še kdo. Mavrič in Katnik sta se dvignila, da bi odšla. Hilda je ponudila Devetaku roko in pogledala s toplino v užaljenih očeh.

»Kdaj nas obiščete?«

»Kadar vam ne bom v nadlego.«

»V nadlego nikoli. Vsak dan po peti uri je moj mož doma...«

Devetak se je globoko priklonil.

3.

Družba je odšla v bar, kjer je pod črnkastim obokom sedel za mizo v kotu slikar Čampa in pil. Ta lirična natura je bil rojen bolj pesnik nego slikar. Zato je tudi malo slikal in več govoril. Tožil je, da njegove besede nimajo logike; imele so vino.

Če ni hodil po obali in koval načrta za samomor, ki ga nikoli ni izvršil, je pil. Kadar je pil, je prisedal k večji družbi, da mu ni bilo treba plačevati računa.

»Dá, dá, gospodična,« so bile zadnje Devetakove besede Pavli, ko sta prva vstopila. »Ljubezen je zagonetka. Človeška srca, drugo za drugo ustvarjena, so čudovito raztresena; življenje je treba jemati takšno, kakršno je...«

Čampa je slišal besede in zaklical, dasi Devetaka še ni poznal: »Gospod, sèm! O ljubezni nam govorite!«

Družba, ki je obdajala slikarja, je bila preprosta, vesela, rada se je smejala. Mladi gospodje in gospodične. Prihajajoči se je niso branili, predstavili so se in sedli.

»Ali ni grdo, da si ob tej uri že pijan?« je vprašal Dorčič Čampo.

»Ti se niti opijaniti ne moreš, ker si skop. Koliko slik si že kupil od mene?«

»Nobene, ker jih ne razumem.«

»Pošten si in priznaš, da si bedak.«

»Možina,« je dejal Dorčič, »gospodična Pavla bi rada vedela definicijo ljubezni. Ti si pesnik, moraš jo vedeti.«

»Saj nisem pesnik.«

»Kaj pa si? Pesniki tako mračno gledajo.«

»Definicijo ljubezni povem jaz,« se je dvignil Čampa. »Gospodične, pripravite se, zardele boste.«

»Tiho, Čampa!« so ga posadili na stol in mu nalili novo čašo. Tiho, težko, kakor da so kapljale besede okrvavelega srca, je izpregovoril Možina:

»Če vam bom govoril o ljubezni, ne boste zardeli. Vendar je ta definicija po naših nazorih čisto nepesniška, ne govori o luninih žarkih, ne o šumu vira in cefira...«

Pavla se je zbala, da ne razderejo gradu njenih sanj. Vzkliknila je: »Ne pravite! ... Kaj takega ne bi marala slišati ... Nocoj ne!«

Dorčič se je dvignil in spregovoril: »Če sodim po razpoloženju družbe, se mi zdi, da bi radi razpravljali o ljubezni. Predmet je kočljiv, niti Možina se ga ne upa zadovoljivo dotakniti. Predlagam, da odložimo to vprašanje za bolj pozno uro, ko vzide mesec in nam vino razgreje kri. Poslušajmo govore. Vsakdo izmed nas mora govoriti o kateremkoli predmetu. Naj prvi govori slikar.«

»Jaz?« se je dvignil Čampa.

»Ti. Poslušajte ga! Spoštujmo mladino, posebno mlade umetnike; darujemo jim svojo pozornost!«

Čampa je izpil čašo vina, se uprl z obema rokama ob mizo in motril razlito pijačo.

»Cenjeno omizje!«

»Začetek je dober.«

»Tiho!« je pogledal slikar zmedeno. »Ste me že prekinili. Kaj takega mi kar besedo vzame.«

»Pij, da najdeš besedo!«

Pil je. Nalili so mu novo čašo.

»Cenjeno omizje! Ko se snide po resnem opravilu taka družba, se mi vidi kot mozaik, posejan s steklenicami vina. Morda se vam zdi ta primera preveč nenavadna ...«

»O, nikakor ne!«

»Baš radi tega jo rabim. Vino ima tisto čudovito moč, da vlije družbi poguma, ki ga sicer nima. Ob vinu razgali vsak svojo duševnost in se prikaže pred drugimi brez sramu, gol, tak kot je v resnici. — Vendar stari izrek: V vinu je resnica! ne sloni na resnici. V vinu ni resnice, bi lahko rekli z večjo pravico. V vinu se pokaže le tista grda stran človeškega značaja, ki ostane sicer radi sramu skrita v globini. V pijanosti pa dobi pogum, da se pokaže in zatemni lepo stran v človeku. Človek

se spremeni na ta način v podlo zverino, ki je zmožna vsega. To pa ni cel človek, ampak le njegovi najnižji nagoni.«

»Dobro, dobro!« je zaploskal mladenič, ki je nosil kravato po strani in je rad pil.

»Tiho!... Kljub temu pa vina ne smemo zame-tavati. Četudi se sam sebi gnusim, kadar sem pijan, moram priznati, da je vino v urah tistega podzavestnega trpljenja, ki srečava človeka na ulici, edina opora, da ne rečem tolažba. Vino je tista ustvarjajoča in gonilna sila, ki da umetniku injekcijo in ga usposobi k umetniškemu poletu... Saj se ne morem točno izraziti... Preveč sem pil... Torej, saj me gospôda razume...«

»Izvrstno! Pij, da dobiš umetniški polet!«

»Pustite me!« se je Čampa grenko nasmehnil in znova zresnil. »Četudi me nihče ne razume, mi ni mari; saj govorim zase. Ne mislite, da človek ustvarja, kadar je pijan. V pijanosti srka človek z vinom vase tiste strupe, ki jih je svet poln in ki so tako podobni grehom, ki jih stori človek nad svojim bližnjim. Nato se človek strezni in se zaklene v ledeno sobico, poln skrivnosti, ko noče ne vina ne prešuštva, ter ustvarja in se naslaja nad svojim delom. Svet naj ga sodi po tistem delu in ne po njegovi pijanosti in prešuštvu. Jaz sem nocoj pijan, baraba, sifilitik, ali kar hočete... Toda kaj ima to opraviti s slikarjem?«

»Živio vino!«

»Pustite me, da povem! Saj se zavedam, da ne govorim niti pametno niti logično, ker tega nisem zmožen. Toda, naj se pokažem tak, kakršen sem. Naj me vsi vidijo. Tudi v tem je kos vrline, kos poguma, da se ne strašim lastne podobe. Mogoče je med vami kdo, ki me bo vzel za vzgled, kakšen ne sme biti.«

»Vrl dečko si!«

Dorčič se je dvignil. »Pustite ga, naj govori. Saj govori pametno, celo logično, nekateri stavki so čudno pravilni. Sijajne zmožnosti ima...«

Čampa je iskal telesnega in duševnega ravnotežja in se zazibal. »Ne norčuj se!« je dejal. »Vem, da nisem nič. Raztrgan sem, kot ta le košček papirja.«

»Saj ni res...« ga je tolažil Devetak. »V nekem romanu piše Anatole France o umetniku, ki se je v družbi nalašč delal smešnega in neumnega. Zdajle, v družbi našega slikarja, sem se spomnil tistega mesta...«

»Ti si krut!« je opomnil Dorčič.

Iz točilnice se je začul glas, ki se je tepel z boljševisko teorijo. »Vi ste blaznež!« je vpil. »In taki ljudje, kot ste vi, hodijo neovirano okoli. Vi ste blaznež!«

»Vi živite v blatul!« je vrtal prvi z vso mirnostjo v meščanske možgane. »Treba bo postaviti giljotino, če ne bo drugače.«

Mimo sodov je vodila ozka pot na gostilniško verando, na kateri ni bilo miz. Skozi zelenje so padali lunini žarki na tla in trepetali v premikajočem se listju.

Pavla in Možina sta bila zašla na verando. Pavla je pogledala svetle lunine lise, ki so begale po tleh, dvignila je pogled.

»Povejte mi svoje mnenje o ljubezni!«

»O ljubezni ni mogoče govoriti. Mogoče jo je le občutiti iz tiste daljave, iz katere se je dotika samo najčistejša lirika. Ko hočete stopiti v njen hram, že ni več tista. Hočete jo poljubiti, a ustnic nikjer. Zgrabite suho zlato, v rokah ostane pesek... Ali razumete?«

Pavla se je zamislila. Roka ji je zanihala in se dotaknila Možinove. Ko se je zavedela, je pristopil Devetak.

»Tako molčeča?«

»Povedal sem ji svoje nazore o ljubezni.«

»In prepričan sem, da vaši nazori gospodični Pavli ne ugajajo. Ona razume pod ljubeznijo nekaj, kar je mogoče zgrabiti in držati vse življenje. Noče jegulje, ki se izvija in polzi iz rok, in ne meseca, ki se spreminja.«

»Moški ste čudni,« je dejala Pavla kot iz bridkosti. »Sprva vse okrasite z glorio, da naposled pljunete na to. Ženske ne razumemo vašega dela ne vaših besed, a vse negujemo v sebi radi vas in se trudimo prodreti v vaše skrivnosti; končno pljunete na svoje lastno delo kot na zmoto in še na žensko povrhu.«

»Vi preveč mislite, gospodična Pavla. Ženska ne sme misliti. Ženska imej telo in nekaj srca. Pa zdrav nagon. Ali greste z menoj?«

Pavla je šla z Devetakom. Možina je obsedel na leseni klopi in se dolgo ni predramil iz misli.

4.

Pavla je izginila v temno vežo visoke hiše, kjer je stanovala s svojo materjo. Poljub ji je gorel na ustnicah. Devetak je ostal sam na ulici. Redki ljudje so hodili po pločniku. Od morja je vel topel vetrič.

Da bi se raztresel, se je napolil proti obali. Roke je potisnil v žepe, oči je uprl v konice čevljev. Pomislil je, kako smešno bi bilo, če bi imelo življenje edini zmisel, premikati čevlje po svetu. Pogosto življenje nima drugega zmisla.

Zavedel se je svoje smešne misli in se glasno zasmel. Ozrl se je v bojazni, da ga je kdo slišal. Znova je pogledal na svoje čevlje.

Devetak je bil sin trškega magnata. Oče mu je umrl med vojno, mati ga je v pretirani ljubezni

razvadila, raznežila; pred koncem njegovega študija je obubožala. Od očeta je podedoval željo po uživanju. Mati mu je dala potezo zamišljenosti in resnosti, ki mu je v urah samote izpraševala življenje.

V dijaških letih ni poznal gladu. Igraje je dovršil šolske in življenske izpite. Ko je stopil s spričevalom v roki na ulico, je bil do grla sit knjig, piva, iger in ljubezni.

Ljubezni? Pri tej besedi se mu je misel ustavila. Kaj je ljubezen? Zgolj uživanje? Ali nekaj drugega, globljega?

Bil je lep, plavolas, izredno krasne polti in se je svoje lepote prav dobro zavedal. Iz izkušenj svojega dijaškega življenja si je domišljjal, da se nobena ženska ne more ustavljati njegovim očem in njegovi besedi. Prijatelji in tovariši so ga poznali in z besedami podčrtavali to njegovo napako. Devetak je bil prepričan, da to delajo iz gole zavisti. Bilo je nekaj resnice na tem. Vsi skupaj niso imeli toliko sreče v ljubezni kot on, dasi nobeni ženski ni prikrival, da z njo ne misli resno, in ji je z visokoletečimi, pomaziljenimi besedami govoril le o lepoti življenja, ki ga je treba užiti do dna.

Preobilen stik z ženskami je izoblikoval na poseben način njegovega duha, njegov okus, gledanje in čustvo. Misel, da bi se mogel združiti s katerokoli žensko v trajno zakonsko vez, ga je vznemirjala. Skrivnostne sile, ki človeka blazno in trajno veže na drugo bitje, ni poznal. Ni poznal ljubosumja niti onih skrivnostnih vzrokov, ki napravijo človeka blazneža ali ubijalca.

Kaj je ljubezen?

Devetak ni našel določnega odgovora. Svojo mladostno predstavo o ljubezni je bil zavrgel, druge ni poznal.

Po končanih šolah je bil stopil v bančno službo. Velikomestno življenje, v katerem je prebil vrsto let, ga je bilo tako zamamilo, da je ostal tudi prva leta službe v njem. Ni si želel proč. Srce ga je vezalo le na mater, ki ji je pošiljal redno mesečno podporo. Jedilni list je proučeval z natančnostjo dobrojedcev. Obleko je menjaval po modi. Neharmonska, v sebi razdrobljena ličnost njegovega stanovanja, njegovi notranjosti podobna, ga je vezala nase.

Glavna njegova poteza je bila želja po uživanju, ki je dajala smer njegovemu življenju. To grdo, materialistično stran pa je skušal zaviti v plašč estetike. Slabo servirana jed se mu je gabila; obleke, ki mu ni docela pristojala, ni oblekel; skrbno se je negoval, v borno opremljeni sobi ne bi mogel stanovati. Njegove besede, kretnje, vse je bilo mučno pretehtano. Celo najlepša ženska bi se mu s prozaično besedo, z grdo kretnjo zagnusila.

Dorčić mu je bil nekoč dejal: »Tvoja vnanjost, Devetak, je le emajl, v sredi si zarjavelo železo kakor vsi drugi.«

Ta opazka ga je zbodla, da je ni mogel pozabiti. Vpraševal se je v duši, ali je res tako. Svoje prave slike se je bal, zato je bežal pred njo.

Bral je mnogo, a znanstvene knjige redko. Knjiga mu je morala nuditi užitek. Njegova knjižnica je bila izbrana, zgolj leposlovje in znanost o ljubezni in spolnih vprašanjih. Poleg Chateaubrianda je ležal Dostojevskij, poleg Decamerona Tisoč in ena noč, Mantegazza in Havelock Ellis. Večine teh knjig ni sam kupil. Izposojal si jih je od lahkovernih prijateljev in znancev, vračal jih ni.

Marsikateri večer je prebil sam v svoji sobi, a praznote, ki je zijala vanj, ni mogel izpolniti.

Včasih se je zasovražil. Zagnusil se je sebi sam. Še družbo, v katero je zahajal, je mrzil. Z lahko

ironijo in mrzlim prezirom je občeval z njo. Njihovi obrazi so mu bili znani do slednje poteze, njihove tajnosti do zadnjega vlakenca. Vse dovtipce so si povedali, vse dogodbice razodeli. Iz dolgočasja so se malone sovražili.

Š čim naj napolni svojo besedo, svojo misel, svoje hotenje? Nečesa je treba, da zadiha življenje z novimi utripi, da stene sobe zažive, da se mrtva priroda zopet prebudi...

Bil je premeščen iz velikega mesta. Sprva ga je premeščenje težko zadelo. Nato se je potolažil, da mu to morda prinese novih ljudi, novih užitkov...

Devetak je pozabil strmeti v konice svojih čevljev. Prišel je do morja in se ustavil na pomolu. Ob bregu je stala ladja. Luč je lila po površini plivajočih valov, ki so se leno razgibavali kot razpeto platno. Iz daljave se je slišala pesem.

Devetak je gledal na zvezde. Misli so se razgrnile pred njim. Pred njim se je prikazala Hilda in ugasnila. Bil je privid.

Koliko žensk ga je pogledalo že globlje v oči. »In tvoje telo ni tako zatrepetalo,« si je odgovarjal.

Nasmehnil se je s pomilovanjem sam nad seboj in obrnil korak domov...

Stopil je v sobo. Okno je bilo odprto. Val zraka je planil v zastore, da so se zganili, kakor da se je pravkar nekdo skrtil zanje. Stopil je do okna in pogledal skozenj. Na ulici ni bilo nikogar. Za vogalom se je oddaljeval ropot kočije.

Soba je bila prostorna in nizka, kakor da grozi strop, da se pogrezne nanj. Skozi dvoje velikih oken je sijala noč. Svetloba luči se je vsrkavala v temne slikarije stropa in sten. Barve so bile kričeve. Zlato, ki je bilo vpleteno vmes, je bilo že pobledelo. Na steni je visel z zlatimi nitkami prepleten gobelin. Na njem so bile vtkanne tri gracije pod drevesom, ki je bilo podobno drevesu spoznanja. Nad posteljo je visela slika, vezena na

japonsko svilo: mandarin, ki je izvršil harakiri. Veliko zrcalo je odsevalo celega človeka. Drugo zrcalo je bilo vdeleno v vratih omare, tretje nad umivalnikom. Človek, ki je stal sredi sobe, se je zdel početverjen.

Devetak se je slednji večer meril z očmi, koliko se je postaral v enem dnevu. Včasi ga je postalo tega samoopazovanja sram. Umaknil se je svojim očem na naslonjač pod tri gracije. A tudi tedaj je razločno videl samega sebe, sedečega v naslonjaču.

Na preprogi sredi sobe je stala okrogla mizica in na nji porcelanast favn, ki je piskal na piščal in se smehljaj. Ob podolžni strani postelje je visela Madonna della Sedia. Madonna in mandarin! Kamor je stopil po sobi, sta gledala za njim.

Kadar se je obrnil od okna, je zagledal favnov smeh in Marijin pogled. Bilo mu je, kakor da sta uganila njegovo misel. Ni ju mogel prenesti.

Stopil je v sredo sobe in se ugledal v zrcalu. Občutil je, kakor da stoji pravi človek v zlatem okviru zrcala, on pa je njegov odsev. Ob ustih se mu je zarezala poteza, ki je prej ni poznal. Tudi pogled se mu je zdel drugačen. Ali je to spremembo šele nočoj odkril?

Ničemerna misel ga je prevzela. Pričel se je opazovati: ali ji ugajam? — »Kako lepe lase imaš!« je slišal od žensk, ki jih je plačeval. Med lica, nos in usta je bila zarezana črta, ki mu je spreminjala obraz. Jeziček na tehtnici njegove duše. Ta črta je dobila tistega dne svoj poseben izraz...

5.

Lojze Katnik je bil hud na svojo ženo. Sramote, ki mu jo je naredila z očitkom dote v kavarni, ni mogel pozabiti. Njegovo nevoljo je podčrtaval flirt, ki ga je z besedo in z očmi uganjala z Deve-

takom. Ko sta se ločila od družbe, nista vso pot spregovorila besede. Stopila sta v spalnico. Hilda se je vrgla na divan in se pričela kujati. Rada bi se jezila, ni ji šlo od srca. Tudi z jokom je poizkusila, z manjšim uspehom nego z jezo.

Katnik je stal nekaj minut sredi sobe. Zapetnice, ovratnik in kravato je vrgel na stol. Ni vedel, kam naj se dene, kaj naj reče. Pričel je odpenjati srajco in metati gumbe na mizo. V prsih ga je žgalo. Ni vedel, kako bi dal duška svoji nevolji.

Njegov oče je bil upokojen stotnik, vdovec. Svojega sina ni znal vzgajati. Naučil ga je lahko miselnega življenja, razsipanja, odmenil ga je bil za visoko službo. V teku dveh mesecev so se bili zgodili trije za Katnika usodni pripetljaji: zmanjkalo je premoženja, umrl je oče, izbruhnila je vojna. To je bilo trenutno rešitev za Katnika. Postal je častnik, živel v zaledju in razsipaval denar. Ob koncu vojne je stal na pločniku velikega mesta in prešteval ostanek drobiža. Spoznal je, da nima očeta ne premoženja. Poizkusil je končati študije brez teh pripomočkov. Ni šlo. Ni bil vajen boja za kruh, ne stradeža. Našel je protektorje, zlezal v urad zavarovalnice za življenje in postal v dveh letih ravnatelj glavnega zastopstva.

Povojni dnevi so prinesli družbi obilo dela. Katnikovi dohodki so bili visoki. Iz nič se je povzpел kvišku, veljal je za imovitega. Po značaju je bil dober, a nepremišljen, razsipen. V pisarni se je zaljubil v Pavlo, ki se ga je oklenila z dušo in telesom. Ljubezen se je zrušila z rastočim blagostanjem, ko je srečal Hildo.

Svojo ženo je blazno ljubil. Iz slepega oboževanja je prezrl prenekatero njeno napako. Vsako željo ji je skušal brati v očeh. Nikoli ni pomislil, kaj bi dejala žena, če bi ji nenadoma ne mogel

več nuditi vseh udobnosti kakor spočetka. Z grozo je spoznal, da se njegovi dohodki radi pojemanja prometa občutno krčijo. V ženinih očeh je bral, iz njenih besed je spoznal, da ni pripravljena na žrtev. Bil je slabič, ni se ji upal priznati resnice.

In baš zadnje dni mu je v javnosti nastavljala pasti, ki so ga grabile. Čemu je govorila o hiši in plašču? In končno, končno mu je očitala doto, ki je niti videl ni... Doto, ki jo je lahko porabila s svoj razsipnostjo v enem letu.

Katnik je bil nevoljen. V nevolji se je pričel krušiti blesk njegove žene. Ni več občudoval njene lepote, zgrozil se je pred njeno dušo. Sedela je pred njim kot koketna žival, nališpana, bedasta, in se kujala, kakor da se ji je zgodila krivica. Zdaj bi moral še poklekniti prednjo in oboževati njeno belo polt.

Pričel se je vēsti kot človek, ki bi rad znesel svojo jezo nad nečem in išče pravega povoda za to. Šel je s trdimi koraki po sobi, vzel knjigo v roko in jo zopet z vso silo treščil na mizo.

Žena je zrla vanj s široko odprtimi očmi. Takega ga še ni videla. Zdel se ji je silno smešen. On, njen dobri možiček, ki jo zna samo oboževati, se jezi. Kako smešno se mu to podá! In pričela se mu je smejati na vse grlo.

Katnik je obstal in se ozrl. V hipu je še on zanihal med jezo in dobro voljo. Vendar je nevolja zmagala, zato ga je njen smeh le še bolj razdražil.

»Ne smej se! Meni ni do smeha!«

Hilda se je zresnila, njen smeh je bil le narejen.

»Pa ne!« je dejala.

»Sramoto mi delaš.«

»Prosim te, kakšno sramoto?«

»V kavarni mi prihajaš s takimi očitki. Človek bi se pogreznil.«

»Tisto o doti? Kdo je pa slišal?«

»Vidiš, da se zavedaš. Ne misli, da imajo ljudje zaprta ušesa.«

Njen obraz je zagrnila globoka užaljenost. Na ta način mož še ni govoril z njo.

»Poznam žene, ki vsak dan očitajo, a možje radi tega ne igrajo komedij.«

»Morda imajo povod za očitke... Pri naju tega ni... Sploh... jaz tega nočem. Vse sem ti dal.«

Tedaj se je Hilda, ki je trgala cvetice iz vaze, sunkoma okrenila.

»Vse si mi dal? Lepoto si mi vzela. Le poglej, kakšna sem bila prej. Zdaj sem celo pegasta.«

»Ker si noseča.«

»Ali sem jaz kriva, da sem noseča? Niti navadnega plašča mi nočeš kupiti.«

Privrele so ji solze na lice. Katnik je zajeceljal, bilo mu je težko in že žal, da je govoril tako strogo. Znižal je glas in dejal:

»Saj sem ti rekel, da trenutno nimam denarja.«

»Kaj pa denar v Trgovski banki, o katerem mi nisi nikoli pravil?«

»Kakšen denar?« se je zavzel Katnik.

»V Trgovski banki! Saj si se bahal v kavarni.«

»Jaz bahal? Prokleta mi je bilo pri srcu. V Trgovski banki nimam niti stotinke. V nobeni banki nimam denarja. Če so me vprašali, ali naj rečem: nimam denarja! Nimam sploh nič! Bodi pametna!«

»Zakaj pa lažeš?«

»Če ne bi bil lagal, bi dejala, zakaj me ni sram priznati, da nimam kapitala.«

Žena si je otrla solzo in stopila za korak proti možu.

»Ti. Kam pa devlješ denar?«

»Kakšen denar?«

»Kakšen denar? Ali nimaš nikoli denarja? Saj služiš.«

»Služim? ...« je strmel Katnik. »Še zmanjkuje mi. Zaslužek ni več tako velik, kakor je bil...«

»In?«

»In — mi denarja potrebujemo. Za stanovanje, za hrano, za avtomobil, za te cunje, ki jih imaš na sebi...«

»Ti mi očitaš! Ti mi očitaš!« je zazvenelo dvakrat iz Hilde. Stisnila je pesti in hotela planiti proti možu; premagala jo je ihta, zgrudila se je na divan in zaihtela.

»Ti mi očitaš! Ali sem to zaslužila? Ti si letal za mano in ne jaz za teboj... V miru bi me bil pustil...«

Katnik je obstal premagan. Strah, da bi ga slišali ljudje, ga je prevzel. Zaprl je okno. Nato je stopil k nji, ki ga je pahnila od sebe.

Sedel je k mizi, nagnil glavo in dolgo mislil. Hilda se je polagoma umirila, odprla oči in se napol dvignila. Bilo mu je, kakor da ga išče s pogledom. Katnik se ni upal k nji.

Ob zaprtem oknu je postalo vzdušno v sobi. Katnik je stopil k oknu, ga odprl in pogledal na ulico. Spodaj sta šla v senci hiš dva človeka, ki ju je spoznal.

»Hilda!« je zaklical polglasno. »Hilda, pojdi gledat!«

Hilda je stopila z objokanimi očmi k oknu in pogledala na ulico.

»Ju poznaš?«

»Možina,« je dejala žena.

»In prostitutka, ki zahaja vsak večer v našo kavarno.« Katnik ji je položil roko na ramo: »Ali si huda? Odpusti!«

Žena je obrnila glavo od njega, a se je dala poljubiti.

6.

Možino so imeli za čudaka. Z lahkoto in pridnostjo se je priboril skozi dijaška leta. Knjige je požiral z gladom, z mislijo je dolbel v kamen. Ostrina njegovega duha je sekala v najzamotanejše probleme, jih zametavala in grebla v druge. V tem izbiranju in zametavanju je nihal v notranji razdvojenosti in z bolečino koprnel po miru in soglasju.

V dijaških letih ga je bila opletla v mrežo poročena ženska. Zaljubil se je bil blazno. Tedaj je pogledal nekega dne v uri razdvojenosti v pištolo, da bi ugledal smrt. Ni ugledal smrti, ugledal je temo. Ko se je ta razkadila, je videl življenje. To je bilo tik pred maturo, ki jo je kljub temu srečno dovršil.

Razmerje s to žensko in poizkus samomora sta globoko vplivala nanj. Ženska je razbrzdala njegove nagone, poizkus samomora mu je pretresel dušo, da se je pogledal do dna in obstal. Ustvaril si je svetoven nazor, idealen svet, katerega zaplodek je ležal v ruskih romanih. Miselno se je umiril, čustveno se ni mogel umiriti. Bolelo ga je, da je pogosto živel v nasprotju s svojimi nazori. Kolikokrat se je odločil za čisto življenje, tolikokrat ga je zamamila ulica, ki ga je v sramu in kesu sprejela med svoje stene.

Iskal je ženske, ki bi mu darovala čistost svoje ljubezni. Njegovo oko se je ustavilo na Pavli. Že v očeh ji je bral njeno preteklost in svojo prihodnost. Ko je prvokrat spregovorila z njim, se mu je zdelo, da je že njegova. Nocoj pa se je naslonila na Devetaka, ki ga je po dolgem času prvič videla. Ali ni spoznala, kako je vpričo nje gledal za drugo žensko?

Ostal je sam, v bolestni mržnji se mu je stisnilo srce. Pljunil je na tlak, stopil še enkrat v kavarno in prisedel k počestnici.

»Matilda, rad bi govoril s teboj. Spremim te.«

Tako je šel Možina mimo Katnikovega stanovanja in se ni menil za ves svet. Zavila sta v smradne ulice, med črne, vlažne hiše. V njeni sobi je bilo vse majhno, plašno stisnjeno ob stene, oglodano in začrnelo, kakor da je pravkar ušlo od starinarja. Možina se je zagledal v drobnjavo slik in spominčkov, ki so stali na skrinji.

»Ali ti je slabo, ljubček?«

»Ne,« je dejal Možina začudeno in vprašal: »Zakaj?«

»Tako bled se mi zdiš.«

Možina se ta hip ni zavedel, po kaj je prišel. Morda radi tega, ker je hotel imeti žensko v bližini, ali zato, ker ga je žejalo po človeški duši? Sleknel je jopič in ga ogrnil okrog stola.

»Sedi in ne drži se tako kisló!« Matilda je sedla na posteljo in se zazibala. »Povej, kod si toliko časa hodil.«

Možina je sédel, si del roke med kolena in gledal, kakor da se nekaj boji reči.

»Saj sem vedno v kavarni... Oženil bi se rad.«

Matilda ni verjela. Merila ga je s pogledom v osramočene oči, nato se je zasmejala.

»No, se pa oženi; kaj pa hodiš meni praviti!... Ali misliš, da jaz skrivam nevesto zate. Tu se dobé ženini, ne neveste.«

In se je smejala znova, naravnost Možini v obraz, v njegove solzne oči.

»Saj si imel dekle v kavarni. A seveda, ona se je oklepala tistega brivskega modela, ki gleda kakor bi bil sam Rotšild in ki neprestano ženske otipava z očmi...«

»Brivski model!« je pomislil Možina v sebi.
»Kako primerne besede za tega človeka. In ženske otipava z očmi...«

Kakor da leži v tej misli tiho maščevanje nad Devetakom, se mu je obraz raztegnil, zasmejal se je široko.

»Prav zares,« je dejal. »Prav zares je tako.«

»Vidiš, da dobro opazujem. Ti pa se jočeš v srcu in delaš radi tega neumnosti, da ti bo jutri žal. — Daj mi cigareto!«

Prižgal ji je cigareto in videl v rdečem svitu užigalice njen surovi obraz z napetimi ustnicami. Ko je ugasnil plamenček, je surovi obraz izginil, pred njim se je v poltemi prikazal koščen obrazek z ostrimi potezami in očmi kakor dva žareča oglja.

»Ženske, ženske!« je dejal. »Saj ti ne veš, kakšne so te poštene ženske. Obesijo se nate s pogledom, dokler ne pride brivski model, ali opica, ki rožlja z denarjem, če sladko ne govori. In ona te zapusti in se vrže v naročje temu polizunu, temu Krezu ali Demostenu... Ne ljubezen, pohlep jih vodi... Kolikokrat sem rekel, da je boljša ena izmed vas...«

Matildi je primerjanje neizmerno ugajalo. Sovražila je ženske, ki so hodile z zaničljivimi pogledi mimo nje.

»Če bi te slišale... Haha!«

»Rajši, sem sklenil, poročim katero tako, kakor pa...«

Pocestnica je vrgla ogorek cigarete v kot in se znova zasmejala, a ji smeh ni šel od srca.

»Kaj misliš s tem?« ga je tikala.

»Ali se še nisi naveličala tega življenja?«

»Kakšnega življenja?«

»Tega... tako...« Možina je nenadoma utihnil, nato je plaho nadaljeval. »Ali si nikoli nisi želela

imeti fanta, samo enega fanta? In potem družino in nato otroke...«

Matilda se je znova zazibala na postelji in se zasmejala. Zdajci pa ji je presekalo smeh in vprašala je: »Ti me snubiš?«

»Kakor hočeš razumeti,« je dejal Možina z negotovim glasom.

Matilda je v zopetnem smehu poskočila na tla in planila k njemu. Približala se mu je z usti čisto blizu. Možina je pričakoval nasilnega poljuba, a ga je samo poduhala.

»Saj nisi pil.«

»Zakaj?«

»Zakaj? Ker pijano govoriš.«

Možina je onemel. Z obraza mu je padla maska hipne pijanosti, ki ga je bila objela v kavarni. Zagledal se je osmešenega pred vlačugo.

»Saj imam fanta,« je dejala Matilda, »ki me poroči, kadar hočem. Vsak dan mi piše...«

Segla je z roko na kredenco in mu podala rjavo fotografijo v majhnem črnem okviru. Možina jo je zgrabil s trepetajočo roko in opazoval.

Visok mladenič s sanjavimi očmi je gledal iz okvira. Bil je neznansko resen, skoraj žalosten, njegove ustnice so bile napete na poljub.

»To je vaš fant?«

»Že tri leta.«

»In vas ljubi?«

»Poglejte, kakšna pisma mi piše.«

Vzela je iz škatle šop pisem in mu jih vrgla na kolena.

Možina je pobral eno in bral. Bilo je z drobno pisavo pisano pismo, ki se je začinjalo: »Zlato moje srce!« Iz besed je velo toplo hrepenenje mladega človeka, izmed vrstic je gledala rahla skrb in ljubosumje.

»Kje pa je vaš fant?«

»Daleč od tu... Tako je ljubeč, tako zelo me ljubi, le ljubosumen je...«

Možina je zadnje besede preslišal; z očmi je dolbel v njen nepremični obraz, ki se ni ganil v čustvu.

»Ali ve, kakšno... opravilo imate?«

Matilda se je ozrla pomilovalno po Možini in mu naglo iztrgala pisma. »Mar morate moški vse vedeti? Ali si ne smem zaslužiti dote in pohištva?«

»Torej ne ve...«

»Ne! A kaj vas to zanima?«

»In če vas pride obiskat?«

»Kaj vas to brigal!« ga je osorno zavrnila.

Možina se je dvignil in si pričel oblačiti suknjo. Iz mraka v oknu, z vseh sten je sijala podoba te ženske. Hujša spaka nego maliki, ki jih je izumila divja domišljija zamorcev, se mu je motala pred očmi. Temelji v duši so se mu podirali. Postal je in pogledal v to prikazen. Objela ga je sveta jeza do te ženske, ki je tako brezbrizno, z zvitim smehom na ustnicah urejala pisma.

»Ali se ne sramujete?«

Matilda ga je pogledala. »Zakaj? Ali ste vi moški boljši? Povejte mi, po kaj ste pravzaprav prišli z menoj?«

Možina je peklo. Vzel je iz listnice bankovec in ga položil na mizo. »Je dovolj?«

Matilda denarja ni pogledala, ustnice so se ji našobile. »Saj te nisem vprašala po tem.«

Možina je stal, kakor da ne ve, kaj bi dejal in kako bi se poslovil. V tej neodločnosti ga je ženska opazovala in dejala končno s spremenjenim glasom: »Pa se sleci, če se hočeš.«

Možina je brez besed odprl vrata in izginil po temnih stopnicah.

7.

Naslednjega dne zvečer se je vrnil Katnik nejevoljen iz pisarne. S hodnika je zaslišal govorjenje v salonu. Njegova žena se je smejala. Razložil je nekatere besede; bil je Devetakov glas.

To ga je vznemirilo. Devetak je bil njegov najbližji mladostni prijatelj, zdaj pa je čutil že prvi hip odpor do njega. Ali se je spremenil? Nekoč je rad poslušal njegove dovtipe in zgodbe, sinoči so mu bile zoprne. Nekatero mladostno neumnost je napravil v njegovi družbi in jo odobral, zdaj jo je obsojal.

Priznal si je, da je krivičen, samoljuben, da se boji za svojo ženo. Stresel se je, boril se je proti občutku ljubosumnosti, vendar si je moral priznati, da se prejšnji večer ni razburil radi očitanja dote, ampak radi povsem nečesa drugega.

Stal je na hodniku. Že se je hotel obrniti in oditi, ter se vrniti pozneje, ko Devetaka ne bo več. Bal se je, da ne bo znal spretno prikriti svoje nevolje. Že je bil na stopnicah; tedaj se je vrnil.

Hilda je slonela na divanu in kadila cigareto. Usta so se ji smejala, oči so ji gorele, lica so bila zardela. Vselej se mu je zdela zelo zapeljiva, zdaj bi jo bil udaril. Iz ljubezni do nje je silil ravnodušen pogled, da bi je ne zadele puščice iz njegovih oči. Samo mimogrede jo je ošinil z očmi.

Devetak je vstal in dal Katniku roko: »Mislil sem, da te najdem doma.«

»Imel sem opravke,« je zamrmral Katnik in odložil torbo.

»Moj mož nima nikoli časa,« ga je pogledala Hilda z rahlim očitkom. »Gospod Devetak, utemeljajte dalje.«

»O platonični ljubezni govoriva,« je pojasnil Devetak Katniku, ki je sedel k Hildi in ji nalašč položil roko v naročje, ko da hoče dokazati svojo pravico do nje in jeziti prijatelja. Jezilo pa je Hildo, vendar se mu roke ni upala pahniti od sebe.

»Tvoja žena trdi,« je nadaljeval Devetak, da bi skrtil hipno zadrego, ki je bila legla na vse, »da je platonična ljubezen zgolj prijateljsko razmerje med dvema, katerih duši se razumeta, mogoča.«

»O ljubezni govorita,« je sprelefelu Katnika. »Že prvi dan o ljubezni.« Nato je dejal: »Jaz o tem nič ne vem, jaz poznam samo zakonsko ljubezen.«

»Ti pa res ničesar nočeš razumeti,« se je obregnila žena.

»In jaz trdim nasprotno,« je nadaljeval Devetak, »da ima vsako še tako zgolj duševno razmerje med dvema osebama drugega spola kal čutnosti v sebi.«

»Jaz vztrajam pri svojem mnenju,« se je smejala Hilda.

»Vsako še tako zgolj duhovno razmerje se pogloma razvije v čutne odnošaje...«

»Medsebojno izražanje misli, občudovanje duševnih vrednot enega ali drugega, občudovanje telesa...« se je zaletelo Hildi, a je naglo popravila: »Jaz občudovanja lepega telesa nimam za greh, kakor lahko brez poželenja občudujem marmor.«

»Pri živem telesu je meja med čistim občudovanjem in poželenjem ozka, jedva mogoča...«

Katnik je poslušal. Ni se trudil, da bi vse razumel. Spoznal pa je, da iz vseh besed o čistosti, duhovnosti ljubezni, opazovanja in občudovanja gleda nekaj drugega, skaljenega, motnega. Vznesmirjalo ga je, ni se mogel premagati.

»Ti misliš, Hilda, da je platonična ljubezen mogoča, in ti, Devetak, praviš, da je nemogoča. To je torej jasno...«

»Kaj je jasno?« ga je vprašala Hilda.

»Dva, ki se v eni stvari ne moreta zediniti... Hočem reči, če si nista edina, platonična ljubezen odpade, debata tudi.«

Te besede so mu pognale tako rdečico v obraz, da je občutil ogenj v glavi. Roka se mu je tresla. Vzel je škatlo s cigarami in ponudil Devetaku.

»Izvoli! Inozemske so; dobre.«

»Mi o ljubezni, ti pa o cigarah,« je dobila Hilda znova besedo. Moževa razburjenost, ki je ni znal prikriti, jo je bila za trenutek preplašila.

Devetak je kadil cigaro in gledal skozi oblake dima Katnika in Hildo. Katnik je pripovedoval neko vsakdanjo zadevo s tolikšnim zanimanjem, da je pozabil svoje prejšnje vznemirjenje. Hilda je gledala skozi trepalnice, kakor da z muko prenaša glas svojega moža.

Nenadoma se je domislila in prekinila moža: »Oprosti, da ne pozabim. Gospod Devetak pravi, da bo jutri operna predstava. Prvovrstna družba, polnoštevilen orkester...«

»Ne utegnem,« je dejal Katnik. »Jutri zvečer imam sejo.«

»Tako?« se je našobila Hilda. »Ti imaš vedno seje, jaz pa moram ostajati doma in zamujati vse priložnosti.«

»Pojdita s Klaro.«

Na to Hilda ni odgovorila.

»Bil sem tako predrzen,« je začel Devetak, »da sem gospo povabil in tebe seveda tudi... Če ne utegneš, odpade vse...«

»Pojdita s Klaro!« je dejal mož in jima zrl v oči. »Po seji vas pridem čakati, pojdemo v kavarno.«

Hilda se je oddahnila in pogledala Devetaka z dolgim pogledom. Ta pogled Katniku ni ušel. Zasklenil ga je vase.

8.

Hilda je povedala sestri, da pojde v opero, a je poskrbela, da ona ni prišla. Devetak se je začudil, ko je zagledal Hildo samo. Bilo mu je prijetno, le rahlo vznemirjen je bil.

Ta ženska je bila neznano topla. Toplo je gledala, govorila, se nasmihala. Toplota ji je sijala z obleke, iz oči. Devetaku se je zdelo, da je nekje že videl njen obraz. Kje, se ni mogel spomniti. Ali v galeriji starih mojstrov, ali v domišljiji svojih sanj. Rahlo je verjel, da je mogoče ljubiti samo lepoto brez primesi čutnosti...

Gledališče se je stemnilo. Globoko pod njima je ležal mističen mrak, iz katerega je rastla godba kakor iz podzemlja in se spajala s človeškimi čustvi, ki jih raztaplja v solze.

Hilda je sedela ob Devetaku in se rahlo dotikala njegovega telesa. V mraku gledališča je pozabila, da ima dom, moža, otroka, in da ji novo življenje bije pod srcem. Tudi Devetaka ni čutila, ko je položil svojo roko na njeno, rahlo, nato močnejše. Ni je odmaknila. Zdelo se ji je, da se je prikazalo iz neznane daljave nekaj sanjam podobnega, breztelesnega, in jo je objelo v blaženosti.

Iz mraka je ihtelo, prehajalo v dušo, v srce in ga trgalo na dva kraja. Kakor tople kaplje je padala glasba na telo, kakor vodomet vroče človeške krvi. Čutila je, da se ne nahaja v prostoru, ampak da plava nad plakajočo zemljo...

Zastor se je dvignil. Zasijala je rdečkasta luč. Ne luč zakonskih spalnic, rdeča luč drame, blesteče od strasti, ljubosumja in krvi.

Hilda je umaknila roko. Devetak jo je pogledal. V srce je čutila ta pogled...

Z odra je zazvenela ljubavna pesem. Veliko, neutešeno hrepenenje je plavalo pod stropom in

užigalo vse ljudi. Dve usodi sta plesali druga okrog druge. V vedno ožjem krogu. Nevidna veriga ju je zadržavala, nad njima se je v zlokobnem krohotu režala smrt. Gledališče ni videlo smrti. Želelo je poljuba in objema ljubezni, smrtnega plesa nad prepadom željá.

Poljub je bil dolg, omamen. Hilda je vztrepetala. Nehote se je dotaknila Devetakove roke, nato se je preplašila in zakrila obraz.

Godba je jokala, vpila, vriskala, tožila... Drevo življenja se je nagnilo in se zlomilo s treskom na tla. Sladkost ljubezni je zahtevala žrtve, trpljenja. Bolečina se je pretakala in objemala mrak pod stropom, iz zgodbe je vstajalo žvižganje bičev, se spremenilo v žvižganje mečev, kri je zablisnila iz luči, bodalo je padlo na tla...

Hilda si je znova zakrila obraz...

Ko je zabliščala bela luč, je bila Hilda vsa spremenjena. Polagoma se je osvestila in se nasmehnila.

Pred gledališčem ni bilo moža. Devetak in Hilda sta krenila v kavarno. Po poti sta spregovorila le nekaj besed. Tudi v kavarni ni bilo Katnika. Sédla sta v skrajni kot in šepetaje govorila.

»Vso me je prevzelo,« je Hilda opravičevala svoje pijane oči.

Devetak ni odpiral srca viharjem in omami, gledal je trezno. Bolj nego glasbo in dramo na odru je občutil Hildino bližino.

»Gospa Hilda, občudujem vas.«

Ali ne ve, da sem noseča? je pomislila. On je bral v njenih očeh in pristavil:

»Ne zgolj vašega telesa, vašo dušo. Zagonetna ženska ste.«

Hilda se je nasmehnila. Priznanje, da je zagonetna, ji je laskalo.

»Tudi vam je težko priti do dna.«

Devetak se je nasmehnil. Tudi njemu je to priznanje laskalo. Nenadoma je pogledal na uro.
»Treba bo iti.«

»Ali se vam mudi?«

Devetaku se ni mudilo, le neznan nemir se ga je polastil. Vstala sta in šla.

Odprla jima je dekla, Hilda jo je vprašala: »Je gospod doma?«

»V salonu sedi in bere.«

Vstopila sta v salon. Katnik je sedel pogreznjen v naslonjač, zakrit v oblake dima, zagrnjen v časopis. Prvi hip niti pogledal ni, na pozdrav je vprl na vstopivša ostre oči. Hilda je bila rahlo vznemirjena, Devetak je kljub samozavestnemu značaju občutil zadrego.

»Kako lepo je bilo!« je vzkliknila Hilda, da bi s tem zakrila vse. »Kako me je vso prevzelo!«

»Verjamem,« se je dvignil Katnik; drugega ni mogel reči.

»Zakaj pa naju nisi počakal?«

»Prišel sem minuto prepozno. Vsi ljudje še niso odšli iz gledališča. Od tega je ena ura in četrt.«

»Zakaj prihajaš prepozno? Iskala sva te v kavarni.«

»Jaz sem te iskal doma,« je govoril Katnik iz nevolje; ni se ozrl na Devetaka.

»Torej smo se zgrešili,« je dejala žena s smehom v zadregi.

»Torej smo se zgrešili? Kdo je spremil Klaro?«

Hilda je pomislila. Odgovorila je nebrižno.

»Klara ni utegnila priti.«

»Ali ti nisem dejal, da pojdi s Klaro?« je Katnik vzkliknil. »Tudi s Klaro,« se je popravil.

»Lojze!« je vzkliknila Hilda, ki je prozorno videla moževo misel. »To si prepovedujem!« Tedaj je zagledala Devetaka. V hipnem razburjenju je pozabila nanj. Mislila je že, da je z možem sama. Spomnila se je, da je grda, kadar se jezi. Priborila

je nasmeh in se obrnila s sladko besedo k Devetaku. »Nočete sestiti?«

»Devetak ne utegne,« je dejal Katnik z isto ostroostjo kot prej. »Poleg tega sem truden, pojdeva v posteljo.«

Devetak, ki je ves gorel v neprijetnem položaju, v katerega je zašel, je razumel. Hilda je onemela, pogreznila bi se bila, grizla si je ustnice.

»Klanjam se, gospa!« se je poklonil Devetak in pozdravil Katnika z rahlim posmehom. »Lahko noč, Katnik!«

»Oprosti, Devetak,« je blebetal v razburjenju Katnik, ko je spremljal prijatelja do vrat. »Saj veš... Vsak ima svoje kraljestvo, v katerem je rad kralj on sam. Nihče drug, samo on... Saj razumeš...«

»Razumem,« se je iz zadrege smehljaj Devetak.

Ko je stal na hodniku, je Katnik tresnil vrata za njim.

9.

Katnik in Hilda sta ostala sama. Ko je Katnik stopil v salon, je uzrl ženo ob steni, obrnjeno s hrbtom proti velikemu zrcalu. Hotela je zakriti obraz, ki se je pačil v srdu, da bi se ga ne prestrašila. Ogrnila si je pisano ruto s pentljami, ki jo je tiščala z rokami na prsih. Bila je pripravljena planiti v jok ali izbruhniti v sovraštvo. Nikoli ni čutila toliko mržnje do svojega moža kot nocoj.

Katnik je obstal za vrati. V njem sta se borila nasmeh ljubezni in trpko očitiranje. Premagalo je trpko očitiranje. Toliko nevolje do Hilde je bilo v njem, da se je prestrašil.

Hilda se je pred človekom, ki ga je nehote občudovala, čutila osramočeno do bolečine. Vedela je, da bi mu zdaj nikoli več ne mogla pogledati v

obraz. Čutila je svojo odvisnost od moža, četudi si je pogosto domišljala, da je docela prosta in svobodna. Človek, ki je ves zakopan v dnevne skrbi, ki je ne razume, ki misli, da mu mora streči s telesom in mu roditi otroke, ji je položil nogo na pleča.

Pred Katnikovimi očmi je plavala družinska sreča, se ožila v kolobarjih, ga hotela zadušiti, iz kolobarja pa je gledal Devetakov obraz. Ni imel drugega, razen skrbi in žene, grenke skrbi in sladke žene. Pretilo je, da mu ostane edinole grenka skrb.

Ženina duša se mu je odmaknila, da jo je v strahu lovil z mislijo in rokami, zdaj se mu je odmikalo še telo ... vse ... vse ...

Dolgo sta molčala oba, slednjič je spregovorila Hilda. Iz oči so se ji vsipale puščice.

»Sramoto si mi naredil.«

»Kakšno sramoto?« je Katnik stopil bliže. »Povej, kakšno sramoto!«

»Prihranil bi bil to lahko pred tujim človekom. Počakal, da odide, da ostaneva sama ...«

»Seveda,« je vrgel Katnik njeno torbico po mizi. »Posadil bi naj ga bil v naslonjač! Nalil mu vina! Govoril mu sladkih besed in se mu zahvalil, da ti je blagovolil dvoriti!«

»Ali se je kaj zgodilo, če me je spremil?«

»Kaj se mora prav zgoditi? Ljudje so vaju videli v loži, sama v kavarni, kakor da sta ljubček in ljubica ...«

»Kaj so meni ljudje!«

»Tudi meni nič niso. Radi mene mi je, radi tebe, radi najine notranjosti, radi tvojega dobrega glasu.«

Hilda je nabirala primerne besede za odgovor, ni jih našla.

»Poštena žena ne dela tako ...«

»Torej misliš, da nisem poštena?« je Hilda trepetala.

»Nisem dejal, da nisi, videz je tak ...«

»Če je videz tak, tedaj nisem. Zate nisem, za ljudi nisem... Sama vem, kakšna sem...«

»Veš, kakšna si. Ne veš, kakšna lahko postaneš...«

»Kakšna morem postati pri tebi?«

»Pri meni? Ne pri meni. Platonične ljubezni jaz ne poznam. Strupa ne zavijam v sladkorčke...«

»Ti tega ne razumeš.«

»Ne razumem, a čutim. Vidim dalje, nego ti misliš. Norčuješ se iz mojih računov, a vem, da je dvakrat dve štiri. Če bi se tako nadaljevalo, bi bil rezultat — nezvesta žena.«

Hilda je odskočila, kakor da jo je gad pičil.

»Lojzle!«

»Rezultat bi bil — nezvesta žena!« je Katnik pribil znova.

»On ni tako podel. Tako slabo sodiš svojega prijatelja.«

»Sodim ga po vrednosti. Če bi meni nobena stvar na svetu ne bila sveta, prijateljeva žena bi mi bila sveta. Jaz ne bi njegovi ženi bleдел o platonični ljubezni. Jaz je ne bi že čez dva dni vodil same v gledališče... Jaz bi... Če ne bi ona imela pameti, bi jo jaz opozoril na njeno dolžnost...«

»Torej jaz po tvojem nimam pameti?«

»Kakor sodiš.«

Katnik je iz razburjenja sikal.

Hilda se je zagrohotala. Njen grohot je bil bližji joku nego smehu.

»Tako sodiš o meni? Hodi za menoj, pazi na vsak moj korak, zaklepaj me!...«

»Tega ne bom storil, ker ne utegnem — in bi me bilo sram. Storil pa bom vse in izločil vsako nevarnost, da kdo ne položi roke na mojo posest.«

Hilda ga je pogledala z enim očesom, blazen ponos je vzplamtel v nji.

»Jaz — tvoja posest? Tvoje blago?«

»Da si blago, nisem dejal, a s seboj ne razpolagaš, kakor jaz ne razpolagam s seboj...«

Hilda je zrla nekaj hipov. Hotela je nekaj reči, planiti, zgrabiti... Nato se je hotela zagrohutati, a se je grohot spremenil v krčevit jok. Vrgla se je na divan...

10.

Devetak se je sprva dogodku pri Katniku smehljajal. Nekaj sličnega se mu je bilo nekoč že primerilo. Takrat ga je jeza ljubosumnega moža neizmerno zabavala. Bal se je zgolj samokresa, zato je le z največjo previdnostjo posegal v družinske tragedije.

Kljub vsemu ga je zdaj nekaj tiho peklo. Ne dejstvo, da je izgubil prijatelja, saj se je bilo to mladostno prijateljstvo že davnaj ohladilo. Prijateljsko občevanje s Katnikom je ohranil le iz navade. Katnik ga je odslej hladno pozdravljajal, posilil tudi grenak nasmeh. Prav tako je odzdravljajal Devetak. Napravil je obraz, kot da hoče reči: Saj sva si prijatelja kljub temu. Ni ga bolelo, da mu je bil zaprt Katnikov salon in bližina ženske, ki...

Tu se je ustavila njegova misel. Da ne more h Katniku, ga je bolelo. Prav je imela Hilda, ko je dejala svojemu možu, da sramote ne bo mogla prenesti. Kakor ni možu tistega večera nikoli do dna odpustila, tako se je Devetaka izogibala in mu ni mogla prosto pogledati v obraz. Kadar ga je srečala in se mu ni mogla ogniti, mu je odzdravila in ga ošinila le z bežnim pogledom. Ni se mu nasmehnila. Naredila je obraz, kakor bi govorila: 'Glej mučenico...'

Devetak tega govora njenih potez ni razumel. Občutil je le, da mu nekaj očita. Njemu, ki je mislil v dnu svoje duše grdo, ona pa se mu je zaupala s čisto mislijo. Vselej, kadar jo je srečal,

je čutil, kako se je nekaj zganilo v njem. Ali ga je njena zagonetnost, v katero se je zdaj še bolj zagrnila, privlačevala s tako silo?

Lagal si je, da občuti do Hilde nekaj drugega nego do drugih žensk, ki si jih je jemal s pretvezo ljubezni, a globoke, trajne ljubezni do njih ni poznal. Ali jo ljubi? Morda se je prebudilo v njem tisto čisto čustvo, ki ne pozna strasti, in obdaja ljubeče bitje v lilijsko glorio angelskega oboževanja. Ali je na dnu vsega vendarle isto kakor pri vseh drugih: minuta uživanja, revščina spoznanja, nezadovoljnosti in razočaranja.

Po cele dneve je ostajal doma, da je bil v njeni bližini, dasi je ni videl. Poslušal je, da bi zaslišal njeno pesem, njen glas. Hrepenel je, da bi jo videl na cesti, da bi se mu nasmehnila. Hilda! Ponavljal si je njeno ime. Nikoli ni polagal važnosti na to, kako je njegovim ljubicam ime, zdaj mu je bilo to ime sladko.

Saj ona ni ljubica. Ona mu je nedosežna. Morda mu je bila draga prav zato, ker mu je bila tako daleč... Če bi mu bila blizu, morebiti... In se je zasmel samemu sebi... Zresnil se je znova.

Zrcala v njegovi sobi so ga početvorila, početvorjena je bila tudi njegova duša. Kadar je bil sam s seboj, je bil razmišljujoč, nemiren, razkosan. Bil je z ljubicami sladek ali krut, po potrebi in volji. Bil je v družbi samozavesten in nedostopen kot zmeraj. Četrta nprav se je izobličila v njem za Hildo. Ta je izhajala iz najglobjega bistva in je razvozlati ni znal.

Begal je po ulicah, ni našel miru. Sedel je doma, ni imel obstanka. Slednjič se je zasmel. Smejal se je dolgo in sklenil, da vse pozabi, vse izruje iz sebe.

Bil je utrujen. Otresel se je vsake misli, hotel se je spočiti. Odvrnil je duha, strmečega venomer v isto točko, poiskal družbo.

Našel jo je pod sivim platnom v kavarni. Razigrano, v polnem številu ko na večer, ko je bil prvič tukaj s Hildo in njenim možem. S krikom so ga pozdravili in posadili medse.

Poleg Pavle, ki je vesela in razigrana mečkala cigareto med prsti, je sedel Možina. Bil je mračen in resen. Pod Pavlino razigranostjo je bila skrita lahka vznemirjenost.

»Klanjam se, gospodična!« jo je pozdravil posebej.

Pavla mu je podala roko čez mizo.

»Mislili smo, da si umrl,« je blebetal Čampa. »Ker pa listi niso izšli s črnim robom, je ostalo upanje, da si vsaj na smrtni postelji.«

Devetak je molčal. Bil je v zadregi pred pogledi znancev, ki so ga merili. Čampa je bil vesel, da je našel nit razgovora, besede so mu tekle iz ust ko vrelec.

»Zdi se mi, da si postal ničemernejši nego si bil prej. Ali ne vidite, da se je poteza te ničemernosti, ki mu je ležala okrog ust, raztegnila preko lic do čela? Ugotavljam, da se je njegovo stanje nevarno poslabšalo. Ne pustimo ga več v samoto razmišljanja. Bog ga živi!«

Na te besede je Čampa izpil kozarec vode do dna.

Devetak je bil nevoljen. Ni maral, da bi ga kdo smešil. »Ali nimaš druge tarče, v katero bi streljal? V zrcalo se poglej.«

Čampa se je dvignil. »Ugotavljam, da se naš tovariš ni popolnoma nič izpremenil in je prej ko slej tak, kakršen je bil.« In je pristavil: »Devetak, saj ne zameriš. Slišali smo, da se ženiš!«

»Ali res, gospod Devetak?« se je Pavla grenko zasmejala.

»Da sem zrel za ženitev, mi ne boš odrekal,« je odgovoril Devetak s pikrostjo v smehu in besedi.

»Nikakor ne,« se je Čampa zbal Devetakove ostre nevolje.

»Devetak se ženi na ure,« je omenil Dorčič.

»Kako misliš to?«

»Tako, da se ženiš na ure, kakor marsikdo drugi... Med nami je nekdo, ki so ga videli, da je o polnoči hodil s prostitutko po mestu.«

Možina je pobledel, ošinil je s pogledom Pavlo in Devetaka. Ta je srdit zapičil oči v Dorčiča, ustnice so mu trepetale.

»Ponovi še enkrat!«

»Saj nisi bil ti.«

»O meni je bil govor.«

»Če pa rečem, da nisi bil ti.«

»Zakaj ne molčite o tem?« je mehko očitala Pavla.

Devetak je videl, kako so se oči vseh uprle v Možino, ki ni mogel prikriti svojega spremenjenega obraza. Imel je občutek, da ga je družba izločila in dvignila na sramotni oder.

»Čemu govorite in bi radi sodili, ko sami niste nič boljši?« je spregovoril. »Ali se niste vi morda stokrat potikali po stranskih ulicah? In ženske, o katerih mislite, da so poštene, ali niso pogosto bolj vlačuge nego tiste, ki nosijo to že na obrazu zapisano?«

Pavla je strme gledala v Možinov obraz, ki je gorel od razburjenja. Možina je uzrl v teh očeh odpor in odgovor. Obrnil se je napol proti nji.

»Le glejte me, gospodična Pavla. Povejte, je to pošteno, da ženska naše družbe obeša oči na koga, nato pa se obesi na ramo drugemu, če je za las lepši, za spoznanje bogatejši. To je prosti-tucija, pod plašč spodobnosti zakrita. Človek nikoli ne more vedeti, ali ima vlačugo ali pošteno žensko pred seboj. Pa imam že rajši žensko, ki nosi na čelu zapisano, kdo da je.«

Pavlin obraz se je spremenil, končno se je zasmejala. Možino je zbodlo kakor z iglo. Vstal je, vzel klobuk, vrgel denar na mizo in odšel.

Nastal je molk, le Dorčič se je smehljajal predse.

»Ali je bil on?« je vprašal Devetak.

»Kdo drugi!«

»On je bil?« je ugasnil v Pavli smeh. Nekaj se je zrušilo v nji.

Polagoma se je iz tesnega vzdušja, ki je zavladalo po Možinovem begu, znova razpredla beseda, a ni bila ista kot drugekrati. Devetak je prisedel k Pavli. Ta je nervozna listala po nemški reviji in se ustavila pri trobarvni sliki, ki je pokrivala celo stran.

»Ali vam ugaja ta slika?« jo je vprašal Devetak.

»Barve trepečejo, čutim solnce, dih zelenja...«

Odložila je revijo in se z vzdihom ozrla na Devetaka.

»Kdaj pojedete na počitnice, gospodična?« jo je vprašal.

»Saj ni časa. Verjemite, da sem trudna vsega. Rada bi začela drugačno življenje.«

»Omožite se!«

»Kdo me vzame?« je vprašala tiho; njen pogled se je zapletel v Devetakove oči.

Devetak se je zavedel njenega pogleda in njene besede. Pomislil je. Ozrl se je po njenem vratu, pogled mu je ko kaplja spolzel za bluzo.

»Lepo cvetico imate.«

»Ali vam ugaja?«

»Cvetice ljubim.«

Ni govoril polne resnice. Niti mržnje niti posebne ljubezni ni čutil do njih.

»Če želite, vam jo podarim.«

»Prosim.«

Odpela je cvetico. Roka ji je trepetala, obraz ji je oblila rdečica. Ko mu jo je dala v roko, se je nehote dotaknila njegovih prstov.

Devetak je poduhal cvet in se nasmehnil.

»S čim naj vam povrnem?«

»Če mi hočete narediti uslugo, dajte jo v vodo, postavite jo k postelji.«

»Nič drugega?«

»To, to je ... dovolj ...«

Devetak je gledal v dekliški obraz, ki je sijal v skrivnostnem pričakovanju. Bilo mu je žal, da je sprejel cvetico. Imel je občutek, da se je zadolžil.

11.

Hilda je imela v svojem kujanju dovolj časa, da je razmišljala o sebi. Ni si prišla do dna. Njene poteze v zrealu so lagale. Ona je to vedela in čutila. Poznala je svojo notranjost. Po pravici ji je dejal Devetak, da je zagonetna.

Imela je tri nravi. Vsi psihologi sveta bi si razbili glavo nad njo. V nobeno izmed dognanih skupin bi je ne mogli uvrstiti. Življenje se igra z ljudmi in gre svojo pot. Ljudje si stoje nasproti ko uganke.

Imela je ljubečega moža, ki ga je vzela iz ljubezni, topel dom, otroka, vsega, česar si je poželela. Kljub temu je bila nesrečna. Videla je moža pod svojimi nogami, a hkratu čutila, da jo njegova noga tišči na tilniku. Tega si ni samo domišljala, to je čutila. Vedela je, da bi lahko moža osrečila z enim samim smehom, pogledom, ni mu ga dala. Če bi se rodil smeh v nji, bi ga s silo zatrla. Glorijola mučenice je rastla, njenemu možu pa se je čelo vsak večer bolj preprezalo s skrbmi. On je besnel v svoji duši. Hotel si je prihraniti pekel, pa si je izbral vice. To njeno stanje si je razlagal z nosečnostjo. Tolažil se je, da bo boljše.

Podnevi ga je utrudilo delo, pri večerji ga je izmučila žena. Nato se je poslovila, da gre spat.

Želel si je minuto počitka. Sedel je v salonu, bral časnik in kadil cigaro.

Nenadoma so se odprla vrata. V salon je prihitela Hilda v spodnji obleki. Njene oči so gledale preplašeno. Katnik jo je vzel v naročje.

»Kaj ti je, dragica?«

»Mislila sem, da si odšel. Tako grdo se mi je sanjalo... Pusti me! Pusti me!«

Ubežala mu je in se stisnila pod odejo. Ni več dobil besede od nje, ne pogleda.

»Muči me,« je pomislil drug dan. »Namenoma me muči. Ali me ne ljubi več? Težko je imeti lepo ženo. Z denarjem je ne odkupiš ne z ljubeznijo.« Ni vedel, kaj naj stori; ni znal, kaj naj misli.

Pri zajtrku sta se gledala. Videl je, kako je zatrla nasmeh in besedo. On ji je govoril, ona je le kimala. Čutil je, da uživa njegove besede, in bi ji bilo težko, če bi molčal.

Nato je spregovorila:

»Zakaj se me izogiblješ?«

»Saj se te ne ogibljem. Mila si mi, vsak dan bolj.«

»Ne, izogiblješ se me. Ali sem tako grda, ko sem tako...«

»Hilda, prosim te! Ne govori tako!«

V družbi je bila drugačna. Tudi z njim. Mučila ga je sicer, a on je občutil, da je v svojem kraljevskem ponosu obzirna do drugih ljudi. Pogosto jo je vabil s seboj le zato, da se je odpočil od nje.

»Zakaj ne hodiš na zrak? To ni dobro...«

»Kako naj si upam? Poštena žena ne sme sama na ulico.«

Katnik je čutil ost. Ni ji zameril. Pogladi jo je po čelu in laseh, poljubil jo je.

»Saj greš z menoj. Pojdiva v kavarno.«

»Ne, ne maram koga srečati, da ne boš mislil...«

Šla je kljub temu. V družbi se je razvnela. Postala je znova taka kot prejšnje dni. Celo smejala

se je, govorila, vpraševala svojega moža. Delala je videz najsrečnejše žene, ki se koplje v ljubezni in razkošju. V družbi je pokazala svojo drugo nrav.

Če je uzrla v kavarni Devetaka, se je spremeni-
nila. Njen smeh je postal ubit, njene besede zme-
dene. Iz nje je rastla tretja nrav. Ali je tega
človeka ljubila? Ali jo je vezala nanj samo gren-
koba lahkomiselnosti, ki ju je razdružila in obdala
njo z osramočenostjo? Ali se je iz daljave njenih
sanj prikazala podoba, ki jo je v mladosti zasa-
njala in ji je bila stopila v srce?

Hilda ni vedela, kaj se godi z njo.

Ali joče za otroško igračo, ki so ji jo vzeli in
bi jo zdrobila, če bi jo dobila v roke? Ali so njene
misli ničemerno objokavanje človeka, ki jo je
omrežil z besedami kakor z venci in bi se mu bila
na mestu razgalila, da bi jo občudoval in opeval,
kakor je ni občudoval in opeval še nihče?

Prazno, vse prazno...

Njene misli niso segle do dna. Vedela je le, da
je tam nekje, za prepovedanimi vrati, nov svet,
kjer bi se ji spremenila beseda in smeh, kjer bi
hotela biti sužnja in kraljica, proč od moža, od
otroka, da bi nasitila svoje sanje...

In potem?

Tega ni vedela...

12.

Devetak je del Pavlino cvetico v kozarec in si
jo postavil na nočno omarico. Nekega večera je
dobil cvetico suho, visečo čez rob kozarca. Opa-
zoval je začrnelo barvo suhih lističev. Pred seboj
je zagledal gospodično Pavlo. Videl je njeno
ohlapno bluzo in belo polt njenih prsi. Nekdaj je
želel imeti žensko, ki bi nje telo bilo belo kakor

marmor, da bi, prav kakor marmornat kip, ne vzbujalo mesenosti v njem.

Svoji misli se je nasmehnil. Stopil je k omari, ki je bila pod rezanim steklom natrpana s knjigami. Cervantes, Coster, Anatole France, Balzac, Rabindranath Tagore... Vzel je v roke »Žetev«, odprl bele liste in stisnil cvetico mednje. Nato je uvrstil knjigo med druge in pozabil na cvetico.

Mamile so ga druge misli. Znova je vstajalo hrepenenje po Hildi, ki ga ni mogel ubiti. Nekoč se mu je zdelo, da je iz sosednjega stanovanja zaslišal petje. Posluhnil je. Pel je ženski glas.

Stopil je do okna. Petje je bilo ponehalo, zdaj je pričelo znova. Razločil je posamezne besede. Glas je prehajal vanj, kakor bi ga žgal ogenj v prsi. Pesem je utihnila, okna so se zaprla. S hodnika je zaslišal zapiranje vrat in hoje po stopnicah...

Šel je na ulico in se pomešal med ljudi, z vročo željo, da bi srečal Hildo na cesti. Ni je srečal. Tuje ženske so hodile mimo njega, on jih ni videl.

Stal je ob morju.

Pomorščaki so bosí in z zavihanimi hlačami stopali po pomolu in odvijali težke vrvi. Sirena se je oglašala s svojim rezkim glasom. Majhna ladja s potniki je pristala ta hip. Ljudje so bežali čez mostič in hiteli na tramvaj. Na koncu pomola so sedeli ljudje, pozibavali z nogami in gledali v temnozelene plivkajoče valove, čez katere se je razlivalo in trgalo ubito zrcalo solnca.

Devetak se je opazoval v valovih. Njegov obraz je dobival čudovito spačene poteze. Ta zagonetna postava, ta spačena, nejasna podoba je on, ki stoji sam pred seboj in sam sebe ne pozna.

Kaj se je zgodilo ž njim? Zakaj ne zgrabi Hildinega pogleda, ne vjame njene kretnje, ne učara

črt njenega telesa, omreži njenega glasu in ne spremeni vsega tega v slast?

Objemala ga je omotica. Življenje ni gola kupčija, na njegovem dnu so druge vrednote, ki jih ni mogoče kupiti ne plačati. Resnična lepota ni samo občudovanja, je tudi oboževanja vredna. Kadar so črte obraza poduševljene in jih človek gleda s poduševljenimi očmi, stoji pred človekom božanstvo, on postane vernik...

Devetak se je poslovil od svoje spačene podobe in se napotil domov.

V mrzlični omotici misli je prišel do doma, ko ga je prebudil krik. Prihajal je iz prvega nadstropja. Skozi vežna vrata je prihitel človek, ki je bežal po cesti.

Devetak je zaslutil nekaj hudega. Z naglimi koraki je stopil na stopnice, vonj po dimu mu je udaril v nosnice. Ozrl se je. Pod stropom je ležal gost dim. Po stopnicah so begali ljudje. Slišal je klice, katerih pomena ni docela razložil. Vendar mu je bilo v hipu jasno, da gori.

Bežal je navzgor, preskakoval kar po dve stopnici. Hilda! V tej zmedenosti njegova misel ni pozabila nanjo.

Še je bil na stopnicah, ko je zagledal, da so vrata pri Katnikovih odprta. Skozi nje se je dvigal gost, črn dim...

Devetak je preskočil tri stopnice in skoraj padel. V tem trenutku je planila na hodnik ženska, oblečena v tanko domačo obleko. Lasje so ji vihrali, oči so ji bile prestrašene, kakor ženski v silnem čustvenem vznemirjenju.

Bila je Hilda. Prestopila je tri stopnice in se z eno roko krčevito oprijela držajev, z drugo pa se je zgrabila za čelo. Pbledela je in zaprla oči, nato je omahnila...

Devetak je priskočil in jo ujel, da mu je padla na roke in ga s svojo mrtvo težo skoraj podrla na tla.

Bleda, z razprtimi očmi, kakor brez življenja, je ležala privita ob njegovem telesu, njena pleča so počivala na njegovi levici. Glava je visela navzdol. Tako jo je obdržal par trenutkov in ni vedel, kaj naj napravi. Za ogenj se ni zmenil več.

Skozi šumenje, ki mu je završelo v možganih, je slišal glas vratarjeve žene:

»Nesite jo k nam! Vode! Jesiha!«

Šel je z bremenom po stopnicah. Stopinjo za stopinjo. Bal se je, da se z njenim telesom ne bi dotaknil zida ali ograje in jo udaril.

Njeno telo se mu je vtiskalo v dušo. Čutil je polno zrelost njenih ledij in elastičnost njenih grudi, ki so bile napol obrnjene proti njegovim prsim.

Lahno oblečeno telo se je zdelo ko da mu leži golo na rokah. Prevezel ga je vonj tega telesa.

Pogled mu je obvisel na bradi. Glava je visela, brada pa je bila pred njim kakor zrel sad, ki se mu ponuja, da bi ugriznil. Usta so bila narahlo odprta; dasi ni bilo nič krvi v obrazu, so bile ustnice rdeče.

Na predzadnji stopnici je postal. Začutil je bitje njenega srca. Objela ga je neznana želja, da bi jo poljubil. Ko se je zavedel, se je prestrašil samega sebe.

V tesni vratarjevi sobi jo je položil na posteljo. Vzravnal jo je in ji položil roké ob telesu. Ni se predramila. Položili so ji mokre, z jesihom namočene krpe na čelo.

Devetak jo je prijel za roko. Bitje lastnega srca ga je motilo. Po dolgem trudu je otipal žilo in ugotovil lahke udarce njenega srca. Ko je hotel položiti roko k telesu, je opazil, da je opečena.

»Vode!« se je predramil iz otopelosti, ki ga je bila objela za hip. »Odpnite ji obleko!«

Videl je čudovito beloto, na katero je bila dahnjena rdečica z najčistejšo mislijo...

Hilda je polagoma odprla oči, prsi so se dvignile kot iz globokega vzdihaja. Devetak je trepetal, bilo mu je, kakor da pade on v nezavest. Hilda je zamižala in odprla oči v drugič, nato v tretjič... Razgledala se je po sobi, kakor da lovi drobce spomina, spoznala ga je in se nasmehnila.

»Kaj je bilo?« je vprašala.

»Onesvestili ste se. Na roki ste opečeni.«

»Ne!« je dejala ona in dvignila roko, ki jo je tisti hip zaskelala. Nato se je znova nasmehnila in dahnila komaj slišno: »Hvala!«

13.

Požar je nastal v kuhinji, nato se je ogenj raztegnil tudi na predsobo. Tisti dan Hildinega moža ni bilo doma. Hilda ga je strahoma pričakovala. Ko jo je v ljubezni objel, poskrbel zanjo, popravil in zabrisal v dveh dneh nastalo škodo, mu je bila hvaležna. Postala je znosnejša. Da jo mož ljubi, si ni mogla tajiti. Tu pa tam si je celo očitala krivico, ki mu jo je delala.

O Devetaku mu ni nič omenila. Saj ni bilo dvoma, da je Katnik vse izvedel od vratarice. V njegovih očeh tega ni mogla razbrati. Ali je plemenito zatrl vsak očitek v sebi? Pa čemu očitek? Saj ona ni bila kriva. Da bi ji bil dejal le besedo, mu je bila pripravljena planiti v obraz...

Zagonetnemu čustvu do Devetaka se je pridružilo še čustvo hvaležnosti. Zahvaliti bi se mu bila morala. Kako naj pride do njega?

Nekaj dni za tem se je vršila na mestnem dirkališču konjska tekma. Po deževni noči je bil

zrak razčiščen, nebo jasno. Ljudi ni mikalo v kopeli, množice so se valile proti tekališču. Tričbune so se polnile.

Hilda je že vstala, opečeno roko je imela obvezano. Katnik jo je povabil k tekmi. Sprva se je vabila razveselila.

»Ali boš staval?« ga je vprašala.

»Ne vem.«

»Ali naj sedim poleg tebe kot poleg berača?«

Opoldne se je premislila.

»Peljiva se raje v okolico.«

»Če bi hotel iti v okolico, bi silila k tekmi. Poleg tega imam že vstopnice.«

Spomnila se je Devetaka, srce ji je zaigralo. Obenem se je domislila Pavle, o kateri je vedela, da ni ravnodušna do njega. To jo je zadelo. Huda je bila na dekle.

»Če bi ne bilo Pavle...«

Katnik se je začudil.

»Jaz je ne vabim; če je v družbi, v kateri sva midva...«

»Ali ona je vendar tvoja — strojepiska.«

»Vem. Radi tega je nimam pravice poditi iz družbe.«

Mož in žena sta se gledala nekaj trenutkov, kakor da se na tihem izprašujeta. Hilda v močnem pogledu ni opazila tega, kar je pričakovala.

Na tekališču se je nagnila h Katniku:

»Saj sem vedela. Poglej jo tam. Z Devetakom sedi.«

»Jaz je nisem vabil.«

Tedaj je zagledal Devetak gospo Hildo in jo s smehom pozdravil. Hilda je odzdravila in se s prezirom nasmehnila. Lojze Katnik je uzrl svojega svaka, ki se je naslanjal s hrbtom na ograjo tričbune in gledal ljudi. Njemu nasproti je sedela Klara. Mavrič se je ozrl počasi v polkrogu, zagledal

Hildo, ki se je zdaj smejala gospe v tretjo vrsto, prešel z očmi na Katnika in ga pozdravil z roko.

Katnik ga ni več videl. Za pet sedežev bliže je opazil gospoda v rjavi obleki s kozjo brado, ki se je pravkar ogledoval, kakor da nekoga išče in se je ta hip vprl z očmi vanj. Ko ga je ugledal, se je zasmejal, preskočil par sedežev in bil v trenutku pri njem.

»Zdravo, Katnik!« mu je stisnil roko.

Gospa Hilda se je ozrla, da bi videla, kdo je.

»O,« se je začudila, »vi ste tu, gospod Slokar?« Bila je vznemirjena, a je kazala ravnodušnost.

Odvetnik Slokar je bila njena prva ljubezen, ki jo je pred Katnikom spretno zatajila, ko je ta nekoč zahteval račun o nji. Katnik ni pozabil tega. Prijateljstvo, ki ga je vezalo s tem človekom iz dijaških let, se je bilo ohladilo. Ohranilo je le vnanji videz.

»Gospa Hilda!« se je priklonil Slokar. Pri tem je čutil, kako mu je plamen razgorel obraz. »Le slučajno sem tu. Mimogrede.«

»Kaj te je prineslo v naše mesto?«

»K tebi sem prišel. Imam neko zadevo,« se je ozrl po Hildi, »ki se pove samo med štirimi očmi...«

»Torej — moške skrivnosti?«

»Nič posebnega,« je mencal Slokar.

Medtem so pripeljali konje na dirkališče. Val ljudi se je zgrnil okrog njih. Z očmi so jih otipavali in z besedo hvalili njih lepoto. Ugibali so, kateri bo zmagal. Na tribunah se je pričelo lahno vrvenje in pogovor. Stavili so na posamezne konje, se prerekali in višali stave.

Hilda je skozi daljnogled motrila živali in občudovala njih plemenito lepoto.

»Z dovoljenjem, gospa,« je poprosil Slokar za daljnogled.

Ko je prešel z bistrim očesom vrsto konj, je dejal: »Rjavec na levem krilu bo zmagal.«

»Kako to veš?« ga je vprašal Katnik. »Daj, da pogledam.«

Prešel je vrsto konj dvakrat in odločil: »Na vranca v sredini bi stavil.«

»Stavi! Na svojega tisočak, če hočeš.«

Katnik je molčal, kakor da mu ni do stave ali pa da si ni svest tega, kar je dejal.

»Ali ne verjameš, da zmaga?«

Katnik je pogledal konje še enkrat.

»Na vranca bi stavil.«

Slokar mu je ponujal roko; Katnik je držal v roki daljnogled in se v zadregi smehljal.

Hilda je pogledala moža. Bilo ji je neprijetno, da se smeši pred njenim nekdanjim ljubčkom. Zdelo se ji je, kakor da Slokar nji ponuja roko in se nji smeje s svojim širokim smehom.

»Stavi!« je vzkliknila. »Kaj oklevaš? Kaj je, če izgubiš tisočak? Stavi dva!«

»Stavim!« je dejal Katnik in udaril Slokarju v roko. »Na vranca tisočak.«

Občutil je mraz po životu.

Prva skupina konj je bila postavljena. Bilo je dano znamenje za prvo dirko. Vranec in rjavec sta bila med njimi. S sunkom so se odtrgale živali od tal in zdirjale z jezdeci čez prvo in nato čez drugo zapreko. Jezdec, ki je sedel na rjavcu, je brzdal svojega konja, da bi prihranil svojo moč na zadnji odpor. Vranec pa je od hipa do hipa pospeševal hitrost, da bi prehitel svojega tekmeca, ki je tekel tik njega.

»Ah,« je dejala Pavla, »kako se kosajo, kdo bo prvi.«

»Kakor ljudje v življenju,« se je nasmehnil Devetak raztreseno. Bil je z duhom odsoten, oči so mu neprestano uhajale na tribuno, kjer je

sedela Hilda. Pavla je to opazila in ji je bilo skoro žal, da se je danes sešla ž njim.

»V življenju taka dirka ni lepa,« je pripomnila Pavla in upirala oči v rjavca, ki je zastal za petdeset korakov.

»Ne, kaj je lepo, kar je resnično, nas zanima. Še v ljubezni so tekme.«

»V ljubezni?« je pomislila Pavla v dno te resnice, ki jo je grenko zbolela.

Dirka se je bližala koncu. Tribune so trepetale v splošni napetosti. Eden izmed konj je skoraj padel, a v hipu se je zopet vzel in zdirjal.

Med dirko so bile sklenjene nove stave. Vranec je bil med prvimi, Hilda je z nasmehom pogledala svojega moža; vroče mu je želela zmage.

Položaj se je pričel nenadoma spreminjati. Nekateri so vzklikali od veselja, drugi od nevolje, kakor se je vrsta konj menjavala v njih poraz ali njih zmago. Rjavec je prešel srednjega konja in stal vštric vranca, zdaj sta oba napenjala svoje zadnje moči. Na Slokarjev hladni obraz je lezel rahel nasmeh.

Hilda se je s komolcem naslonila na ramo možu in opazovala potek dirke z velikim samozatajevanjem. Zdaj, ko sta bila konja drug poleg drugega, ji ni bilo mar, kateri zmaga. Katnik je nalahno mršil obrvi, srce mu je trepetalo.

Zmagal je rjavec...

»Glej,« se je obrnila Hilda do moža, kakor da se ni nič posebnega zgodilo, »v igri nimaš sreče.«

»Nesreča v igri, sreča v ljubezni,« se je smejal Slokar, ki ni mogel skriti veselja nad zmago.

Hilda je pogledala Slokarja skozi smeh svojih ust, le oči se niso smejale. Katnik je občutil, da je beseda o ljubezni tih porog. To ga je zapeklo; v Slokarjev smeh, ki se ni mogel pomiriti, je dejal v sebi: »Ali si bil gladen tisočaka, da se ne nehaš smejati?«

»Plačaj mu!« je opomnila Hilda.

»Ne pred ljudmi,« se je branil Slokar. »Saj je še čas...«

Po končani dirki je Hilda poiskala Klaro, Katnik pa je na stopnišču, ki je vodilo s tribun, prijel Slokarja pod pazduho in mu pošepetal:

»Tisočaka nimam pri sebi; saj boš oprostil.«

»Grem s teboj,« je dejal Slokar.

»Tudi doma ga nimam,« je planila Katniku vsa kri v obraz. »Počakati bi moral do jutri, da pride blagajnik.«

»Nocoj se itak ne morem vrniti. Prišel sem radi denarja k tebi. Priložil boš še tri tisočake...«

Katnik je ostrmel. Ne iz začudenja, da prijatelj išče pri njem posojila, iz zadrege, ker ni imel denarja. In vendar tega nikomur ni mogel priznati, niti svoji ženi ne.

»Tega mi ne odrečeš,« je dejal Slokar s tako gotovostjo v glasu, da je bil Katnik premagan.

14.

Od dne, ko je bil v hiši požar, je Devetak neprestano čutil Hildino telo na svojih rokah, slišal utrip njenega srca ob svojem telesu. Družbe se je izogibal. Kadar je srečal Pavlo, je misel na Hildo za hip ugasnila. Nekaj neznanega je imela tudi ta ženska na sebi.

Ni mogel misliti na vse to. Včasih si je rahlo očital nezvestobo Hildi. Tudi zvečer, ko je prišel z dirkališča, ga je rahlo pekla vest. Pavlin poljub ga je žgal na ustnicah. Te vesti še ni občutil v življenju.

Hodil je po sobi in stopal k oknu ter se oziral na nebo. Oblaki so se bili nabrali, prvi dež je rosil na ulico. Zamizal je, ni mu bilo prijetno.

Spal je nemirno. Sanjal je tope, omotične sanje, ki se jih naslednje jutro ni mogel spomniti.

Jutro pa je bilo lepo, nebo je bilo le deloma pokrito z oblaki, zrak je bil radi nočnega dežja osvežen. Morje je bilo ob obrežje. V neznanskih daljavah so se videla jadra tik ob obzorju, drugega nič.

Kljub težki noči je čutil Devetak, da mu je telo lahko, oživljeno. Kri mu je plala burneje. Slast do življenja je občutil. Z lahkimi koraki, kakor da je na perotih, je šel skozi ulice, oči so z radostjo objemale svet, njegov nasmeh se je prelival na množico obrazov.

Nenadoma se je ustavil. Pred izložbo draguljarja je stala Hilda. Šel je dalje in se okrenil, da ji je videl naravnost v obraz. Prebiral je predmete z očmi, kakor da čita knjigo, in se je prestopila samo za pol koraka.

Stala je dolgo, nepremično, pet minut. Njen obraz se ni spremenil. Bledota lic, ki jo je pred dnevi v njegovem naročju tako odlikovala, je izginila. Eno roko je imela obvezano.

V nestrpnosti se je premaknil Devetak in nameril korake proti nji. Stopil je k oknu, kakor da je ni opazil. V ozadju izložbe je viselo brušeno zrcalo, ki je podvajalo razstavljenе predmete. Sredi med predmeti je blestela ona kakor na sliki. Nehote sta se vjela pogleda v tem odsevu njunih postav. Hilda je zardela, zadrega ji je zasenčila oči. Okrenila sta se drug proti drugemu.

Devetak je pozdravil.

»Gospod,« je dejala Hilda zmedenо. Za trenutek ji je zaprlo besedo. Desnico je imela zapleteno v vrvico svoje ročne torbice, zdaj jo je osvobodila. »Dovolite... Hotela sem vas obiskati...«

»O, kolika čast! Na uslugo sem vam, gospa.«

»Le zahvaliti sem se vam hotela. Da ni bilo vas, bi se bila lahko zgodila nesreča...«

Pretiravala je... Obrnila sta korak po ulici. Obadva sta trepetala in nista vedela, kaj se godi ž njima.

»Nič, nič, gospa! Storil sem svojo dolžnost. Upam, da vas roka ne boli premočno.«

»Roka bo v nekaj dneh zdrava.« Nato je nadasljevala: »Veliko mero hvaležnosti sem vam dolžna. S čim naj vam poplačam?«

Devetak je videl njene odkrite oči, zadrege ni bilo več na njenem obrazu. Počasi, tipaje je spreagovoril: »Glas vaših besed mi je bogato plačilo.«

Gorelo je iz njega. Čez par hipov je dostavil: »Če mi dovolite skupen izprehod, postanem jaz vaš dolžnik.«

Gospa Hilda je obstala. Čez obraz se ji je razlila poteza, kot bi hotela reči: »Tega nisem mislila.« Borila se je nekaj časa sama s seboj. »Prav. Samo ne tu v mestu.«

Devetaku je zaigralo srce. »V okolico? V gradič?«

Hilda je prikimala. Nato je povzela: »Le nečesa vas prosim. En sam pogoj imam...«

»Želite, gospa?« ji je zrl Devetak v oči.

»Da molčite o vsem, kar se je zgodilo med nami. Da pozabite... da bi ne smela iti z vami...«

»Kakor ukazujete, gospa.«

Drhtela sta. Vedela sta, da stopata v vrt prepovedanega. Plavala sta nad prepadom in se naslajala z omotico. Nista se mogla otresti nestrpnosti sredi množice, v kateri jo je lahko vsak hip kdo spoznal.

Mimo je privozil prazen taksi, Devetak mu je zamahnil z roko. Sedla sta vanj in se odpeljala.

Devetak ni mislil na nič. Občutil je divje zmagoslavje nad vsem in proti vsem, ki so z vrtoglavo naglavo vrveli mimo njega. Hildin pajčolan je plapolal v vetru in se dotikal njegovega obraza. Ta dotikljaj je čutil kakor poljub.

»Kakšen dan!« je dejal, ko je objel s pogledom razčiščeno obzorje. »Kakor vlit iz zlata.«

Hilda je molčala. Kakšna čustva so ji vznemirjale srce?

Devetak ji je položil roko na hrbet in se narahlo dotaknil njene rame. Zganila se je s telesom, rahla senca ji je hušknila čez obraz. Devetak se je prestrašil. Njene oči so sijale v skrivnostnem blesku.

Taksi je zavil ob morju; oko je poljubljalo razburkano gladino. Na obrežnih skalah so se solnčili otroci...

Izstopila sta. Devetak je čutil, da Hilda noče izpustiti svoje roke iz njegove. Nekaj hipov nista spregovorila. Zelenje je senčilo pot, močan vonj je udarjal iz grmovja.

»Ali čutite ta vonj? Kako lepo bi bilo živeti tu!«

Devetak se je trudil, da bi pričel pogovor, ki se ni hotel razplesti.

»Res.«

Na položni, s peskom posuti poti, ki je peljala v gradič, ni bilo nikogar. Šla sta tesno drug ob drugem. Dotik njenega telesa je bil prepojen.

Okrog kotanje, v katero je Amor pršil vodo, je stalo nekaj ljudi. Par otrok se je igralo in metalo zlatim ribicam krušne drobtine.

Hilda je izpustila njegovo roko. Bala se je ljudi. Da se ne bi videlo, da je to naredila hoté, je stopila do bližnjega grma in utrgala zelen list.

»Poglejte!« je dejala, kakor da je na zelenem lističu bogve kaj posebnega.

»Dajte ga meni!« je zaprosil.

Dala mu ga je. Zataknil ga je v gumbnico. Spomnil se je cvetice, ki mu jo je bila dala Pavla.

Šla sta okrog gradiča; pod njima je drgetala morska gladina vsa obsijana od solnca. Kakor da vzdihva in neprestano pošepetava ob bregu. Devetak in Hilda nista ne videla ne čutila ničesar. Bila sta omamljena drug od drugega. Iskala sta pri-

mernih besed, nista jih našla. Iskale so se roke, a se niso upale dotakniti druga druge. Od obzorja do brega je bilo vse ena sama neskončna luč, ujeta v zrcalo vodá in nebá. Ta luč je sijala v notranjost.

Naslonila sta se na zid in gledala, kakor da vidita v teh valovih drug drugega in se merita do dna.

»Lepó je,« je spregovoril Devetak in položil svojo roko na njeno.

Občutil je morje sreče v sebi, praznота je bila izpolnjena, srce mu je kipelo. Njegov nemir ni bil laž.

Hilda ga je pogledala z otožnim pogledom, roké ni umaknila iz njegove.

»Srečne princezinje, ki so živele tu.«

»Zadnja je bila nesrečna,« je tehtal on skozi njen pogled njeno dušo. »Ste vi nesrečni, gospa?«

V blesku oči je bilo videti, da so bile njene misli daleč. Z nasmehom je poizkusila zakriti svojo notranjost.

»Ali sem dejala, da sem nesrečna?«

Devetak je molčal. Z muko je v mislih odkrival njeno tajnost. Kakšna drama se skriva za njenimi črnimi očmi? Morda ve to le njen mož.

Spoznal je, da se zapira vase in je težko prodréti vanjo. Stopila sta po ozkem hodniku in prišla v drugič h kotanji; v pršečih kapljicah je blestela mavrica.

Sedla sta na klop.

Nastalo je par trenutkov tišine, ko oko išče predmeta, na katerega bi se oprlo, in brozga misel, da bi našla nit razgovora. Le oči so se zdaj zdaj ozrle druge v druge. Ustnice so se premaknile, kakor da so žejne. Zadrega je rastla in ni vedela, kam bi iz te stiske.

Devetak je risal s palico po pesku. Iz prvih nedoločnih potez je nastalo srce, prebodeno s

puščico. Ni se zavedal tega, roka je risala sama od sebe. Banalnih izrazov čustva ni ljubil, ne sentimentalnosti. Preden je mogel sliko zabrisati, jo je opazila Hilda.

Zasmejala se je. Ta smeh je predramil Devetak in razgnal Hildino zamišljenost.

»Kaj pomeni to?«

Njen pogled je bil nagajiv.

»Ne vem.« In čez par trenutkov. »In če bi kaj pomenilo?«

Beseda je bila jasna, tako poudarjena, da jo je bilo mogoče razlagati samo na en način. Hilda ga je pogledala z dolgim pogledom. Ta pogled je vseboval nekaj tako zagonetnega, da si ga Devetak ni mogel razlagati.

»Ranjena ljubezen,« je dejala. »Ker se ta pomen ne more nanašati name, slutim, da se nanaša na vas.«

Mehko je govorila, kakor da bi mu s svojimi glasovi pokladala cvetico za cvetico v naročje.

»Morebiti pa sem naslikal to kar tako... iz nelepe navade — saj človek včasih naredi stvari, ki se jih sam ne zaveda. Ali, recimo, da risba razlaga mojo notranjost. Potem je mogoče, da je risba vendarle v nekakšni notranji zvezi z vami...«

Hildine oči so gledale v daljavo, njen obraz se ni spremenil.

»Ne razumem vas.«

»Saj se niti sam ne razumem. Sebe razumeti, se pravi, razumeti vse. Ko se razodenemo drug drugemu, smo prodrli tudi vase...«

Hilda se je mahoma dvignila, kakor da jo je pičilo v srce.

»Lepše je tako. Dokler sanjamo, si predstavljamo, da smo srečni. Ko mislimo, da je sreča za vedno v naših rokah, nam izgine.«

Odšla je po pesku. Devetak je gledal za trenutek za njo, kakor za uganko. Sledil ji je. S počasnimi

koraki sta hodila po ravni poti, nad katero se je bočil baldahin zelenja. Solnčne lise so padale skozi listje na tla in se premikale po obleki. Z gred so žarele cvetice. Po rumenkasti vodi umetnega ribnika se je vozil labod.

Na desno se je v mrak in zelenje visokih dreves cepila stranska pot, ki se je na koncu razširila v tlakovan kolobar. Sredi kolobarja je stala prazna klop. Vsenaokrog je stalo drevje, med njim gosto grmovje. Prostor je bil kakor tajna soba, iz katere se vidi naokrog, vanjo pa ne najde pogled.

Hilda je sedla, klobuk s pajčolanom je položila na klop. Roke so se ji razpele preko naslonjala, prsi so se dvigale. Skozi polodprte oči je zrla Devetaka, ustnice so bile stisnjene, nosnice so trepetale, kakor da vsrkavajo nekaj opojnega.

Iz zadrege so iskale Devetakove oči na nji. Opazil je, da se ji je obveza na roki zrahljala.

»Obvezo boste izgubili. Če dovolite, vam jo prevežem.«

Ponudila mu je roko.

Sedel je k nji in si položil njeno roko na koleno. Čutil je, kako ji utripajo žile. Odvezoval je voz, ni ga mogel razvozljati.

»Pretrgajte!«

»Ali dovolite?« je vprašal, sklonil glavo in poskusil z zobmi. Njegovo lice se je dotaknilo roke; blaženost dotikljaja ga je vsega prevzela. Bombaževina se je premaknila, obkladek se je držal rane. Dotaknil se ga je s prsti.

»Ne, ne! Boli!«

Prestrašil se je. S pogledom jo je prosil odpuščenja. Bombaževino je položil na prejšnje mesto in zavezoval. Bil je neroden, sam sebi na poti, roka se mu je tresla. Stopil je za klop, Hilda je dvignila roko, da je gledala nad njeno ramo. Devetak je ovijal zavezo in čutil na licih ščegetanje njenih las.

Roka, ki jo je zavezoval, je za trenutek obstala na njenem ramenu. Prijel jo je in narahlo stisnil. Videl je njen obraz, ki je gledal nepremično v zelenje, ko da nečesa čaka. Čustvo ga je premagalo. Približal ji je svoj obraz in jo naglo poljubil na lice.

Prej je plavala v omamnih sanjah, zdaj se je predramila. V njenem pogledu je ležalo neprikrito začudenje.

»Tega nisem hotela.«

Nekaj vznemirjajočega ji je trepetalo v glasu. Dvignila se je in krenila po poti, ne da bi se ozrla.

Devetak je stal okamenel. Šele, ko jo je videl daleč proč, sredi senčnate poti, samo, ponosno, je šel za njo. Na koncu steze, kjer se začenja zeleni baldahin, jo je dohitel.

»Poglejte ta dva metulja. Takih še nisem videla.«

Dvignila je roko in pogledala vanj. Glas ji je bil čisto vsakdanji, oči so sijale kakor poprej. Kakor da se ni nič zgodilo...

15.

V Katnikovi pisarni je vladal navidezen red. Od napisa nad pročeljem preko pulta, ki je ločil občinstvo od pisarniškega osebja, do pisalnih miz, kartotek, stoyal za akte, telefona in pisalnega stroja, je bilo vse ovito v blesk novega in svetlega. Prostori so bili temni, stene popleskane z zamolklorjavo barvo.

Vodja pisarne, obenem blagajnik, Klavžar, je sedel za veliko pisalno mizo, sklonjen nad papirje in knjige, zamrežen kakor pajek v številke, mračen in tih. Na desnici je rjavo popleskana blagajna odprta zijala vanj, kakor da ga hoče požreti, ali kakor da se spakuje vrsti ogromnih knjig, ki so ležale na Klavžarjevi levici.

Z obrazom proti vhodu je sedel mladenič z rjavimi očmi, ki je brez prestanka nekaj iskal po papirjih. Med kupi spisov, med popisanimi listi in čistim papirjem, med zavitki, nekaterimi knjigami in raztresenimi zapiski, je sedela strojepiska Pavla. Njen obraz je bil venomer obrnjen na ulico. Šipe so bile motne, mimo so hodili zgolj obrisi ljudi. Pogledavala je vanje, kakor da hrepeni skozi motno svetlobo v novo življenje.

Kadar ni tipkala, je slonela nad knjigami, seštevala in iskala pogrešk, ki so se vrinile v račune. Delo ji je naletavalo od vseh strani, od Klavžarja in od Katnika. Bila je vajena sprejemati in izvrševati, brez besede na jeziku, brez nevolje v očeh.

V kotu pisarne so vodile vijugaste stopnice navzgor. Vodile so v Katnikovo stanovanje. Poleg stopnic so bila druga vrata v Katnikovo pisarno; ta je bila ozka, založena z najrazličnejšim pohištvom, s kupi papirja in knjigami.

Tisto jutro po dirki je prišel Katnik zgodaj v pisarno; bil je vznemirjen.

»Kje je Klavžar?« se je obrnil do Pavle.

»Ni ga še.«

»Tako? Ali vsak dan prihaja tako pozno?«

»Ne. Danes se je zakesnil.«

Katnik je pomislil, nato se je zaprl v svojo pisarno.

Ko je Klavžar prišel, mu je Pavla povedala, da ga je klical šef.

»Ali je že tu?« je vprašal Klavžar prestrašeno in hotel vstopiti k njemu v pisarno, da bi se opravičil, a se je spomnil, da Katnika ne sme nihče motiti, kadar je sam v pisarni.

Sedel je za mizo, počakal nekoliko, se razmislil, nato se je okrenil. »Gospodična Pavla, ali nimate nujnega dela?«

»Za zdaj ne.«

»Tu,« je položil Klavžar pred njo blagajniški dnevnik. »Seštejte te postavke in primerjajte jih s temi. Meni se ne ujema.«

Klavžar je bil priletan človek, dolgin z navzven štrlečimi ličnimi kostmi in velikimi brki.

Njegova usta niso poznala smeha. Zamrežil se je v svoje delo z vso dušo; še v prostem času je mislil na številke. Poročil se je že v letih, živel je s svojo malo, bledolično ženico več let v mirnem in srečnem zakonu. Imel je petero otrok, zdaj se mu je rodil šesti. Svojo družino je ljubil nad vse. Kakor ga je v prostih urah družinskega življenja prepletala misel na številke in na uradne skrbi, tako se v uradu nikoli ni mogel docela iznebiti slike svoje družine, dasi si je očital, da s tem zanemarja svoje dolžnosti.

Današnja zamuda ga je pekla, da se ni mogel zbrati pri delu. Nikoli ni zamudil niti minute. Ko se je zgodilo prvič, ga je zalotil ravnatelj.

Ozrl se je po Pavli. Ta je počivala s svinčnikom na knjigi in zrla predse.

»Ali ne gre?«

»Sešteto je prav.« je dejala Pavla. »Ali pri primerjanju se številke ne ujemajo.«

»Kako vendar!« se je Klavžar razburil. »Saj ste še vselej izsledili pogreško...«

Vstopil je Katnik, Klavžar ga je pozdravil z globokim poklonom. Ta mu je medlo odzdravil in vrgel polo papirja pred Pavlo. »To prepisite.«

Nato se je obrnil do Klavžarja. »Pol ure ste zamudili.«

»Prosim oprostjenja. V soboto zvečer se mi je pomnožila družina. Danes sem moral še mimo grede nekaj ukreniti.«

»Prosili bi bili za dopust.«

»Mislim sem priti pravočasno... ker imam mnogo dela.«

»Prav, prav!« je dejal Katnik in v hipu omilil svojo strogost. Pristopil je bliže.

»Ali je kaj denarja v blagajni?«

»Je nekaj... Kakih osem tisočakov.«

»Izplačajte mi pet tisoč na račun mojih dohodkov.«

Klavžar se je že napol dvignil, a je na mah obstal. Premeril je Katnika s plahim pogledom, beseda mu je obvisela na ustnicah, ni se je upal izreči.

»No, kaj pa se obotavljate?«

»Na nekaj sem vas hotel že opozoriti,« je spreговорil Klavžar skrajno vdano in plaho.

Katnik ga je gledal v dno zenic, pekoča slutnja mu je šinila skozi možgane, vendar Klavžarja ni razumel docela.

»Kaj je takega?«

»Hotel sem vas že opozoriti... Saj razumete, da mi ni ljubo... da smo že prekoračili vaše kredite.«

»Kaj se to pravi? Na račun mojih dohodkov, sem dejal.«

»Izčrpali smo jih že za nekaj mesecev naprej. Od centrale imamo pismo, ki določa višino predujmov.«

«In?«

»In? Mi smo to višino že davnaj prekoračili.«

»Dalje!«

»Blagajnik in vodja pisarne sem. Nadaljnje odgovornosti ne bi hotel vzeti na svoja ramena.«

Klavžarjeva beseda je trepetala v razburjenosti. Bilo mu je težje, kakor bi si rezal meso s telesa. Vse dni se je mučil z mislijo, da bo to moral nekoč povedati; hotel se je olajšati ta hip.

Katnika je objel srd in sram, vse obenem. Pavla je prepisovala na stroj, vendar se je zdelo, kakor

da je razumela sikajoče besede, zakaj ozrla se je bila.

»Pojdite z menoj!« je dejal Klavžarju in odšel z naglimi koraki v svojo pisarno.

Klavžar mu je omahujoče sledil. Ko sta stala med ozkimi stenami drug proti drugemu, je Katnik zaklenil pisarno. Vso rdečico je imel v obrazu, z risjim pogledom je zrl na svojo žrtev.

»Kdo je ravnatelj pisarne?«

»Vi, gospod,« je odgovarjal Klavžar ponižno. »Vodja pisarne in blagajnik sem jaz.«

»Ne vprašam vas, kaj ste vi. Vprašam, kdo je ravnatelj?«

»Vi, gospod Katnik.«

»Kdo odgovarja za morebitne pogreške v pisarni, ki se naredijo na moj ukaz?«

»Vi, gospod Katnik. Soodgovoren pa sem tudi jaz...«

»Jaz odgovarjam!« se je udaril Katnik po prsih, da je Klavžar klecnil v kolenih. »In če vam rečem, da mi izplačajte pet tisočakov, mi jih izplačajte brez ugovora! Vi me pa ne sramotite pred mojimi uslužbenci. Tako! In če vam ni po volji tako, poiščite si vrata. To si zapomnite za danes in za vselej...«

Klavžar je strmel. Že je hotel vreči ključe pred Katnika, vzeti klobuk in oditi skozi vrata, ko mu je zaplesala družina pred očmi. Njegova vdanost se je borila s poštenostjo, dolžnost se je bila s predstavo družinske sreče...

»Ali ste razumeli?«

»Da!« je Klavžar polglasno pokimal, stopil s pijanimi koraki k blagajni, vzela iz kovinaste skrinjice pet tisočakov in jih odštela Katniku.

16.

Po sestanku v grajskem parku se je v Hildi nekaj spremenilo. Še istega večera je bila s svojim možem prijaznejša, ostala je pri njem v salonu in dolgo ni šla spat. Vpraševala in govorila je mnogo. Zanimala se je za stvari, katerih prej nikoli ni omenjala. Katnik se je čudil; tako prijetno in toplo mu je bilo ob ženi.

Sredi pogovora jo je nenadoma vprašal: »Kje si bila danes?«

Hildo je to vprašanje neprijetno zadelo. Pogledala je možu v dno oči in spoznala, da ničesar ne more slutiti. Odgovorila je naglo, mimogrede:

»Po mestu sem šla nekoliko.« In je pristavila, da bi Katnik ne prišel znova na isto vprašanje: »Ali veš, da namerava Mavrič kupiti hišo?«

»Nekaj mi je že pravil,« je pritrdil mož.

»Baje vilo, novo vilo. In midva?«

»Za naju je še čas,« je Katnik zamahnil z roko. »Mi bomo zidali na novo.«

»Vilo z vrtom in z garažo, z razgledom na morje...«

Hildina sprememba ni slonela zgolj na bojazni, da bi mož izvedel, kje je bila, ne zgolj na zavesti krivde, ki jo je občutila. V dnu duše je bila nasičena nečesa, zadovoljna nad nečem. Ne le radi tega, ker jo je naključje privedlo v bližino človeka, do katerega je čutila toplejša čustva, tudi radi občutka maščevanja nad možem. V srcu si je venomer ponavljala: »Prav se mu godi...« Kakor da je on zakrivil njen prestop.

Vznemirjalo jo je dvoje stvari. Prvič negotovost, ali ni med ljudmi, mimo katerih sta ona in Devetak drvela z avtomobilom, in med obiskovalci parka, bil kdo, ki ju je spoznal. Ni se toliko

bala, da bo kdo povedal njenemu možu, verjetneje se ji je zdelo, da bo prišla vest na uho Klari ali najverjetneje Mavriču. Ta bo pošepnil Katniku: »Ti, pazi na svojo ženo!« Že je slišala može, ki so si tako šepetali. Fej, kako ostudno!

Temu vznemirjenju se je pridružilo drugo. Občutila je prepovedano slast, ki se je je dojmila s tako silo, da je nehote strepetavala v bojazni, da ji bo smrt za večno zaprla vrata v raj novih uživanj. Zdaj se ni bala več toliko porodnih bolečin in staranja telesa, kakor možnosti, da bi umrla na porodu...

Peljala se je h Klari in vstopila vznemirjena. Tega ni mogla prikriti.

»Prav, da te najdem,« je dejala sestri.

»Kaj je novega?« jo je zrla ta in pričakovala novice.

»Nič ni. Le obiskati sem te hotela. Dovoli, da sedem. Vsa sem trudna. Težko čakam, da bo že mimo to«, se je ozrla po sebi.

»Ni te več videti v družbi,« je omenila sestra in sedla tudi ona.

Bila je manjša, drobnejša, dve leti starejša nego Hilda. Svojo sestro je ljubila, dasi je v družbi čutila zadrego pred njo. Hilda se je nosila bolj bogato, bila je na videz duhovitejša, večjega občudovanja vredna, da se je Klari zdelo, da stoji neprestano v njeni senci. Kadar sta bili sami, je postala Klara samozavestnejša, igrala je Hildino mater.

»Kar doma sem,« je gledala Hilda Klari v oči, da bi spoznala, ali kaj ve. Sestrine oči so bile prazne. Hilda je nadaljevala: »Zdaj sem taka, da se ne morem pokazati nikamor več. Pa tudi, če bi taka ne bila, moj mož bi me najrajši zaklepal in me nikamor ne peljal.«

»Saj je najlepše doma,« je dejala mirno Klara.

»Takega mnenja si ti in tvoj mož. Vi vsi. Po dnevi delo, ponoči počitek, to je vse. Človek bi rad kaj užil, dokler je mlad, a plesni doma...«

»Užitek je družina, otroci... Da bi jaz in Mavrič imela otroke, ne bi zamenjala tega za ves svet.«

Hilda se je zasmejala. »Kaj imam od tega, če se zdaj, ko sem še lepa in mlada, in bi lahko uživala in se zabavala, žrtvujem možu in otrokom? Počakaj, mi pravi Katnik, še nekaj let, da zrastejo otroci in bomo imeli denar in penzijo...« Hilda se je znova zasmejala... »Potem — ko bom stara, ko me nihče več pogledal ne bo...«

»Za moža boš še vedno lepa,« je ugovarjala sestra.

»Za moža?« se je dvignila Hilda in stopila k zrcalu. Popravila si je obleko. »Je to dovolj, da ugajaš samo možu? Jaz hočem ugajati vsemu svetu. Jaz se hočem zabavati.«

Hilda se je obrnila od zrcala, trda poteza se ji je začrtala na ustnicah. Sestri sta se gledali iz oči v oči.

»Povedala bom Lojzu,« je kipela Hilda v užasljenosti, ki je izvirala iz razočaranja njenih sanj, iz dušnega razpoloženja, ki je ostalo od sestanka v parku v nji. »Povedala bom Lojzu, da bom hodila sama na izprehod, če on noče z menoj, da bom hodila s kom drugim na izprehod, v gledališče...«

»Hilda, Hilda!« se je Klara zavzela in se ozrla. »Tega ne boš storila!«

Hilda je vedela, da bi bila Klarina beseda, če bi kaj vedela o njenem sestanku v parku, drugačna. Vse, kar je kipelo v nji, je skrila vase in stopila k nji.

»Saj le tako govorim. Kdo bi me pogledal tako,« se je pogladila čez boke. »In vendar je nekaj

resnice, da smo preveč obsojene na samoto,« je Hilda skoraj šepnila.

Klara je zagledala solzo v njenih očeh. To jo je vznemirilo. Slutila je, da mora sestri nekaj biti. Objela jo je ter jo nežno vprašala.

»Hilda, povej mi odkrito, kaj ti je?«

Hilda se je zavedela solze, obrnila je glavo v stran. Nato se je nagnila sestri do ušesa, da je v njenih lasih skrila svoj obraz.

»Klara, smrti se bojim.«

»Hilda, Hilda!« jo je Klara ginjeno pogladila po lasih. »Kako si neumna, da ti pridejo take misli.«

»Saj se lahko zgodi,« se je Hilda borila z jokom. »Ne bi rada umrla še. Še bi rada živela. Saj ima človek samo to borno, dolgočasno življenje. Ne bi še rada umrla! Bog ve, koliko lepega me še čaka...«

»Molči, Hilda! Kaj ti pride na misel! Pojdi v cerkev in moli! Ali se kdaj spomniš Boga? Pojdi in moli!...«

Hilda je tiho prikimala na njeno ramo.

17.

Devetakova notranjost je bila razburkana. Misli je vso noč po sestanku v parku in ves naslednji dan in si tretje jutro še ni bil na čistem. V sencih ga je tiščalo. Ni imel miru ne spanja.

Hilda se mu je zdela najčudovitejša ženska, kar jih je kdaj srečal. Ne le radi oblik svojega telesa, radi obraza, katerih vsaka posameznost je nudila poseben, občudovanja vreden čar, posebej še radi svoje duše.

Pod vzorno lepoto umetnikovega dleta se je skrivalo nekaj zagonetnega. Ne tisto, kar se je odražalo v redkih besedah, v redkih smehljajih in pogledih, ampak tisto, kar je ostalo zakrito.

Kaj se skriva za pajčolanom njene duše?

Na vsa vprašanja je zijala praznota pred njim. Na Hildi je opazil zgolj lahno potezo nesrečnosti, ki jo je znala srečno zakriti. Njeni nazori o življenju morajo biti čudoviti. Jedva z enim stavkom jih je za las odgrnila.

Morda je njena bridkost le brezplodno hrepenenje. Ali pozna njeno telo nizke človeške nagnone? Videl je znamenja v njenih očeh, ki so rahlo pričala o tem. Razodevala se je ob dotiku ledij, odkrivala se je v smehu in v načinu naglega razburjanja in trepetanja.

Stal je pred zrcalom, gledal se je v njem in izpraševal: Čemu hočeš postaviti to žensko kot boginjo na podstavek? Ne misli, da je drugačna od drugih! Ne išči boginje!

Ali ona kaj čuti zanj? To je bilo jedro vseh njegovih izpraševanj. Ali je bila njena hipna naklonjenost izraz njene simpatije, ali je bila gola zahvala za njegovo uslugo?

Ni si znal točno odgovoriti. Le eno je bilo jasno in neizpodbitno, zaljubljen je bil vanjo. Kar se mu je zdelo poprej le napol možno, je postalo resnica.

Razmislil je vse daleč nazaj v svojo preteklost, vrtal po svojih mislih in tehtal svoja čustva. Bila je lestvica telesnih, z vso dušo napojenih občutkov. Kopičili so se drug preko drugega in ga tirali iz prvotnega nejasnega stanja razburjenosti v jasno, neoporečno stanje ljubezni.

Ni se več nasmihal tej misli, ni je zanikal. Praznota njegovega življenja se je napolnila z nemirom. Bil je že prepričan o sebi, da se ne more več zaljubiti; to prepričanje je zdaj izpuhtelo.

Čutil je oblike njenega telesa, čaral si njeno sliko pred oči. Slišal je, kako zveni njen glas. Iz postelje si je polglasno klical njeno ime. Posluhnil je, da bi slišal njeno petje.

Bil je prepričan, da se bo njuno znanje od dne, ko mu je dovolila skupen izprehod, poglobilo. Nepričakovano se bosta sestala, ko da iščeta drug drugega. Te misli ni mogel ubiti.

Srečal jo je na stopnicah. Prišla mu je naproti visoka in resna, zdela se mu je lepša nego poprej. Pripravil je smeh, hotel se je ustaviti in jo zadržati s sladko besedo. Odzdravila mu je resno, s komaj vidnim nasmehom in šla dalje s pogledom, uprtim v tla.

Tega Devetak ni pričakoval. Obstal je, kakor da so vsi upi solnčnih pričakovanj na tleh. Ali je bila njena naklonjenost v grajskem parku zgolj izraz njene hvaležnosti?

Omotičen je šel v svojo sobo in pogledal skozi okno. Z enakomernimi koraki je šla po pločniku in zavila v dolgo ulico, ne da bi se bila ozrla.

Postal je ljubosumen, preskočil je vrste stopnic in hitel za njo...

Solnce je že zahajalo, dolge sence so begale po ulicah. Hilda je zavila iz dolge ulice na levo. Utonila je med ljudi in zdaj zdaj zopet splavala na površje. Prišla je do cerkve, stopila po širokih položnih stopnicah in izginila skozi vrata.

Devetak je obstal. Bilo ga je sram svojega ljubosumja. Vstopil je tudi on. V globokem mraku cerkvene ladje ga ni mogel nihče opaziti.

Hilda je sedla v klop v bližino oltarja, pokleknila in si zagrebla glavo v roké. Skozi mrak cerkve je gledal njene obrise, kakor da so iz drugega sveta. Molila je. Rad bi bil poleg nje, da bi slišal njene vzdihne.

Ali moli za svojega moža? Ta hip ga je iz srca zavidal. Za svojega otroka? Če objokuje svoje grehe — kakšne grehe mora imeti to bitje?

Čez pol ure je zapustila cerkev in se vrnila s počasnimi koraki po isti poti domov, po kateri je prišla, ne da bi se bila ozrla.

Če bi bila padla ta hip Devetaku pred noge in se mu vdala, bi jo opljuval, tako je stala pred njim lepša in večja nego poprej. Prej je oboževal njeno telo, zdaj je molil njeno dušo. Imel jo je za svetnico. Njegovo čislanje je bilo tako visoko, da više ni moglo.

Ali je molila za moža ali za otroka, se ni spraševal. Da je bil ukradel poljub temu čistemu bitju, mu je bilo žal. Pred skrivnostjo velike zvestobe lepe ženske se ukloni vsako poželenje.

Bil je premagan. S povešeno glavo je taval po ulicah, nato se je odpravil domov. Srce je bilo težko, vendar mu je neznana in neumljiva sladkost napolnila vso dušo...

18.

Hilda je bila zdaj za Devetaka božanstvena, da bi se je ne bil upal dotakniti. Pavla se mu je zdela čisto človeška. Nagnil je trudno glavo na njene prsi in se ogrel ob nji.

Srečal je Pavlo na ulici. Z neprisiljenim veseljem ga je pozdravila in ga povabila na nedeljski izlet. Bila je tako sveža in mladostna, da mu je ob nji zaigralo srce. Povabilo je z veseljem sprejel. Pavla ga je s hvaleženim pogledom vsega objela.

Nedeljsko jutro je bilo lepo, izlet je kazal biti prijeten. Mladina je bila razposajena, tekala je, žvižgala, prepevala in se klicala, da je odmevalo po vseh pečinah in so se glasovi pretakali po vseh rupah, kotlinah in dolinah.

»Kje je Katnik?«

»Pri ženi je ostal. Sina pričakuje.«

»Možina se je izgubil.«

»Ni se. Z drugimi se je podvzival na vrh, peč kozlička.«

Preko neba so se premikali redki prozorni oblaki. Pot med hrasti in borovci je oživiljala telo. Mlada kri je vse bolj kipela. Med drevjem in skalami so se prikazovali zasopli obrazi in zopet izginjali na desno in levo.

»Kdo bo prej na vrhu?«

»Izlet ni tekma. Teci, če se ti ljubi.«

Steze so se ločile, trgale se in družile, izginjale in se prikazovale, znova vse križem prepletene kot pajčevina. Nekateri so sedeli in počivali, drugi so se klicali z višjih obronkov.

Devetak je šel nekaj časa z družbo. Pred seboj je videl Pavlo, kako se spenja vse višje in se neprestano ozira. Nenadoma je dekle izginilo, sam ni vedel kam. To ga je vznevoljilo. Postal je redko beseden, odtrgal se je od družbe in šel svojo pot. Pogreznil se je v misli, ki so rastle od stopinje do stopinje in mu kipele čez glavo...

Nenadoma je obstal. V senci velikega grma je ugledal svetlomodro obleko, rdeča, upehana lica in širok smeh.

»Pavla!«

»Med prvimi sva,« je iztegnila roko, kakor da ga na ta način pozdravlja.

»Res? Kje je cilj?«

»Tam gori,« je pokazala. »Še deset minut do vrha, nato po grebenu v borov gozd. Zgoraj je preprih; bolje, da počakava tu.«

Devetak je šel k Pavli. Brisal si je pot s čela in gledal na svoje zabrekle roké z napetimi žilami. Ozrl se je po Pavli. Nji je puhtela rdečica iz obraza, kipela je od življenja.

»Uganite, kaj sem si na tihem želel, ko ste me povabili na današnji izprehod.«

»Ne uganem,« so se vprle vanj deklinške oči.

»Da bi imeli danes to svetlomodro obleko na sebi.«

Pavla se je iz radosti zasmejala.

»Ali se mi tako prilega?«

»Neizmerno!« je Devetak pretiraval v svoji laskavosti. »Ne morem si vas predstavljati drugače nego v tej obleki.«

Pavla je bila srečna.

Devetak pa je gledal svoje roké, ki so bile rdeče, napete, kakor da so prenapolnjene s krvjó. Ljubil je bele, tanke, brezkrvne roké.

Pavla je opazila, kam so uprte njegove oči.

»Kaj gledate?«

»Roke,« je odgovoril in jih obračal, kakor da leži v njih izpremambi velik problem, ki ga je treba razvozlati. »Kakor zatekle se mi zdé.«

Pavla ga je prijela za desnico in jo potipala. Bila je mehka. Oči so ji obstale na prstih; premerila je tudi njegovo levico.

»Ali ne nosite prstana?«

»Nikoli.«

»Mislila sem, da ste zaročeni.«

Tega ni dejala s smehom, njen obraz je bil resen.

Devetak jo je gledal nekaj trenutkov molčé. Njena lica so postala bledejša, v njene oči je leglo nekaj otožnosti podobnega.

»Ali govoré, da sem zaročen?«

»Ne. Le jaz sem tako mislila.«

Ta ženska mu je ugajala. Nekaj neprisiljeno lepega je bilo v njeni vnanjosti in v njenem značaju. Prijetno domačnost je občutil poleg nje. Njena duša ni bila z zaveso zastrta, nosila jo je skoraj na dlani. Njena bližina ni utrujala. Hilda je bila težek nakit, ki človeka tišči, Pavla lahka domača obleka, v kateri se človek oddahne.

Gledal je v dolino. Jedva je bila videti morska obala. Ob zalivu se je kopičila vrsta hiš. In kakor da išče v teh hišah rešitve za svojo zavozlano misel, jih je prebiral.

»Za prstan je čas, gospodična... Zakaj — mnogo stvari je skrivnostnih na svetu, ljubezen je najskrivnostnejša. Mnogo stvari je zagonetnih, ženska je najzagonetnejša. Pred skrivnostmi in ugankami me je strah.«

»Ne razmišljam o skrivnosti,« je dejala Pavla. »Jaz jemljem življenje tako, kakršno je, ljubezen, kakor se mi nudi in kakor jo občutim...«

Gledala je globoko v njegove oči in prebirala vtise svojih besed; videla je, da so se njegove zenice zganile.

»Ženske pa nismo zagonetne; srce nosimo na dlani,« je nadaljevala.

»Verujem,« je dejal Devetak, »kar se vas tiče.«

In je gledal vanjo, ki mu je umaknila pogled, da bi ne videl v njeno notranjost, ki je niti v trepetanju rok ni mogla zakriti.

»In vendar si zagonetna tudi ti,« ji je ponavljal Devetak.

Pavla pa je postala otožna. Sedela je kakor zatopljena v žalostne spomine, iz katerih toži njena duša.

»Vi tožite,« je dejala, »ko ste sam svoj gospod in si urejate svoje življenje in srce, kakor hočete in kadar vas je volja. Kaj pa jaz?«

Njene oči so čudno blestele. Ustnice so se trpko stisnile, kakor da plakajo ali prosijo usmiljenja.

»Ali ste nesrečni?« je nagnil Devetak svoj obraz do njenih las.

»Nesrečna?« je dejala, kakor da ne vé, ali naj vprašanje pritrди ali pa zanika... »Nesrečna?...«

Med tem so prišli nekateri izletniki že do vrha. Posedli so in se ogrnili, žareči, polni veselja in zadovoljstva.

Klicali so druge, ki so se oglašali v nižavi. Njihovi glasovi so prihajali vedno bliže. Zdaj, zdaj se je kateri prikazal na plano in pozdravil prve došlece s krikom in vriskom.

Polagoma so se zbrali vsi. Nekaterim se je zdelo prehladno, silili so dalje, drugim se ni še mudilo.

»Kje je Devetak?«

»In Pavla? Tudi Pavle ni.«

Devetak je slonel ob Pavli, eno roko je imel objeto okrog njenega pasu, na lice in na objokane oči ji je usipal poljube.

»Ali me ljubiš?«

Pavla je samo prikimala.

»Ali si me že dolgo ljubila?«

Pavla ni mogla reči besede, dvignila je svoje oči, ki so stokrat pritrdirile to vprašanje.

Čampa, ki je bil tudi med izletniki, je napravil z roko trobento in zaklical v dolino: »Devetak! Pavla!«

Oglasil se je odmev.

Pavla, ki je vsa v omami kopnela v Devetakovih rokah, se je preplašila: »Kličejo naju.«

»Naj kličejo. Zavila bova okoli hriba in prišla s strani v gozd. Nato jih najdeva...«

Pavla ni imela več lastne volje...

DRUGI DEL.

1.

Devetak ni bil tenkovestnež, vendar je po izletu s Pavlo čutil rahlo vznemirjenje. Ne zaradi Pavlinih objokanih oči in zaradi njenih rok, s katerimi se je nagonsko branila nesreče. Niti zaradi voljo dvoumnih besed in pogledov, s katerimi ju je obsula družba, ko sta stopila iz gozda. Tudi ne radi Možine, ki je od razburjenja pokvaril izletniško kosilo. Zaradi nečesa drugega... Prišel je domov in se pogledal v zrcalo. Oči so sijale tužno. Bil je bled, roke so trepetale.

Hilde dolgo ni videl. Ves ta čas lepa predstava o nji ni ugasnila v njem. Predstavljal si jo je v svojem domu. Videl jo je nesrečnico, ki je vdano sprejela usodo nase. Le včasih se ji zablisknejo oči in se ji opoteče korak v smer omame in sreče, a se znova zave in skesa, stopi v cerkev, poljubi moža, v tem poljubu je prošnja za odpuščanje; tiha, a globoka.

Zavidal je njenega moža, hkratu pa je bil srdit nanj. Predstavljal si je Hildino telo, ki se mora brez lastne volje sužensko vdajati vsem kapricam njegovih poželenj.

Bil je besen. V njem je tičal človek, nevernik, ki ga je prepričeval o nečem z vso silo, ni ga mogel prepričati. Ta nevernik je bil on. Samega sebe ni videl, v tihi jezi mu je ves svet plesal pokvarjen pred očmi.

Nekoč ponoči je sedel dolgo s knjigo v roki, ni mogel brati ne spati. Na ulici so peli koraki. Od

nekje se je čul klic ženske. Posluhnil je, srce mu je zastalo v prsih.

Ura je odbila štiri, ko je občutil omotično trudnost na zenicah. Legel je na posteljo in zaspal...

Spal je dolgo. Ko se je prebudil, je pogledalo solnce skozi zastore. Bil je svež, nervoznost je izginila, misel je bila treznejša. Kakor človek, ki je objokoval izgubljeno stvar, se je naglo odločil v srcu. Zamahnil je z roko in znova skušal pozabiti.

S humorjem, ki si ga ni znal razlagati, je odšel z doma in stopil na ulico. Želel je, da bi srečal kje na ulici Pavlo. Misel nanjo mu ni povzročala več neprijetnih občutkov.

Čutil se je lahkega, prostega, vendar ni imel obstanka. Popoldne ni šel domov. Zdelo se mu je, da bo srečal Hildo na stopnicah in ne bo mogel prikriti svoje zadrege.

Po ulicah je šumela množica ljudi. Pred kavarno na trgu so sedeli ob mizicah in se vdajali lenemu počivanju. Kavarne so bile odprte na stežaj, skozi velika okna je vel hlad.

Devetak je stopil v notranje mračne prostore, ki so bili le napol zasedeni. Sedel je v kot ob okno na mehko, s črnim usnjem prevlečeno klop, zagledal se je predse.

Ob masivnem stebri, ki je podpiral obok kavarne, sta sedela Hilda in njen mož. Katnik je bil ves sključen, zamaknjeno je gledal v časopis, ki mu je zakrival pol obraza. Bil je videti postaran, trpek usmev mu je ležal na ustnicah. Neobrita brada mu je trepetala.

Hilda je sedela z rokami v naročju in gledala po ljudeh v kavarni. Devetaka ni takoj ugledala. Ko so se ji ustavile oči na njem, se je zavzela, se zmedla v očeh, nato ga je pozdravila s priklonom glave.

Njenega pozdrava ni pričakoval. Mislil je, da bo hotela vpričo moža z ravnodušjem zakriti njun izlet. Videl je njene oči, ki so bile prej žalostne nego vesele. Na ustnicah ji je ležala zagonetna bridkost. Lica so bila bleda. Bila je podobna človeku, ki se sili biti ravnodušen, a ga razodevajo smeh in pogledi, da mu gre na jok.

Njegovim pogledom se je odmikala, kakor da se boji, da bo bral v njeno notranjost, a so ga na tihem neprestano iskale njene oči. Čez nekaj minut se je nagnila k svojemu možu, kakor da ga nekaj izprašuje. Devetak je skušal brati besede z njenih ustnic, ni jih mogel.

Mož je prekinil branje, položil prst na mesto, kjer je bral, in posluhnil. Ni je pogledal. Zganil je z rameni, izrekel dve besedi in se znova zatopil v branje. Hilda je pogledala v stran. V njene oči je padla svetloba skozi okna, Devetaku se je zdelo, da je videl solzo.

V duši je besnel. Pogledal je Katnika in videl bolešno nervozne kretnje njegovih rok. Vse poteze so izražale bolečino, notranjo razdvojenost in zbitost.

Primerjal je ta dva človeka med seboj. Njuna obraza, njuni telesi, njuni duši. Sedel je na trnju. Ko je Hilda znova pogledala vanj, je bil njen pogled tako globok, da je bolel. Nato so ji oči zlezle čez prsi po telesu, pogled se ji je ustavil na naročju.

Njena nosečnost se ni dala več skrivati. Devetak doslej ni pazil nanjo, še jedva vidnih peg pod njenimi očmi ni opazil. To ga je nemilo zadelo. Kakor da so se mu nenadoma odprle oči in je spoznal zmoto. Vendar je bila ta ženska tudi tako lepa. To je bil prvi hip v njegovem življenju, ko ga je objela želja biti oče, voditi to žensko na promenado in se bahati z njo.

Ali ga je nalašč opozorila s pogledom na svoje stanje? Kaj mu je hotela dopovedati?

Katnik je zamenjal časopis. Pri tem je za trenutek ošinil Devetaka. Zdelo se mu je, da se moti. Pogledal je še enkrat, a prav tako naglo umaknil pogled. Nista se pozdravila.

Ali ve, da je nosil njegovo ženo na svojih rokah? Morda je izvedel o izprehodu in ga prezira, ker nima poguma, da bi ga udaril s pasjim bičem. Nemara misli celo, da je nalašč sedel v ta kot, da ogleduje njegovo ženo.

Katnik se je nagnil k Hildi in ji nekaj dejal. Ona mu je vznevoljeno odgovorila. Katnik se je smeje zatopil v časopis. Zakaj se smeje... ta opica?

Devetak se ni mogel več premagovati. Plačal je in šel.

2.

Katnik je bil zmeren človek, ki ni pil čez mero, ne se čez mero razburjal. Le nekajkrat v življenju ga je bila velika žalost ali radost tako prevzela, da ni vedel, kaj dela. V tretje se je bilo to zgodilo, ko se mu je rodil sin. Žena se je bila docela pomirila. Dasi otrôk ni ljubila z veliko ljubeznijo in čut materinstva v nji ni bil globoko razvit, je vendar tedaj, ko je ležalo dete ob nji in jokalo z močnim glasom, občutila blaženost. Bila je mati. Videla je srečnega moža, ki mu je ustregla z rojstvom sina. Vedela je, da je njena vrednost zanj zrastle. Čutila se je ženo. Vse druge misli so kot daljne sanje za hip utonile v mraku sobe.

Mož je čutil njeno spremembo. Verjel je, da je nevarna duševna kriza v njegovi ženi končana. Ta

radost in veselje nad rojenim sinom sta ga zape-
ljala v restavracijo in nato v kavarno. Bila je že
noč, ko je sedel za marmornato mizo v kotu ka-
varne, pijan. Poleg njega je blebetal nerazum-
ljive besede slikar Čampa, Dorčič ga je ujedal s
cinizmom. Možina jim je bil že ušel.

Devetaku so se smejali rdeči obrazi naproti. Na
mizi so stale prazne skodelice za kavo, steklenica
likerja je bila izpraznjena na pol, dva kozarčka
sta bila prevrnjena, lepljiva, sladka tekočina je
bila razlita po mizi.

Ko je vstopil, Katnika ni takoj opazil, zato je
šel naravnost proti mizi. Ko je zagledal pijane oči,
ki so ga gledale iz kota, je bilo prepozno, da bi se
bil vrnil. Nenadoma se je Katnik poizkusil vzrav-
nati, njegove oči so se odpirale, prodirale . . .
Vse predstave hkratu so mu planile v možgane,
a so bile tako medle, zabrisane, da ni polagal
vrednosti nanje. Iz omotice alkohola je znova vi-
del svojega prijatelja takega pred seboj, kakor v
dneh, ko sta kot samca pila in veseljačila neka-
tero noč.

»Ti si, Devetak? Prav, da si prišel. Natarak,
kozarček! Nalijte mu likerjal«

Devetak ni vedel, kaj se godi z njim. Začuden
je premeril družbo in segel v ponujano Katnikovo
roko. Da ne igra komedije, je lahko spoznal po
njegovih očeh.

»Kaj se je zgodilo?« je vprašal.

»Katnik je postal mož, Katnik se je odrezal.
Sina je dobil . . . Sina . . .« je Dorčič mučno pod-
črtaval pomen praznika.

»Ne on, žena je dobila sina,« je Čampa težko
dvignil glavo. »Če hočeš, ti dokažem . . .«

»Ali mi ne boš častital?« je vpičil Katnik oči v
Devetaka. »Kaj me tako gledaš? Mi ne prisodiš,
da bi lahko dobil sina?«

Devetaku se je zdelo, da ga grabijo za vrat in obešajo na kljuko. Ni se smel braniti, še pomagati jim je moral, da so mu laže naredili zanko.

»Častitam!« je segel Katniku v roko. Ta se je dvignil in ga gledal v oči tako dolgo, da je postalo Devetaku nerodno. Katnik se je zasmeljal in spet sedel.

Čampa je blebetal v mizo: »Ali ni čudno in modro urejeno? Kadar pride človek na svet, pijemo, v življenju pije sam, kadar umrje, znova pijemo.«

»Ali pa veš,« se je obrnil Dorčič že v tretje s tem vprašanjem do srečnega očeta, »da je otrok v resnici tvoj? Mater certa, pater semper incertus.«

Če Katnik ne bi bil pijan, bi tega vprašanja ne bil dovolil. Tako pa se je modro smejal, dasi ga je na tihem žalilo. Kljub pijanosti je vedel, da bi bila njegova užaljenost Dorčiču v zabavo. Tega veselja mu ni privoščil.

»Če je tak bedak kot on, njegov bo, drugega ne more biti...« je blebel Čampa.

Katnik ga je udaril za tilnik. Ne toliko iz jeze, kolikor iz pijane objestnosti nad človekom, ki sedi poleg njega zato, da pije za njegov denar.

»Pusti me! Kaj misliš, če pijem tvoj liker, da imaš že pravico...«

»Pa kdo bi bil oče mojega otroka, a?« je zijal v Dorčiča. Izpil je kozarček in iskal mesta na mizi, kam bi ga postavil.

»Kdo ve,« se je nasmihal Dorčič, »če bi bil Devetak tedaj že v našem mestu...«

Katnik in Devetak sta se spogledala. Iz pijanosti je nekaj zablisknilo, a se je zagrnilo znova. Devetak je bil v svoji duši srdit. Čutil je, da bo edini trezen med pijanimi postal cilj za neslane dovtipe. Vedel je tudi, da bo zdaj iz pijanih ust izvedel v nejasnih obrisih vse, kar vedo in slutijo. To ga je veselilo in vznemirjalo.

Opazke o Devetaku Katnik ni mogel mirno prenesti. Bil je njegova boleča rana.

»Zakaj Devetak? Kaj ti veš, a?«

»Ali sem kaj dejal?« se je Dorčič umikal, ko je po Katnikovih bliskajočih se očeh spoznal, da misli resno.

Ta ni odnehal. »Povej, zakaj on? Jaz Devetaka poznam, on je moj prijatelj. Kar veva jaz in on, ne ve nihče drugi... Kar je med nama, opraviva med štirimi očmi, pa dobro... Res je, da ni bilo lepo, ženo svojega prijatelja...«

Devetak je ujel Dorčičeve oči, ki so pomežiknile Čampi. Ta mu je odgovoril. Razumela sta. Medlo sicer, a razumela sta.

»Kaj, med štirimi očmi! Kaj žena prijatelju!« je zbadal Dorčič v Katnika. »Prijatelj je eno, žena je drugo...«

»Ne,« je planil Katnik in iztegnil roko čez mizo. »Prijateljeva žena je več nego prijatelj... On je... Tega mi ne boš pravil! Ni prav, če jo le pogledaš, kot bi jo pogledati ne smel...«

»Molči!« je mahal Dorčič z roko. »Prijateljstvo z možem, prijateljstvo z ženo. V park jo lahko pelješ, po stezicah jo lahko vodiš, rožice ji trgaj...«

Katnik tega ni mogel razumeti. Devetak je razumel. Gorel je, stisnil ustnice in upiral oči v Katnika, ki je iskal pravega zmisla iz pojmov parka, stezice in rožic.

»Park? Kakšen park? Tudi v loži bi ne smela skupaj sedeti... sama... tako, da vidijo vsi ljudje. Devetak...«

Pijanost je zagrnila razum, sramovanje, vse... Devetak je to spoznal. Bil je nenadoma poklican, da brani Katnikovo čast in čast njegove žene. Novi pogledi so švignili čez mizo.

»Molči!« je zaklical Katniku. »Saj ne veš, kaj govoriš. Kar se ti ponoči sanja, v pijanosti ble-

deš. Ti imaš lepo in pošteno ženo, a jo blatiš sam.«

Katnik je utihnil. Zbiral je zmisel besed, zavedel se je, da je nekaj storil, česar ne bi bil smel storiti, dasi mu ni bilo povsem jasno, kaj. Nastal je molk.

Na mah se je v Katnikovi pijani glavi prebudila nova, mučna misel. Vse besede je pozabil, le ena mu je obtičala v možganih.

»Kako veš, da imam lepo ženo?«

»Kako vem? Saj to lahko vsakdo ve, ves svet...«

Katnik je nenadoma občutil globok odpor proti temu človeku. Zdelo se mu je, da so mu vsi prijateljski, le on ima zahrbtno misel. Težko mu je delo, da je zavpil nanj.

»Ti nimaš pravice govoriti, da je moja žena lepa!«

Dorčič in Čampa sta se zagrohotala. To je Katnika pobesnilo. Udaril je z roko po mizi, da so odskočili kozarčki.

»Tiho! Boš tiho, opica, kadar jaz govorim!« je vpil na Dorčiča.

Iz splošnega in začudenja polnega molka, ki je nastal, je dvignil Čampa glavo in dejal počasi, pijano:

»Če bi bila meni žena nezvesta — pumf! — ustrelil bi jo in pil dalje.«

»Jaz bi je ne ustrelil. Ustrelil pa bi — pri moji duši! — tistega, ki bi jo zapeljal.« Na te besede se je obrnil do Devetaka: »Na moji nočni omari leži revolver, šest strelov, če bi prišlo do tega...«

»Kaj mi praviš to!« se je razburil Devetak tako močno, da je kričal, hotel oditi, a je sedel znova...

Bilo je že pozno, ko sta se vračala Devetak in Katnik objeta domov. Devetak je bil toliko pijan,

da se ni sramoval, Katnik se ni več zavedal samega sebe.

»Kdo si ti?« je buljil vanj sredi ceste.

»Devetak.«

»Devetak? Prav... Žena mi je rodila sina. Povej mi po pravici, Devetak, ali si mi nevoščljiv za ženo?«

»Molči... Ne veš, kaj govoriš...«

»Zakaj naj molčim? Ti še nisi videl njenega telesa... Le svojeglavna je, razsipna. Premalo je ljubezniva z menoj. S teboj bi bila ljubeznejša...«

»Katnik, sram te bodi!«

»Zakaj naj bi me bilo sram? Tebe naj bo sram... Ali ne vem, da te ima rada... na skrivaj rada...?« In se je ustavil pred hišo. »Povej mi kot prijatelju... ali si jo tistega večera... poljubil...«

»Molči! Kako ti pride kaj takega na misel! Spat pojdi!«

Devetak je videl Katnikovo bolečino, njegovo brezmejno revščino, čutil je, da je deloma tudi on kriv tega. Smilil se mu je, gabil se mu je hkrati.

Na stopnicah je Katnik blebetal: »Tiho, da naju ne slišijo, da se ne zbudijo... Ali bi rad videl mojega sina? Pojdi z menoj, pokažem ti ga! Le žene ti ne pokažem... žene ne...«

Devetak je potisnil Katnika skozi vrata in se zaprl v svojo sobo.

3.

Devetak je prekoračil par ulic, stopil čez trg in zagledal svetlomodro obleko pred seboj. Pred kavarno je sedela Pavla v družbi z Dorčičem in se dolgočasila.

Ko ga je zagledala, je zatrepetala v zadregi. Dvignila je roko in naredila kretnjo, kakor da ga vabi k sebi.

Devetak bi se bil najrajši vrnil, bilo je prepozno. Prisedel je z nasmehom in ošinil Dorčiča s pogledom, ki je prodiral v notranjost.

Bilo mu je neljubo, da je videl Pavlo s tem človekom. Dasi se je misli na Pavlo že otresel, se mu je ta hip prebudilo v zavesti, kakor da je njegova last.

»Ali se ženita?« je pomežiknil.

»Kaj ne veš tega?« je odgovoril Dorčič in prenehal za hip žvižgati svojo melodijo. »Ženiva se, a ne tako, kot vidva na zadnjem izletu. Gospodična Pavla vsak dan izprašuje po tebi; od takrat še ni slekla svoje svetlomodne obleke.«

Pavla je bila užaljena. Niti skrajne peroti njenih misli se s svojo željo niso nikoli dotaknile tega človeka, le on je rad sedal v njeno bližino. Premerila ga je s trdim, očitajočim pogledom, nato so ji oči obvisle na Devetaku.

Ta je s pridržano mržnjo gledal na Dorčiča. Spoznal je, da ga opazujejo natančno in mu njihovi pozornosti ni mogoče ubežati.

Pavla je videla Devetakov pogled in sodila njegovo nevoljo drugače. Spoznala je, da ne sme molčati, da ne pade senca nanjo.

»Gospod Dorčič, zloben človek ste!«

»Če bi bilo kaj na najini ljubezni, bodi prepričan, da bi nihče izmed vas še ne slutil ne o tem,« je pripomnil Devetak.

Pavli ni bilo prijetno, da jo je zatajil in ga ni nehala izpraševati v oči.

Dorčič je bil za trenutek prepaden, slednjič je dejal pikro:

»Verujem. Saj se mi je zdelo čudno, da bi imel kar dve železi hkratu v ognju.«

Devetak si ni mogel razlagati, ali ta človek kaj ve, ali ga samo preizkuša. Rahlo spoznanje, da njegova čustva do Pavle niso ravnodušna, se je poglobilo. Temu človeku prevzeti ljubico, bi mu bilo slast. Prisedel je k Pavli in del njeno roko v svojo dlan.

»Bolje je kovino preizkusiti, preden jo rabiš. Ni res, gospodična Pavla?«

»Je.«

Devetak je čutil v zapestju njene roke, kako ji bije srcé. Nato mu je roko umaknila.

Devetaka, ki ni poznal porazov, je to medlo zbolelo.

»Se me bojite, Pavla?«

»Ne.«

»Če bi vas vprašal, ali me ljubite, ali ne bi pristrdili?«

»Seveda bi,« je dejala Pavla s smehom, a se vsa pogreznila vase. Bila je šala in vendar je bila resnica.

»In če bi me gospodična Pavla vprašala isto,« je vrtal v Dorčičevo tiho nevoljo Devetak, »bi odgovoril z isto besedo kot ona.«

Dorčič je tolkel s palico takt pesmi, ki jo je žvižgal.

»In če vprašam Pavlo, ali gre z menoj na izprehod po mestu, bo vstala in šla.«

Pavla je z očmi premerila resnost njegove besede. Ko je videla, da se je dvignil, se je dvignila tudi ona.

Šla sta čez trg v ulice in se nista ozrla več ...

Tavalala sta brez cilja; šele pred hišo, v kateri je stanoval, sta postala. Iskala sta besede in smeha, Pavla je tipala z rahlo previdnostjo v bistvo pogovora, ki ga je bil Devetak začel pred kavarno. Zdaj se ga je izogibal, dasi mu je Pavlina bližina vzbujala ugodje. Spomnil se je Hilde. Bilo mu je neprijetno, celo zbal se je, da bi je ta hip ne srečal.

čal pred vrati . . . Spomnil se je, da leži v postelji, in se je pomiril.

»Ali greste za hip z menoj?« je vprašal Pavlo.

Pavla je nagnila glavo, pomislila za hip in šla. Nevajena take razkošne okolice, obdane s preprogami, je ostala za vrati. Sramovala se je vpricho tolikih zrcal, ki so počvetorila njeno telo . . .

»Kako imate lepo!«

»Sedite,« ji je ponudil stol.

Pavla ni sedla; z radovednim pogledom je opazovala slike, preproge, favna sredi mize; oči so ji slednjič obvisle na knjigah.

»Če so knjige v resnici človekov najboljši prijatelj, imate prijateljev mnogo.«

»Če želite, vam eno darujem.«

»Ali hoče odkupiti s knjigo svoje prijateljstvo?« je pomislila. »Da; prosim. Kaj ne, da sem drzna?«

Devetak je odprl knjižnico. Vezani hrbti knjig so gledali po sobi . . .

»Izvolite izbrati!«

»Sama ne bom izbirala. Ljubše mi je, če mi izberete vi.«

»Ali ljubite pesnike ali pisatelje?«

»Iz vaših rok mi je pesnik ljubši.«

Devetak je prebiral s prsti po knjigah, kakor bi igral po tipkah klavirja. Izbral je »Žetev«, napisal nanjo svoje ime in datum in jo dal Pavli.

Ta se je zahvalila; pri tem ni mogla zakriti svoje rdečice.

Odprla je knjigo; posušena cvetica je padla na tla. Oba hkratu sta se pripognila, obraza sta nehoté zadela drug ob drugega. Lice se je dotaknilo lica. Pavla je trepetala, Devetak je držal v roki suho cvetico. Pavla je spoznala, da je to tista cvetica, ki mu jo je darovala ona. To jo je napolnilo z neznanim veseljem. Kakor otrok je poskočila in zaploskala z rokami:

»Torej je niste zavrgli?«

Pavolino nedolžno veselje, radost nad samo seboj, da ni zavrgel tega cveta in dotikljaj dekletovih lic so tako vplivali na Devetaka, da je objel dekle in jo poljubil.

Pavla med solzami in smehom ni mogla spregovoriti besedice. Sedla je na divan, Devetak je prisedel k nji in jo je objel čez pas . . .

Ko se je umirila, jo je vprašal nežno, kakor oni dan na izletu:

»Ali me ljubite?«

Tega vprašanja ni bilo treba, ne odgovora nanj. Pavla mu je naslonila glavo na ramo . . .

4.

Po iztreznjenju je legla na Katnika nova skrb. Da se je bratil z Devetakom in blebetal neumnosti, se je le medlo spominjal. Ta spomin je odganjal kakor nevšečno muho. Čutil je močno telesno utrujenost, pijanost možgan.

Gmotnih skrbi nikoli ni poznal. Zdaj so prvič segle z opolzkimi rokami po njem. Ta opolzkost je bila tako grda in neprijetna, njen prvi občutek tako porazen, da Katnik par noči ni spal.

Tolažil se je, da se bo navadil tega. Tolažba je bila prazna, ničeva, zakaj misel je glodala neprestano. Treba je bilo pripraviti sijajen krst in za to slavje položiti pred ženo knjižico z desetimi tisočaki za otroka. Denarja ni imel. Klavžarja se je bal, dasi je vedel, da bi na povelje iztresel vso blagajno predenj. Zadeva z blaznimi predujmi lahko gre v brezkončnost.

Poznal je svojo ženo. Ni se ji upal reči, da nima denarja, da se morajo pri krstu omejiti na najpotrebnejše in da ne more položiti prednjo desetih tisočakov, niti bogatega darila zanjo.

Spomnil se je prijateljev. Spočetka se mu je zdela misel tako srečna, da je na mah padla teža bremena z njega. Ko pa je prosil prvega, ki mu je odrekel, se pred drugega niti upal ni.

V omotici prvega razočaranja mu je plesala veriga znancev pred očmi, dokler se ni vrtoglava misel ustavila ob Slokarju. Nanj je stavil ves svoj up.

Opravil se je in dejal ženi: »Če jutri ne, po jutranjem se vrnem gotovo.«

»Ali prav moraš iti?« ga je vprašala Hilda.

»Moram,« je odgovoril trdo.

»Kam?«

Katnik je pomislil. Ni rad razodeval svojih vsakdanjih skrbi. Posebno ne ženi. Bal se je očitkov in posmeha. Odgovoril je: »Odpeljem se s parnikom. S Slokarjem imava neke stare račune...«

Žena ga je gledala v dno oči. Iz njih ni sijala čista resnica. Umaknil je pogled, Hilda mu je ob slovesu odrekla poljub. —

Na zgornji palubi parnika ni bilo mnogo ljudi. Nekaj Madžarov se je vozilo na dalmatinsko obalo, družba Nemcev je v turistovskih oblekah prežala s fotografskimi aparati na slednji fotografiranja vredni del obale. Rešilni čolni so ovirali razgled, od dimnikov je prihajala vročina, v globini ladje so pridušeno ropotali stroji in stresali ogromen trup.

Katnik je vrgel dežni plašč na klop, sedel in si prižgal cigareto. Zamaknjeno je gledal na obalo, ki se je počasi pomikala v ogromnem zelenem pasu.

»Glej, kako lep človek!«

Katnik se je ozrl. Na nasprotni klopi sta sedela črnolas moški in mlada ženska. Oba sta gledala vanj. Po poželjivih očeh je spoznal, da je besedo izustila ženska.

Katnik je bil izredno slabe volje, ta opazka ga je razvedrila. Zamizal je napol in si predstavil svojo sliko; skozi trepalnice pa je neopazno motril žensko, ki ni obrnila pogleda od njega. Dasi se je moški trudil, da bi odvrnil njeno pozornost drugam, je neprestano obračala glavo vanj.

Katnik se je v duši zavedal besed svoje žene: »Ah, ti moj lepi možiček!« Pobiral je besede na cesti in jih družil v spomin. Vse so bile zanj laskave, a ni polagal važnosti nanje. Takrat je imel denar in lepo ženo, ki jo je ljubil... Nekoč mu je dejala: »Tak si ko...« Imenovala mu je tujega človeka, ki ga je poznal samo po sliki. Pogledal ji je v dno oči in siknil v sebi: »Prešustnica si v duhu!« — Ko se je pa pozneje nekoč ravno pogledal v zrcalo, mu je zabrusila Hilda iz nevolje, ki je izvirala radi moževih očitkov nad njeno razsipnostjo: »Ne glej se, saj nisi najlepši... še zdavnaj ne!« Katnik si tega ni domišljal, vendar ga je zbolelo. Za ženo bi moral biti najlepši. Okrenil se je in vprašal: »Pa kdo je lepši?« Hilda se je izmikala: »Debeliš se. Ko sem te vzela, nisi bil tak.« Katnik se ni dal ugnati: »Pa kdo je lepši?« je vprašal. »Devetak je lepši,« je dejala Hilda brez sramu. Tedaj se je Katnik težko zamislil...

Katnika je omamljal vrtinec misli. V neumornem kolobarju je lovil čisto podobo svoje žene in se ni nehal prepričevati, dokler ni stala očiščena pred njim. Hilda je ljubil, in za ljubezen je potreboval čisto in neomadeževano predstavo njene slike; ko jo je gledal tako, se je v zadovoljstvu nasmehnil.

Za ladjo je letelo v polkrogih dvanajst galebov in prežalo na plen. Madžari so jim metali kosce kruha, ki so padali na penaste valove; galebi so se spuščali drug za drugim na zeleno plan in se znova dvigali v višave.

Katnik se je ozrl proti zapadni strani. Nad rožnatim okvirjem, ki je delil morje od neba, so bile razpete meglice, podobne jedva vidnim redamicam pri pokošeni travi. Samo en oblak je rastel čeznje kot razbohoteno drevo; še ta je bil nalahko zabrisan. Ta del morja in neba je delal vtis s sanjavostjo nadahnjene japonske risbe.

Katniku je bilo lažje pri srcu. Silno morje, na katerem se je zdel kakor z ladjo zrastel v eno, mu je dajalo novih sil; v njem sta zrastle zaupanje vase in moč.

Ozrl se je po tuji ženski. Ona je zdaj prekrižala roké, nagnila glavo na prsi, kakor da gleda v tla, a so bile oči strmo uprte vanj. Moškega ta hip ni bilo pri nji. Pogledal je njene vele, koščene roke; poročni prstan na levici se ji je blestel...

Kaj mi hoče ta ženska? je pogledal Katnik v kot. Tedaj so Nemci zagnali vrišč in krik in pohiteli s svojimi fotografskimi aparati k ograji. Ladja se je približala bregu; v majhni jadrnici sta nedaleč sedela dva zaljubljenca in se objemala...

Katnik je prižgal drugo cigareto in mižé mislil. Da bi ji segel do dna! Na tej ženski, ki ga je gledala nepremično in se zdajle s čudnim smehom smeje moškemu, ki se je vrnil. Ne oni v jadrnici, ki se je zopet oklenila svojega ljubčka. Svoji ženi.

Še nikoli ga niso trapile take misli. Ali ni ta ženska tu poročena in vpričo človeka, ki je morebiti njen mož, vabi njega z očmi? Predstavljal si je ženo, ki sedi še bleda od poroda v naslanjaču in gleda predse. Kakšne so njene misli? Kakšne podobe ji plavajo pred očmi?

»Bledeš,« si je dejal in gledal v bežeče valove, ki so se penili in tiho plakali za ladjo. »Bledeš,« si je ponovil trdo.

5.

»Ženska, tvoja zagonetnost je materinstvo.« Ne vem, ali je ta izrek pravi. Hilda je bila žena, mati, v nekaterih trenutkih je čutila blaženost ob misli na otroke, večji del časa pa je presedela pred zrcalom in se občudovala. Če njena zagonetnost ni izhajala iz materinstva, je morala izvirati iz njenega nasprotja. Neki modrijani menijo, da se ženske dele v dve skupini, v matere in v vlačuge. In da je redko katera ženska samo mati in redko katera samo vlačuga. Še v počestnici se prebudi tu pa tam iskra materinskega čustva. Še v najboljši materi se tu pa tam v temni minuti dvigne nekaj kalnega, zavalovi in znova ugasne. V Hildi je divjal materinstvu nasprotujoči del. Preko ograje zakona in družabne konvencionalnosti je sililo na dan kakor lava. To je bila njena skrivnost. Ni se je zavedal Devetak, ni se je zavedala ona sama.

Hilda je sedela pred zrcalom. Bila je še bleda od poroda, a so že nove sile plale v nji. V žilah je čutila kri, razbičano od domišljije.

Njen mož se je v tem trenutku vozil na parniku, ali pa po železnici... Saj mu ni verjela, da gre k Slokarju. To je ni vznemirjalo iz ljubosumja, iz nečesa drugega je prihajal nemir.

Zunaj je bila noč. Vse v hiši je spalo globoko spanje. Po ulici je tolkel ritem korakov. V daljavi se je oglasil pisk sirene. Bil ji je kakor klic njene mladosti, ki je zdajci oživela pred njo. Doraščajoča deklica. Mladi pogovori, ki jih starši ne smejo slišati, vročične sanje ob romanih, živčno drgetanje ob kinematografskih dramah. Ne življenje med štirimi stenami, ob možu, ob otrocih, ne beda in skrb, topa in vdana ljubezen, staranje in nato smrt. Tam, v svetu njenih sanj, pa je šumno, sijajno življenje, ulice, ceste, sikanje avtomobilov, šumeče obleke, šumne dvorane in žarke luči.

Harlekin se smeje, pisani trakovi objemajo telo. Tisoči oči so obrnjeni vanjo, tisoč src trepeta, tisoči jo poželijo... Ona plava v tem morju željá kakor kraljica in se koplje v srčni krvi umirajočih čestilcev... Ah, kakšne omotne sanje! Kakšno življenje pod baldahinom cvetočih rož, v omamnem vonju vijolic, na srebrnih vodah, v gondoli... Nekdo igra na kitaro in poje romanco... Vzdihne, lepo bi bilo umreti... Sama želja, že je smrt tu, brez bolečin, slastna, tako slastna kakor življenje samo...

To življenje sanj se vidi breztelesno in je vendar ustvarjeno za telo. Srce ga pričakuje in kliče z vsemi svojimi željami. Tedaj vstopi v hišo mlad mož, eleganten, lepega obraza, ne tako vitek kot princ, a z ljubeznivim smehljajem na ustnicah. V rokah ima šopek cvetic, ki jih ji pokloni, materi pa se predstavi: »Lojze Katnik«. Nato ji pokloni še dragoceno verižico...

Hilda se je stresla iz svojih daljnih misli. V zrcalu se je videla, kako se ji je telo globoko upognilo; kakor da nosi težo spomina na svojih plečih...

Mlada, lepa gospodična si je pomerila verižico in vprašala mater: »Ali je bogat?«

Sivolasa mati je odgovorila: »Bogat. Ničesar ne boš pogrešala pri njem.«

Ona je merila bogastvo po svojih sanjah, svoje bodoče življenje po svojih sanjah. Po omami prvih zakonskih dni je spoznala, da je žena, da bo mati, prav taka kakor druge ženske, da se bo postarala v domačih skrbih in umrla v bolečini brez pesmi in rož. Nekatera ženska ji je zavidala v srcu to srečo, ona se je čutila nesrečno. Za svojo nesrečo je delala odgovornega svojega moža, ki mu je vračala ljubezen le toliko, kolikor je ustrezal njenim sanjam. To pa je bilo malo.

Stopila je na most, ki je nevarnejši od trhle brvi. Njena misel je padla v kalne vode in se ni prestrašila tega. Tajno, jedva zavestno je zahrepenela, da bi jo objelo toliko življenja, kolikor ga more objeti.

Pojavil se je Devetak. S svojo postavo, besedo, nekim zagonetnim čarom se ji je vlaskal v njene misli. Čutila je, da jo nekaj nagonsko vabi k njemu. Ni pričakovala več, da jo kdo popelje v kraljestvo njenih mladostnih misli; prišlo ji je iztreznenje in ji razodelo, da je to nemogoče. Vedela pa je, da lahko zaužije vse čare, ki jih brez sijaja bajnih carstev nudita duša in telo.

Platonična ljubezen je bila gola fraza, misel o čistem uživanju in prijateljskem občevanju pesek v oči. Ne le za moža, tudi zanjo. Že takrat, ko je Katnik odslovil Devetaka, je spoznala to. Niti pred tem se ni prestrašila.

Moža je od takrat mrzila. Zaprl ji je vrata v raj in jih zastražil. Tiran! Njeno neznano hrepenenje se je podvojilo, a se je zabrisalo, da mu ni mogla do dna. Preveč je bilo prepleteno z zamolklo bolečino. Mučila je moža. Želela je, da bi spoznala svojo zmoto in ji odprla pot v življenje. V romanih je brala, da je to mogoče. On pa je bil trd.

Želela je, da bi ji bil nezvest. Odmikala mu je svoje telo. Mislila je, da ga bo zalotila z deklo, še ozrl se ni po nji. Želela je, da bi šel zvečer na ulico, našla ga je v salonu. Prebiral je njegova pisma, niti eno ga ni izdajalo... Sovražila ga je radi velike zvestobe.

Nato je prišel požar. Slednjič izlet v park, ki se je je globokeje dojmil nego je Devetak slutil. Čutila se je krivo pred možem. Vendar je bila zadovoljna, nasičena; to zadovoljstvo se je izražalo tudi iz njenega vedenja. Nosečnost je bila breme, čakala je, da izgine...

Zdaj je bila prosta. Vstala je s postelje, materinsko čustvo se je znova umaknilo blodnim mislim. Njen mož je odšel, bog ve kam, zakaj — ni ji hotel povedati namena svojega odhoda. Ona je stala pred zrcalom. Njeno telo je bilo zopet vrnjeno lepoti, le bledota še ni izginila z lic.

Ta hip se ji je zdelo, da se stara, da gine z nje mladost, da se širi in se ji ostre poteze rišejo okrog ust, okrog oči. Mož je visel na nji kakor polip, otroci so pili življenje iz nje, skrb se je je ovijala kakor srebro, nevolja ji je sesala kri, da se je sesedala in grudila.

Kriknila bi bila, planila, grizla. Borila se je in bledla v mislih, trpela... Morala je premagati tisoč ugovorov, da je vrgla s sebe vse, poteptala vse, ogrnila plašč in stopila na hodnik...

6.

Devetak je sedel v svoji sobi in listal v knjigi pravljič »Tisoč in ena noč«. Bila je draga ilustrirana izdaja. Zazibal se je v sanje pravljič in podob. Duša se je odpočivala na mehkih blazinah, od njega je padlo vse, kar ga je težilo. Prižgal si je cigareto in užival njen vonj kakor vonj kadila. Bil je žejen, želel je čaja, a se je zazibal v prijetno lenobo, da se mu ni ljubilo vstati, da bi prižgal samovar.

Med čitanjem so se mu mešale druge misli. Bile so sicer misli iz davno preteklih dni, a niso bile več težke. Mislil si je, da je ljubezenski junak pravljič on in je junakinja Hilda... Pol miže je užival osladnost zlaganih trenutkov.

Tedaj je nekdo potrkal na vrata. Bilo mu je neprijetno, kakor da ga je kdo prebudil iz najslajšega spanja. Vzdignil je glavo, posluhnil, kakor

da sam sebi ne verjame. Zaslišal je znova rahlo trkanje, rahlejšje nego prej. Ni se motil.

»Noter!«

Vrata so se počasi odprla, na pragu je stala Hilda, bleda, s čudno blestečimi očmi, kakor da se nekaj težkega dogaja v nji. Ogrnjena je bila v žameten plašč, ki ji je segal do gležnjev. Lasé je imela počesane, krog vratu si je obesila dragocene koralde. Stala je vzravnaná; v senci vrat se je zdela še veličastnejša.

Par trenutkov sta bila oba tako osupla, da nista spregovorila besedice. Kakor da drug drugega nista pričakovala in vendar ni bilo drugače mo- goče, da sta se našla ob tej uri na tem mestu.

Devetak je odložil knjigo in razprostrl roke, kakor da sprejema pričakovanega gosta. »Gospa Hilda! Prosim!«

Prestopila se je za korak. Napetost ji je izginila z lic.

»Smem?« je dejala nekako neodločno in sunkovito.

»Prosim,« je dejal Devetak z vzvišenim glasom in ni vedel, kam bi s svojim začudenjem in s svojo radostjo.

Hilda se je nasmehnila. Izpod plašča mu je ponudila roko. On jo je stisnil z obema rokama. Njene roke so bile gole do ramen. Pod plaščem je nosila lahko, globoko izrezano obleko rožnate barve. Rožnato barvo je ljubila.

Devetak je zaprl vrata, nato ji je ponudil sedež pod tremi gracijami, ki so se kopale v električni luči. Od tam se je ugledala v velikem zrcalu, roka ji je nehoté planila v lasé.

To je Devetak želel. Videti to žensko podvo- jeno. Učinek je bil tolikšen, da za hip ni vedel, kaj dela. Sedel ji je naproti, odstranil cigareto, ki se je kadila, nato jo je pogledal.

»Ne motim se,« je spregovorila Hilda z rahlo drhtečim glasom, »da ste začudeni nad mojim prihodom.«

»Priznam, da vas nisem pričakoval,« je dejal Devetak, ki se je le polagoma pričel zavedati. »Ali bodite prepričani, da je to iznenadenje tem prijetneje.«

Ni lagal. Hilda mu je to brala v očeh, bila mu je hvaležna. Videlo se je, da je prestala veliko muko, preden je prestopila prag. V dnu Devetakovih oči je ležalo še eno vprašanje: po vzroku tega prihoda. Hilda ga je razumela. Vedela je, da se mu ne more izogniti, dasi bi bila rada šla mimo njega. Za hip ji je bilo že žal, da je prišla. Nazaj ni mogla.

Devetak je imel besedo na jeziku, ni si je upal izreči. Pomagala mu je Hilda.

»Gospod Devetak, recite, kakšno mnenje boste imeli o meni?«

»Gospa Hilda!« je vzkliknil Devetak očitajoče.

»Zakaj sem prišla, ne bom pravila,« je dejala Hilda jedva slišno. »Razumeli boste morda, da mora človek imeti tudi... ne samo dolžnosti... da si zaželi družbe...«

»Slutil sem...«

»Dosti, dosti!« je vzkliknila Hilda. »Ne izprašujte me več o tem! Ne govoriva o tem. Le eno vas prosim... če me zaničujete, odprite mi vrata...«

»Gospa, kakšne besede...«

»Dosti!« ga je prekinila in ga zgrabila za roko. Stisnila je zobe. Izpustila je njegovo roko in napravila kretnjo, kakor da je s tem izbrisano in pozabljeno vse. V nervozni raztresenosti je segla po knjigi, ki je ležala na mizi in vprašala: »Kaj čitate?«

»O ljubezni... večni in neizpremenljivi.«

»O ljubezni,« je dejala Hilda zaničljivo. »Saj ljubezen je samo v sanjah, druge ljubezni ni...«

»Ker še niste doživeli globočin ljubezni...« je dejal Devetak rahlo in oprezno, kakor da bi se z besedo dotikal ran. »Odložite plašč...«

Dala mu je plašč. Ostala je v tanki obleki, ki se je preočitno oklepala njenih oblik.

»S čim vam lahko postrežem?« je vprašal.

Zamahnila je z roko. Zdelo se mu je, kakor da jo je predramil iz sanj.

»S čajem. Vroče je, a ugasi žejo...«

Devetak je razumel. Prijetnega vznemirjenja, ki je vstalo v njem ob tej besedi, ni mogel skriti. Postavil je samovar na mizo.

»Dovolite, da pripravim čaj jaz.«

»Vi ste moj gost,« se je branil Devetak.

»Tu ni gosta,« je dejala gospa in prižgala vžigalico. »Tu ste vi in tu sem jaz. Če bi prišli vi k meni, bi tudi jaz pripravila čaj. Za to delo je ženska.«

Devetak je gledal njene roke, ki so prijemale posodo previdno, s konci prstov. Ob modrem plamenu so se plazile sence po njenem obrazu. Kakor da se je duša prikrala na površje in se razodeva očesu. Ne, duše ni bilo mogoče zagledati. Tičala je pod zastorom teh senc in lepega obraza...

Nemo jo je motril dolgo časa in v njem je vstajalo poželenje, da bi jo objel in privil nase. Nagnil se je k nji, da bi jo poljubil na ustnice, nad katerimi je umiral, ko jo je držal v svojem naročju na stopnicah. Premagal se je. Hilda se je zganila. Voda v samovarju je pričela šumeti. Vzela je čaj in ga vrgla v posodo... Ko ga je čez par minut precedila v tanko skodelico iz pozlačenega japonskega porcelana, ga je postavila predenj. Sama ni pila.

Njeno vedenje, njene besede, vse je bilo tako žensko, tako naravno in neprisiljeno, kakor da

sedita skupaj že leta in leta, večer za večerom, in kuhata čaj. Devetaka je objemala neizmerna sreča v njeni bližini. V zmedenosti je pričel piti čaj in se opekkel na ustnicah. Hilda je vzdignila roko, kakor da ga hoče očuvati pred nesrečo.

»Ohladi naj se,« je dejala. »Čakajte, ponesem ga na okno.«

Preden se je zavedel, je že nesla skodelico k oknu. Hotela mu je biti kakor dekla. Stopil je za njo...

Obstala sta za zaveso. Od nekje se je oglasila divna melodija in vzplavala čez hiše. Kakor da se najčistejše človeške misli dotikajo nevidnih strun. Nebo je bilo jasno. Zvezde so se pomikale čezenj kakor mejniki onostranosti. Polmrak je ležal na ulicah, koraki na cesti so utripali, kakor da je čuti neenakomerno dihanje mesta.

Devetak in Hilda ste poslušnila. Bila sta prevzeta drug od drugega. Zazdelo se jima je, da njuni telesi gineta in ostaja samo gola duša, ki ječi na svojih perotih. Devetak je videl, kako je Hilda dvignila glavo, kot bi poslušnila v prostranstvo in je napol zaprla oči. Zdelo se mu je, da ji bo telo skoprnelo od neznanega in se spremenilo v nič. Roke so ji obvisle navzdol, telo se ji je nagnilo, kakor da pada v neznani omami.

Položil ji je roko okrog pasu; naslonila se je nanjo... Tedaj se ni mogel več vzdržati, gorel je v krvi, žgalo ga je v živcih. Objel jo je, kakor bi se bal, da pade v nezavest, in poiskal njene ustnice, ki se niso branile...

7.

Katnik je dolgo čakal v predsobi Slokarjeve pisarne, da je bil sprejet. Prijatelj ga je sprejel hladno, nemilostno. Imel je posla, mudilo se mu

je, Katnik pa je dolgo mencial in ni mogel z besedo na dan.

»Sitna zadeva,« je slednjič pričel. »To se pravi, kakor se vzame...«

»O? Se morda tožiš?«

»Ne, tožim se ne. Denarja potrebujem,« je dejal naravnost in pogledal Slokarju v obraz, da bi razbral vtis svoje besede.

Slokar je bil ledeno mrzel; vzel je ravnilo v roko in se igral ž njim.

»Denarja? Denarja? Kdo danes ne potrebuje denarja? Splošna kriza.«

Te besede je govoril zateglo, mirno, kakor bi pel pesem; Katniku je rezalo živce. Premagal se je z vsem samozatajevanjem.

»Prišel sem k tebi, da bi mi pomagal.«

»Koliko?« je vprašal Slokar po mučnem molku, ne da bi pogledal vanj.

»Deset tisoč...«

Slokar je razširil oči. Kakor da mu je preletela možgane nenadna misel, je vprašal v začudenju: »Kdaj potrebuješ?«

»Danes. Najkasneje pojutranjem...« V Katniku je zagorel plamenček upanja.

»Ali si poneveril?«

To vprašanje je bilo zastavljeno popolnoma ravnodušno, zato je učinkovalo tem strašneje. Katnik je planil kvišku, kakor bi ga bil zbodel v srce. Prepaden, bled in trepetajoč je stal pred črno brado svojega prijatelja.

»Zakaj se razburjaš? Ali se je to na svetu zgodilo prvič? Tvoja zahteva je skrivnostna. Deset tisoč — do pojutranjem — ne pozneje...«

»Ne pozneje? No, recimo, v enem tednu. Sicer pa, če bi si ne bila prijatelja, bi se ti zdajle lepo zahvalil in šel.«

»In če ne bi potreboval denarja,« je dejal Slokar cinično, kakor da uživa ob nesreči človeka, ki mu

je prevzel žensko. »Bojim se zate,« je kakor z dletom dolbel vanj, »bojim se zate.«

»Ali si kaj slišal?« se Katnik skoro ni več zavedal samega sebe.

»Kaj naj slišim? Ná cigareto!«

Katnik je vzel cigareto, prižgal je ni; nervozno jo je drobil med prsti.

»Oprosti, če sem neroden. Nikoli nisem bil v položaju, da bi prosil. Posojal sem.«

»Vem.«

»In da ti razodenem, čemu mi bo denar. — Drugi otrok se mi je rodil.«

»Čestitam!«

»Hvala! — Čez par dni ga bomo krstili. Prvemu sem dal za krst knjižico, glasečo se na njegovo in na ženino ime... z desetimi tisočaki... To pot sem v zadregi... Trenutno nimam denarja...«

Ali so bile njegove besede tako smrtno smešne, ali se je Slokar docela spremenil? V potezah njegovega obraza je videl svoj poraz. To ga je zmedlo, da je utihnil.

»Dovoli, ali ti služba ne nese več toliko?«

»Ne... Promet je od dne do dne manjši.«

»Oprosti, da vprašujem... Koliko si služil na mesec?«

»Deset tisočakov največ.«

Slokar je stopil po pisarni. Ko se je okrenil, je premeril Katnika kakor paglavca od nog do glave.

»Koliko si prihranil?«

»Vsak otrok ima deset tisočakov. — Avtomobil imam, pohišstvo, in...«

»In ženo,« ga je prekinil Slokar iz nevolje, kakor da je njegovo zapravljaj. »Oprosti — lahkomišljen človek si!«

Katniku so se zmajala tla pod nogami; trpel je, da mu je stopal pot na čelo.

»Storil sem vse,« je zajeceljal. »Čakam izboljšanja...«

»Kako, ko je vse zavarovano? Po moji sodbi pa bi moral še vedno zaslužiti vsaj tri tisočake na mesec.«

»Saj jih zaslužim.«

»To je še vedno lep denar.«

»Ne izhajam,« je dejal Katnik.

Slokar je šel znova po pisarni in se je ustavil z rokami v žepih tik pred Katnikom: »Nimam denarja!«

»Nimaš?« je Katniku zaprlo sapo. Vrtinec misli mu je šel skozi možgane. »In če bi bil poneveril?«

»To bi bilo nekaj drugega. Več nego deset tisoč tudi tedaj ne. In ne zaradi tebe, ampak zaradi družine.«

»Potem sem se motil v tebi.«

»Ti imaš lahkomišelnih zahteve, dragi moj. Če ti posodim, bom storil najmanjšo uslugo tebi.«

»Jaz sem ti posodil brez besede.«

»Tri tisočake, ki sem ti jih čez nekaj dni vrnil... Če hočeš zato protiuslugo, ti odštejem tri tisočake. A ne danes in ne jutri. Denarja ne pobiram na cesti.«

»Hvala,« je dejal Katnik grenko. »Hvala, kljub temu.«

Vzel je klobuk in šel k izhodu, ne da bi mu ponudil roko.

»Si hud? Hvaležen bi moral biti... Tvoja žena razsiplje, to vem, ne ti! Odpri oči!«

Katnika je objela taka bridkost, pomešana z jezo in sramoto, da ni mogel poslušati ničesar več. Če bi mu bil Slokar vrgel deset tisočakov v obraz, ne bi jih pobral.

8.

Mešano čustvo je spremljalo Devetaka na ulico, v pisarno, še opoldne ga ni zapustilo. Čustvo ugodja in neugodja, občutek zmagoslavja in sra-

mote, radosti, pomešane z močno senco bridkosti. V rokah, v možganih, v duši je imel tisti zoprni, nadležni občutek tatu, ki si je prilastil lastnino svojega prijatelja. Dasi mu stvar ugaja, se mu v veselje meša zavest, da je ta lastnina le iluzorna.

Ali ni zaljubljen v Hildo? Ali ni nemirno begal po sobi z razbičano fantazijo?... In zakaj je sinoči...

Devetak je obstal v mislih sredi trga, ni vedel kdaj. Tramvaji so vozili mimo. Avtomobili so trobili... Tik za njegovim hrbtom se je ustavil taksi in ni mogel dalje. Zdaj je videl, da ovira promet. Pogledal je na uro. Bila je že ena.

Stopil je v restavracijo, ki je bila skoraj prazna. Njemu nasproti sta sedela mož in žena. Mož je bil lep, črnolas človek, žena blondinka, prijetne vnanjosti... Za moževim hrbtom je pri drugi mizi sedel debelušen človek, nekoliko zastarel, ki je jedel z velikim tekom.

Devetak ni izbiral jedi. Naročil je juho in strmel predse. Mislil je svoje misli in postrani opazoval to trojico, ki je sedela pri dveh sosednih mizah.

Gospa, katere oči so se neprestano bliskale, je pogledovala na živinskega trgovca. To pogledovanje ni bilo slučajno. Pogleda je opazil tudi trgovec, ki mu radi tega ni pošel tek do jedi. Z velikimi izbuljenimi očmi je pogledal najprej moža, nato je pomežiknil gospé.

Ta je odmaknila pogled. Najprej se je previdno ozrla v svojega moža, nato se je zasmejala v krožnik.

»Kaj se smeješ?« je vprašal mož nevoljno. Zdelo se je, da je opazil njene poglede. Njen preočitni smeh ga je razdražil.

»Tako,« je dejala malomarno, »nečesa sem se spomnila.«

Devetaku se je zagnusilo v dno duše. Ta ženska, ki ima na svoji desnici lepega mladega moža,

koketira za njegovim hrbtom s tujim človekom, ki ga je prvič videla, čigar oči so velike, preperežene s krvavimi žilami in je njegov obraz podoben angleškemu buldogu...

»In ta buldog si ti!« — si je ponovil Devetak. »In ta buldog si ti!« si je ponovil znova. »Prav tako nesramno vlogo igraš sam! Poglej se v zrcalo!«

To ga je razburilo; plačal je juho in odšel. Slika je šla z njim, na solnce, na ulico, v mešanico postav in obrazov, ki jih je dohiteval in srečaval. Ni je mogel izbrisati. Kakor je bila malenkostna in vsakdanja, se je mešala z njegovimi čustvi in mislimi ter ga prevladovala.

Devetak je imel neko silno občutljivo stran v svojem značaju. Bolestno je varoval in skrbno čuval vse tiste oblike estetskega in moralnega ponašanja, ki bi ga lahko naredile smešnega ali mu pritisnile pečat ničvredneža. Radi tega ni govoril nespodobno, še njegove misli so bile urejene v to smer. Radi tega mu je bilo zoprno igrati vlogo angleškega buldoga, ki ga je videl v restavraciji. Zato mu je bila misel na njegovo razmerje s Hildo tako mučna. Igral je vlogo zahrbtnega pomežikovalca.

In vendar se je borilo čustvo v njem. Čustvo, ki se je bilo vnelo za Hildo, in ki jo je oboževalo kot boginjo, kot popolnost ženske lepote. Privlačevala ga je neka zagonetnost te ženske.

Ali pa je res njena duša polna skrivnosti? Ali ni ta skrivnost samo glorijska, s katero jo je ovenčala njegova zaljubljenost? Kako enostavna je bila dama v restavraciji, da je bolelo oko od njene prozornosti. Tujec bi prišel in pogledal Hildo ter bi ji s prvim pogledom videl do dna...

Boril se je sam s seboj, a ni prišel do konca. Misel in čustvo nista mogla v sklad, gnus in ljubezen sta se borila v njem...

Ko je prišla zvečer Hilda v njegovo sobo, je ni pričakoval. Na rahlo trkanje se ni utegnil predramiti iz svojih misli in reči: »Noter!« Oprezno je vstopila. Na obrazu ji je igral smeh. Stopila je k Devetaku in mu dala roko, pri tem ga je naglo poljubila na lica.

Devetak je bil zmeden. Pričo te ženske je minila razdvojenost, ki se je čez dan pojavila v njem. Ko ji je pogledal v obraz, je pozabil vse, gnus, očitke, ki si jih je delal, sklepe, ki jih je koval.

Pozabil ji je sneti plašč. Šele, ko ga je slačila sama, se je domislil tega. Hilda je stopila k zrcalu z ravnodušno kretnjo, kakor da je doma v tej sobi in se ji ni treba ne bati ne sramovati nikogar. Nasmehnila se je sebi in si popravila lasé. Nato je vzela samovar in ga postavila na sredo mize. Prižgala ga je, nalila vode in pripravila skodelico in čaj ter posodo s sladkorjem.

Devetak je stal ob strani in jo gledal s čudnim smehom, ki ni izražal ničesar. Bil je drugačen, bolj zmeden nego prejšnji večer. V čustvo ljubezni in hrepenenja se je primešalo nekaj drugega.

Hilda ga je pogledala in opazila njegovo sprejembo. Ko ga je par trenutkov motrila, je dejala: »Kaj ti je?«

Devetak se je zavedel, da bi vpričo nje ne smel biti tak. Zganil se je in se trudno nasmehnil. »Nič mi ni.«

Hilda je stopila k njemu, mu položila roke na ramo, nato ga je zgrabila za glavo z obema rokama in se s prsti zagrebla v njegove lase. Njene oči so iskale v njegove zenice.

»Tako žalosten se mi zdiš!«

Bila je resnica. Otožje je izviralo iz tistega kotička njegove notranjosti, ki mu je bil najbolj neznan. In le del resnice je bil v besedi, ko ji je dejal: »Srečen sem.«

»Ali govori resnico?« — je pomislila Hilda. Zdelo se ji je, da laže. Njene oči niso mogle odkriti vsega.

Devetak je opazil rožo v njenih nedrijih. Bila je bolj bela od barve njene obleke. Podobna je bila barvi njene polti, napol razcvetena in dišeča. Hilda je iskala za njegovim pogledom, prsi so se ji napele, kakor da se ponujajo...

»Roža,« je dejal Devetak, kakor da ga je razveselila ta ugotovitev. Kakor da ga žeja po nji, je sklonil glavo do žametnih listov; vdihaval vonj, kakor da teši svojo lakoto. Razdraženi živci so potrebovali to zdravilo. Čelo se je dotikalo njene polti na prsih. Z vonjem rože je vdihaval tudi vonj njenega telesa, ki ga je polnil vsega...

Hilda je vrgla glavo nazaj in napol zaprla oči. Med rokami je še vedno držala njegovo glavo in uživala, kakor uživa mati, ki hrani svojega otroka. Bila sta v ekstazi in kakor da plavata v daljnih sanjah nepopisne slasti.

Molčala sta. Devetak je razmišljal, duša se mu je znova predramila. Misli prejšnjega dne so se obnovile. Nič več je ni gledal z občutkom omame pred seboj, gledal jo je z očmi svoje razsodnosti, ki se mu je porajala iz gnusa. Dražilo ga je božanje njenih rok, njena sapa ga je pekla, njene oči so ga bolele.

Obnovil si je čustva, ki jih je nekoč gojil do nje. Bila so čustva, ki so malone padala pred njo na kolena, kakor pred svetnico, čustva hvaležnosti in spoštovanja. Hotel jo je že pozabiti, odpovedati se vsemu. Zato je dobil plačilo že naprej. Vero v žensko čistost in zvestobo, ki je človeku v nekaterih trenutkih več nego slast ljubezni. Bila mu je tedaj ljubša, dasi je trpel najbolj...

Zdaj, ko je objemal njeno telo, je razmišljal brez strasti, kaj je izgubil. Vero v čistost in neomadeževanost. Ženska, ki bi jo bil molil radi

veličastne slike njene duše, je vstala s poročne postelje svojega moža in stopila v njegovo sobo. Dala mu je tempelj, zdrobila mu je temelje. Ali je zato vezla za otroka, da je nekaj dni za tem stopila že v njegovo sobo? Ali je bila zato v svoji nosečnosti svetnica, da je po porodu očiščena razgrnila svoje telo in mu darovala svoje skrite čare?

Devetak se ni premaknil. Kakor žerjavico je čutil njeno roko, ki mu je rahlo grebla po laseh, kakor da se jih ne more natipati.

„Vse enake!“ — je šepetal v sebi in jo gledal v duhu pred oltarjem. Objela ga je ljubosumnost, kakor da je on njen mož, in ji je v sanjah pogledal v dušo. On niti v sanjah tega ne vidi... Ženske, ženske! — mu je šlo skozi možgane. Torej niti ona, ki se je kazala svetnico, ki jo je duša nosila na svojih perotih, ne? Kaj šele druge, katerih duše so vsakdanje, enostavnejše...

Trpel je bolečino. Videl je v nji le meso, polt, iz njenih oči je sijalo poželenje. In ga je izpraševalo iz notranjosti: »Ali nisi želel tega? Ali si hotel kaj drugega?« Ošvignil jo je s pogledom, v katerem je bilo tiho sovraštvo in prezir...

Njena roka je obstala v njegovih laseh, nato se je umaknila. Opazila je njegov pogled. Ali je videla tudi njegovo misel? Nekaj trenutkov je obstala, kakor da premišljuje in sklepa v sebi. Obraz se ji je zresnil.

Nato se je dvignila. Oblačila je plašč počasi, kakor da čaka, da jo vpraša, kam gre in jo poprosi, naj ostane.

S kotom svojega očesa jo je gledal, ni se premaknil. Sklenil je, da ne spregovori. Videi jo je, da je pospravila skodelice in dela samovar na kraj. Postala je pred zrcalom in si popravila lasé. Nato je obstala par minut sredi sobe, kakor da ne ve, kaj naj stori.

Stopila je k njemu in ga prijela za brado kakor otroka.

»Dragi,« je dejala s trepetom v glasu, »ali mi boš povedal, če te bom nekaj vprašala?«

»Vprašaj!« je dejal.

»Ali si se me naveličal?«

Radost, pomešana z zlobo, se je dvignila v njem. V njenih očeh je videl milino, mišice na obrazu so ji trepetale; solza, ki je ni obrisala, ji je spolzela iz oči in se ustavila sredi lica, kakor da se je strdila v biser.

Te ženske še ni videl jokati. To ga je ganilo. In toliko, da je dejal počasi, a odločno, z mehkim dihom začudenja nad vprašanjem v glasu: »Ne.«

Poljubila ga je na usta. Ob vratih mu je vrgla še en poljub z roko. Nato je tiho zaprla za seboj.

9.

Tisto popoldne, ko se je Katnik vračal od Slokarja v mislih in skrbeh brez izhoda, se je pripetila v mestu velika senzacija. Nekdo si je z nožem prerezal vrat in obležal v mlaki krvi. Beseda o dogodku je šla od ust do ust, rastla in se kopičila, postajala vsak hip groznejša.

Tri ure je ležal samomorilec v veži in se namakal v krvi, da je komisija izvršila svoje delo in so truplo prepeljali v mrtvašnico. Ves ta čas so ga hodili ljudje gledat in strmeli v ogromen madež na tlaku in v globoko rano na vratu.

Pol šepetaje so razpravljali o dramih... Mlad delavec je smrtno ljubil žensko, ki ga je zavrgla. Segel je po nožu in si vzel življenje.

Ko se je zvečer vrnil Katnik, je postal pred vrati, da bi se zbral; kakršen je bil, vznemirjen, se ne bi bil upal stopiti pred ženo. Šel je skozi

salon, Hildo je dobil v spalnici, sedela je v naslanjaču in vezla.

Poljubil jo je in dejal: »Ti že vezeš. Ne bi smela.«

»Danes sem bila že zunaj. Veš, kaj se je zgodilo?« je razprla oči.

»Kaj?«

»Vse mesto govori. Nekdo se je na strašen način usmrtil.«

»Kdo?«

»Ne poznam ga. Pravijo, da je blazno ljubil žensko, ki ga ni marala. Pomisli — z nožem si je prerezal vrat.«

»Pusti me s temi stvarmi! Teh grozot je dovolj po časopisih.«

Hilda je bila malce užaljena. Katnik je sedel in prižgal cigareto, da bi se umiril. Pomislil je na samomor. Da bi zavzel svoje stališče, je zamahnil z roko.

»Tepec, da se je umoril! Kaj pa ima od tega?«

»Če pa se ni upal živeti brez nje? Ali ni nekaj... kako bi dejala... nekaj junaškega na tem?«

»Samomor je neumnost!« je vzkliknil Katnik.

»Kaj ti je danes, Lojze? Ali si slabo opravil?«

Ali ve, ga je spreletelo, po kaj sem šel?

»Ti bi se ne ubil radi mene, kaj?« mu je smehljaje zrla v dno oči.

Mož tega pogleda ni prenesel. Vstal je in stopil v kot, da je bil zasenčen od ciprese, ki je rastle iz ogromne vaze.

»Ne ljubiš me toliko?« ga je gledala skozi prste veke, kakor da meri razdaljo od sebe do njega.

»Neumno govoriš!« je spregovoril Katnik. »Ali sva samo zaljubljenca? Ali nimava tudi otrok?«

Hilda se je ugriznila v ustnice. Vezenje, ki ga je spustila na kolena, je znova vzela v roke, dasi je imela trudne oči.

»Pusti to!« ji je potegnil mož platno iz rok in ga položil na mizo.

Žena je z rokami v naročju gledala Katnika, ki je znova sedel in nekaj mislil skozi pol odprte oči.

»Toliko ljudi ga je hodilo gledat... veš, tako grozno rano je imel!«

»Kako to veš?«

»Gledat sem šla.«

Katnik je planil ves iz sebe. »Gledat? Šla si gledat mrtvega človeka?«

Hilda je bila presenečena. Njegove besede niso bile narejene, ostro in rezko so zvenele.

»Saj so šli tudi drugi...«

»In če bi šli tudi k vragu... Ti si mati dveh otrok.«

»Kaj pa je hudega na tem?« je žena pobledela.

»Hudo je, da delate iz človeške drame gledališče. Človek se ubije in leži s preklanim vratom, ženske pa se zgrinjate od vseh strani, da pasete svoje poglede na njem. Ne sočutje, ne usmiljenje, gola radovednost in gledališče! Poleg tega pa pozabete slavospev slabiču, ki se ni upal živeti.«

Katnik se je razburil; rdečica mu je planila v obraz, tresel se je po vsem životu. Drugače bi se ne bil tako razburil, danes je bil občutljiv preko mere. Že sama vest o samomoru ga je razburila. Zakaj, si ni vedel razlagati.

Hilda ga še ni videla takega. Vstala je in dejala s solzami v očeh: »Saj ga nisem videla. Odpeljali so ga že.«

»Zakaj pa lažeš? — In če bi ga ne bili odpeljali, bi ga videla. Tako bi šla gledat vsakogar.«

Opazil je njene solze in stopil k nji. Postal je mehak, dasi se mu je glas še vedno tresel.

»Saj ni nič hudega... Nočem, da si taka kakor vse druge. Hočem, da bi imela več srca, več čustva...«

»Tako čuden si danes,« se je nagnila na njegovo ramo.

»Te dni... v soboto bo dve leti, kar sva poročena,« je dejal mož z vso silo miren. »Ali sva se sprla kdaj?«

Hilda je pomislila.

»Nikoli!«

»Če je pala žal beseda, to še ni bil spor. No, vidiš; tudi zdajle se ne smeva spreti? Ali bomo v soboto krstili?«

»Zakaj ne?« ga je Hilda začudeno pogledala.

Katnik je računal, da bi krst odložili, a se je v tem trenutku premislil.

»Saj nisem dejal, da ne. Torej v soboto... To je že pojutranjem... Ob enem druga obletnica poroke...«

»Kakšno darilo dobim?«

»Darilo...« je ponovil mož in ji meril v njene oči. Vedel je, kaj želi, a je kljub temu vprašal: »Kaj bi rada?«

Žena se je nagnila k njemu in mu pošepetala v uho.

»Drago bo,« se je mučil Katnik s priznanjem.

»Nimam mnogo denarja.«

»Tako?« se je zavzela žena. »Da pri meni štediš, še do danes nisem vedela.«

»Saj ne štedim. Nimam. Tak čas je...« je žalostno strmel v njeno užaljenost. Ona je trgala resice od namiznega prta. »Ne bodi huda! Saj boš dobila.«

»Če ne daš rad, ne maram.«

»Bodi pridna, Hilda!« se je Katnik nasmehnil in dvignil prst, nato ji je ponudil ustnice v poljub. Poljubila ga je in mu oklenila roke okrog vratu.

»Še nekaj...«

»Kaj, dragica?«
»V tej obleki ne morem pred goste.«
»Saj imaš še druge.«
»Niti ena ni primerna.«
»Sicer pa — ali ni danes že prepozno?«
»Ni,« je dejala Hilda. »Nocoj jo prinese šivilja.«
Katnik se ji je iztrgal iz rok. »Nimam pri sebi.
Počakaj...«

Z bežečimi koraki je zapustil sobo.

Hilda je bila vesela, da je mož odšel. V prizadevanju, da bi se mu pokazala taka kakor navadno, se je izmučila do smrti.

10.

Proti večeru se je vrnil Devetak iz banke, na mizi je našel lasno zaponko. Gospodinja jo je položila tja. Bila je Hildina zaponka prozorne zlato rumene barve z modernimi okraski. Take zaponke ni videl nikjer drugje kakor pri Hildi. Sprva ga je neprijetno zadelo, nato se je nasmehnil. Obrnil je zaponko parkrat v rokah, slednjič jo je zataknil favnu za desni uhelj.

Šele tedaj je opazil na mizi pismo, ki ga je prej prezrl. »Gospodu Devetaku, Pavla.«

Bila je tedaj tu? Malomarno se je nasmehnil, ni se mu zganilo srce. Pretrgal je ovitek... Bilo je malo vrst, skrbno sestavljenih, lepo napisanih.

»Dragi gospod Devetak!

Srčno rada bi govorila z vami. Ker vas nikjer ne vidim, sem se drznila, da vam pišem. Če vam je ljubo, vas bom počakala jutri popoldne pred mestno hišo. Točno ob petih. Vedite, da je zadeva nujna in sem se le stežka odločila, da vam pišem, zato upam, da mi sestanka ne odrečete. Ali ste hudi radi tega?

Srčno vas pozdravlja Pavla.«

Devetak je obdržal pismo v rokah. Videl se je v zrcalu in meril svoj nasmeh. Spomnil se je poljuba, ki mu ga je vrgla Pavla iz temne veže, iz leta in obiska v njegovi sobi... Da je zaljubljena vanj, je jasno. Kakšno je njegovo čustveno razmerje do nje? Mesto, da bi si bil odgovoril, se je vprašal: In kakšno je moje čustveno razmerje do Hilde? Vrgel je pismo na mizo in odložil razmišljanje do naslednjega dne.

Nekdo je potrkal.

»Noter!«

Vrata so se odprla, na pragu se je prikazal Katnik. Devetak je preplašeno planil. Videl je Katnikov resni obraz, njegovo zaskrbljenost je prezrl. Katnikov obisk je bil tako nenaden, tako nepričakovan, da je tisoč misli in predstav hkratu planilo skozi njegove možgane. Pomislil je na večer, ko ga je ta odslovil, na sestanek v parku, na Katnikovo pijanost, v kateri je obljubljal smrt vsakemu, ki bi se mu dotaknil žene. Pomislil je na Hildo in na vse, kar je bilo v zvezi z njo, s to sobo, z njim in s Katnikom, katerega roka je zdajci segla v žep... Vse to je v hipu prešinilo njegove možgane. Nad vsemi mislimi in predstavami je trepetal strah pred smrtjo. Nagonsko je segel v žep in z očmi begaje iskal predmeta, da bi se branil...

Čeprav je bil Katnik resen in sam v zadregi, je opazil Devetakovo preplašenost. Zasmel se je.

»Ali si se me prestrašil?«

Devetaku se je v prvem hipu vrnila zavest. Sramoval se je.

»Mislil sem... da so vrata zaklenjena...«

Naglo se je ogledal po sobi, da bi odkril kaj takega, kar bi ga moglo izdati. Tudi Katnik se je oziral po sobi. Sredi zrcal se je počutil neprijetno.

Pogledal je po stolih, kakor da bi se bil rad rešil v enega izmed naslonjačev.

»Sedi,« mu je ponudil Devetak stol in se je oddahnil.

»Saj kmalu odidem,« je dejal Katnik, ki ga je nova zadrega vsega zmedla. Bil je svoj čas pre-pričan, da mu k Devetaku ne bo treba nikoli stopiti. Če bi se ne bila v pijanosti našla, bi se ne bil upal skozi njegova vrata. Medlo se je spominjal neumnosti, ki jih je govoril; to ga je naredilo temu človeku sorodnejšega.

Sedel je. Devetak mu je sedel naproti in ga je radovedno gledal. Tedaj je opazil Hildino zaponko, ki je visela na favnovem uhlju. Rad bi jo bil odstranil, ni bilo mogoče, ne da bi opozoril nanjo.

»Po kaj sem prišel?« je začel Katnik. »Govoril bom naravnost...« V zadregi je zapičil pogled na favna, naravnost v njegov desni uhelj. V zadregi človek ne gleda človeku v oči, rad se raztrese s kakim predmetom. Tako je tudi Katnik segel z roko po zaponki in jo zganil s prstom, da je skoraj padla na mizo.

Devetaku je zastajala kri. Skoraj ni slišal Katnika, ki je nadaljeval.

»Naj ostane med prijatelji... Ne maram, sitno je, da bi okrog pravil. Tudi moji ženi ne... Nate se obračam, ker sva stara znanca... Nekaj denarja potrebujem.«

Zadrega je priklopela do vrhunca. V tej zadregi je vzel Katnik zaponko, jo obrnil v roki, pozorno pogledal, nato je zapičil pogled v Devetaka.

Ta je videl v Katnikovih očeh vse drugo nego spoznanje, kaj drži v svojih rokah.

»Denarja?« se je oddahnil. »Zakaj pa ne? Povej, koliko...«

Ta hip bi bil pripravljen storiti za svojega prijatelja vse. Njegova beseda je tako vplivala na

Katnika, da je izgubila zaponka vsako zanimivost zanj. Zataknil jo je znova favnu za uho in veselo vzkliknil: »Če veliko nimaš, vsaj par tisočakov...«

»Pridi jutri v banko.«

Katnik bi ga bil prosil še več, ni se upal. Bil je zadovoljen tudi s tem. Ločila sta se kot prijatelja.

11.

Devetak se je prebudil po dolgem in trdnem spanju. Bil je osvežen. Prijeten hlad je vel v sobo. Misli so bile trezne, čustvo jih ni obvladovalo. Ta hip se njegova misel ni več bavila s Hildo.

Ko se je umival in oblačil, je mislil. Pisalo mu je dekle, ki misli nanj s čistim srcem in s tisto nezavedno preračunanostjo, ki jo goji slednja ženska, ko si izbira moža. Rada bi se rešila samote, v kateri mora izvrševati svoj poklic, iz okolice, ki ji daje le malo upanja, da bi si našla zaročenca. Rada bi v svet, v življenje. Hoče človeka, ki bi jo rešil, ji dal svoje ime, kruh in obleko in jo posvetil materinstvu. Ta rešitelj je on, ki mu je pripravljena v zahvalo dati svojo ljubezen in svoj smeh. To ni hipna kaprica, ni želja po trenutku uživanja, temveč po trajnosti. Ona išče srečo, moža, očeta in ne ljubčka in razočaranja, hoče otrok in ne solz...

»In ti?« — je vprašal Devetak samega sebe. Ali ni vzknila v tebi simpatija do nje? Nisi občudoval mramornato bele polti njenih prsi, njenih ledij, nisi gorel v njenem objemu? Hvalil si njeno svetlo modro obleko, šalil si se ž njo in si jo zapeljal, da se je v krčevitem joku vdala tebi, ki si bil drugi možki, kateremu je zaupala svoje telo. Zdaj pa nosi svojo pekočo misel za seboj. Tudi ti je ugajala njena dobrotna duša, njena domačnost...

»Da!« je dejal sam pri sebi.

In vendar ne moreš vzeti samo njene polti. Ne samo njene prikupljive odkritosti in domačnosti. Vzeti moraš njeno telo in njeno dušo célo; vse njene vrline in vse njene pomanjkljivosti. In pomanjkljivostim je treba prizanašati s samozatajevanjem, s potrpljenjem, pogostokrat z junaštvom svojega značaja . . .

»Ne!« — je dejal Devetak sam sebi, kakor da je človek, ki stoji v zrcalu, nekdo drugi in mu on odgovarja.

In je ne moreš vzeti radi tega, ker si položil roko nanjo in si jo varal, še preden si se je dotaknil; in jo narediti za sužnjo in postati sam njen suženj. Ne, tudi tega ne!

Poglavje, ki je bilo začeto, je treba zaključiti. Rano, ki je bila zadana po njegovi krivdi, je treba ozdraviti na način, ki najmanj boli.

Sklenil je, da pojde na sestanek.

Na stopnicah je srečal Hildo. Pogledala ga je in zadržala korak, ko da se hoče ustaviti. Videla je, da je Devetak resen in gre dalje. Odzdravila je in zrla za njim . . .

Devetak je dobil Pavlo, ki je čakala pred mestno hišo četrť pred napovedano uro. Kakor da se je bala, da pride in je ne bo našel. Bila je v svetlo-modri obleki.

Devetak je bil ta hip dobre volje, odkod se je vzela ta radost, sam ni vedel. Hitel ji je naproti in ji segel v roko.

Pavla se je nasmehnila in zardela.

»Bala sem se, da ne pridete,« je dejala.

»Ali mi imate kaj važnega povedati?« je vprašal Devetak.

»Če bi ne bilo važno, ali bi bili hudi?«

»Zakaj?«

»Ker sem vas izvabila z doma.«

Krenila sta k morju, postala in nista vedela, kam naj gresta.

»Peljiva se kam; kamorkoli,« ji je predlagal, kakor da mu je odvratno to brezciljno postopanje ob bregu, ki išče besed, a jih ne najde.

»Ne,« ga je zavrnila z lahkim nasmehom Pavla; »rada bi ostala v mestu. Toda, če je vam mnogo na tem...« je pristala nato.

»Meni je prav,« je odgovoril Devetak. »Le žejen sem; rad bi pil.«

Zavila sta med hiše in sedla k eni izmed vrste miz, ki so stale pod senčnimi kostanji.

Mimo so hodili ljudje, ropotali vozovi; prah se je dvigal in sedal na kozarce. V senci je bilo prijetno. Lahek vonj je udarjal nekje in se sirovo mešal z duhom po ocvrtih ribah, ki je prihajal iz gostilne.

Devetak je občutil neugodje. Večerilo se je, mimoidoči so se množili. Da bi prekinil molk, ki je postal že neznosen, je vprašal: »Ali ne pojdete na počitnice?«

»Saj je že pozno. Še en dež, pa bo jesen. Sicer pa — kam naj grem? Pri materi moram ostati, hoditi v pusto kavarniško družbo, na izlete brez cilja. Raje ostanem v puščobi pisarne in se zagrebam med papirje, dokler se ne postaram ob pisalnem stroju.«

Devetak je pomislil. Nerazločno se je prestavil v njen položaj in občutil delec njene tragike. Pogledal ji je v oči; kakor solnce so sijale vanj. Napravil je tolažilni obraz in ni vedel, kako naj zavrne tok, ki je nevzdržno lil proti njemu.

»Gospodična, vsi smo junaki, vsak v svojem poklicu. Ne smemo si nadevati obraza mučeništva, staviti si na pot zaprek, ki prihajajo iz nas samih, da se spodtaknemo ob nje. Vse naše življenje, vsa naša sreča je odvisna od naše zadovoljnosti...«

»In okoliščine?« ga je prekinila Pavla.

»Okoliščine ne smejo spreminjati človeka, človek mora spreminjati okoliščine. Iz njih se da narediti raj ali pekel. To je odvisno od človeka samega.«

Devetak je utihnil, tudi Pavla je molče razmišljala. Zdelo se ji je, da jo je s svojimi besedami pobil na tla in se ne more več dvigniti. In kakor bi ji podajal roko, je pristavil:

»Seveda, človek mora imeti zvezdo pred seboj, ki ga vodi...«

Kakor da je izrekel davno pričakovano besedo, po kateri jo je žejalo, se je Pavla na mah vzravala. »Vidite, te zvezde ne morem najti...«

Njena beseda je bila burna. Spoznala je, po greznila se je vase. Devetak jo je razumel. Kakor da se mu je storilo inako ob tej besedi, ji je položil roko na zapestje.

»Vi mislite — ljubezen?«

Molče je prikimala.

»Ali ste prepričani, da je v ljubezni sreča?«

»Je in ni,« je odgovorila. »Jaz ljubim. In če bi vedela, da sem ljubljena, si ne morem misliti popolnejše sreče.«

Devetak je gledal globoko v njene zenice. »Tudi to ni popolna sreča. Tudi, če bi bili ljubljeni, bi občutili bolečino.«

»Tega ne vem,« je trepetala Pavla. »Tega še nisem poizkusila... Ali, mislim, da bi bila ta bolest sreča... Pesniki ne lažejo.«

»Pesniki govoré iz grenkosti, ki jo je natočila ljubezen. Grenkost drugih, ki je ovita v lepo obliko, nam dela vtis sreče. Če jo poizkusimo sami...«

Pavla je molčala. Besede je niso potrle, nihala je med svojim srcem in med človekom, ki je sedel ob njeni strani. Kaj misli? Kaj čuti? Zastrt je, mrzel. In vendar sodi ona tako dobro o njem. Zdi se ji, da ni drugega človeka na svetu razen njega.

Umolknila sta in gledala v mimo prihajajoče ljudi, kakor da sodita vsakega posebej. Slednjič je dejala Pavla naravnost, brez sramu; val rdečice ji je zalil lica.

»Ali mi boste odgovorili po resnici, če vas bom nekaj vprašala?«

»Zakaj ne?«

»Ste kaj mislili name?«

»Sem.«

Gledal jo je. Skozi njene oči je prihajal smeh notranje zadovoljnosti. Čemu bi to bitje ne imelo vsaj trenutek zlagane sreče? Koliko ljudi je oprlo svojo dušo na laž, da se niso pogubili!

Videl je, kako ji je še neko vprašanje trepetalo na ustnicah. »Še nekaj bi mi radi povedali,« je dejal s prekanjenim nasmehom.

»Kako veste to?« je zardela. »Vi gledate v dušo. Res, hotela sem vas vprašati...« Umolknila je in se ozrla. »Gospod Devetak, nekaj moram govoriti z vami. Tu ni primeren kraj za to...«

Devetak ji je gledal v obraz, ona mu je odmikala svoj pogled. Radovedje, pomešano z občutkom strahu, ga je objelo.

»Ali greva domov?«

Pavla je prikimala.

Šla sta. Ulice so bile polne ljudi; z mrzličnimi koraki so hiteli od dela in se potapljali v sence, ki so padale od hiš. Devetak in Pavla sta se jim s težavo izogibala, krenila v stranske, neobljudene ulice in skoraj molče dospela domov.

Devetak je sedel v naslonjač, Pavli je ponudil stol. Bil je lažno vznemirjen. Prižgal je cigareto in molčal. Njene oči so begale po stenah, v zrcalo; kadar se je zagledala v odsevu, je umaknila oči.

»Kaj je novega, Pavla?«

Zdaj šele se je zavedela, zakaj je pisala temu človeku, po kaj je prišla. Ob tej misli se ji je

skoro zameglilo pred očmi. Zbrala je vse moči, da je spregovorila.

»Nekaj vam bom povedala; ali ne smete me soditi grdo, ne slabo misliti o meni.«

»Ne bom; govorite.«

»Ali se spominjate...« ji je za hip zastala beseda, a jo je nadaljevala, ko je zbrala novih moči, »ali se spominjate izleta... in zadnjega najinega svidenja v tej sobi? ...«

Devetaku je nekaj mrzlega spreletelo ude; ohranil je hladno kri in dejal: »Spominjam se.«

»Gospod Devetak, hudo mi je, da boste morda mislili o meni, da prosjačim za ljubezen ali prosim miloščine. Morda boste mislili še kaj hujšega, da sem se vam vdala samo zato, da bi vas oropala svobode. Res, omamljena sem bila, a nisem mislila na to... tudi, če bi se svet podiral tiste hipe, ne bi bila čutila... Rada vas imam, saj mi ne zasmerite, če vam to priznam odkrito... In iz ognja, ki je šel iz vas, sem skleपालa, da je tudi vaše čustvo do mene... Zakaj me tako gledate, gospod Devetak?«

V mrzlični naglici je govorila besede tako, kot jih je pripravila doma; ko pa je zagledala Devetakeve oči, ki so se neznano širile in spreminjale v svojem blesku, je obstala.

»Govorite, saj vas poslušam,« je spregovoril Devetak zamolklo.

»In če porečete, da me ne ljubite, verujte mi, da pojdem in ne bom rekla ne besedice več, dasi me bo peklo v prsih...«

Umolknila je znova in se borila v sebi; Devetaku je ugasnila cigareta; položil jo je na pepelnik in se hotel dvigniti, vendar je obsedel.

»Vprašati sem vas hotela, ali me ljubite. Nikoli mi niste povedali tega naravnost...«

»Ljubim?« je dejal Devetak z grenkim nasmehom in v zadregi. »Kaj je ljubezen?«

»Vprašati sem vas hotela, ali me ljubite?« je ponovila Pavla, videč, da Devetak zavija svoj odgovor v problematičnost.

»Ne!« je odgovoril Devetak odločno.

»Zakaj tedaj nosim sad najine ljubezni pod srcem?« je vzkliknila v hipnem protestu proti izgovorjeni besedici.

Tedaj je Devetak planil, kakor da ga je pičila kača. Z dvema skokoma je bil pri oknu; tam se je ozrl, prekrižal roke, pomilovalen trpek izraz mu je ležal na ustnicah.

»Gospodična Pavla, to ni resnica!«

Pavla se je dvignila; lepa, vzravnanana je stala pred njim in dvignila roko.

»Prisegam, da je resnica!«

Devetaku se je zazibala zemlja pod nogami. Še nikoli ni stopila predenj ženska in mu rekla: »Pod srcem nosim sad najine ljubezni.« Kaj je ljubezen? Poznal je uživanje, žrtve in dolžnosti je zametaval. Videl se je, kako leži uklenjen pred to žensko, zamrežen v spono vsakdanjosti, družinskih skrbi in ljubosumja, ure brez spanja, ovit z verigo, katere členi so leta, podobna peklenškemu ognju v svoji enoličnosti. Iz besed te ženske je rastla njegova prihodnost tako živo predenj, da je vsega zagrenila in je planila z rokami, kakor da se koplje iz valov.

»Ta otrok ni moj!«

Pavla, ki je gledala v Devetakov spremenjeni obraz, je stopila ta hip za korak nazaj. V solzah je bruhnila: »Torej sem vlačuga?«

»Ali ste se vdali meni prvemu?« je očital Devetak, kakor da bi to moglo kaj izpremeniti.

»Ne vam,« je odgovorila Pavla komaj slišno in je že stala pred vrati, napravljena za odhod. »Ne vam... Nekomu... ki ga poznate in me je nato zamenjal za lepo ženo...«

Počasi je zapirala vrata, kakor da pričakuje, da ji Devetak reče še kaj ali da jo pokliče nazaj.

Skozi Devetaka je planila težka misel. Kam gre ta ženska? Vsak dan je bral v časopisih o ženskah, ki gredo iz ljubezni v smrt. Bal se je, kaj bo, če najdejo Pavlino mrtvo truplo in bodo ob njeni smrti imenovali tudi njegovo ime. Ne sočutje, strah pred to možnostjo mu je dal nagib, da jo je poklical.

»Pavla!«

Vedel je, da se tedaj, ko preide prvi težki naval žalosti, zmanjša nevarnost za nepremišljena dejanja. Tako dolgo jo je nameraval pridržati pri sebi.

Pavla se je vrnila; s počasnimi koraki je šla proti mizi in prodirljivo zrla v Devetakove pol zaprte oči.

»Kaj nameravate?«

»Kaj naj storim?« je dejala, se sesedla na stol in zaplakala v roke.

»Ne obupajte!« je dejal Devetak, ki je v duši pojeklenil svoj sklep. »V nesrečo ne smete... mater imate...«

»Kaj naj storim?« je ponovila Pavla z začudenimi in objokanimi očmi.

Devetak je poiskal med časopisi na mizi, razgrnil stran z malimi oglasi, položil kazalec na enega izmed njih ter odstopil za korak.

Pavla je brala. Mali oglas je priporočal babico z zdravniško pomočjo... Pavla je dvignila oči, da bi čitala na Devetakovem obrazu vse tisto, kar je bilo treba brati med vrsticami.

»Kaj mislite s tem?«

»Abortus!«

Pavla je prej le napol razumela, zdaj ji je bilo jasno. Bilo je toliko moralnega zdravja v nji, da se ji je vse uprlo in je čutila v sebi krčevit protest proti nenravnosti tega početja. Vse ji je zaplesalo

pred očmi, ko se je dvignila. Ni mogla reči besedice, dasi se je z muko trudila, da bi spregovorila; samo grenek nasmeh ji je ostal na ustnicah.

Devetak ni razumel njenega vedenja. Razlagal si ga je drugače.

»Če nimate denarja, povejte...«

»Ne, ne!« je vzkliknila. »Od vas ne! Od vas ne!« je skoraj zavpila in planila skozi vrata.

Na hodniku je zagledala Hildo, ki je stala, kakor da je pravkar nameravala vstopiti v Devetakovo sobo. Ženski sta se spogledali, nista se pozdravili.

12.

V sili se prenavljajo in dozorevajo človeške misli naglo. Preden se človek zave, stoji pred samim seboj ves drugačen in se niti ne izprašuje več, zakaj je tak. V težkih okoliščinah postarajo človeka ure hitreje nego leta.

Ko je Pavla stopila na ulico, ni čutila več sama sebe. Zablodila je med ljudi, njene misli so preskakovale kakor električne iskre in ugašale.

Njena mladost ni poznala brezplodnih sanj. Želela si je ljubezni, tihega skromnega doma v miru in zadovoljstvu, drugega nič. S temi sanjami ni letala visoko, sprejela je bila pri Katniku službo strojepiske, in šele tisti trenutek, ko se ji je bil Katnik z lepo besedo in s poljubom približal, se je njena misel obesila nanj, dasi jo je strašil glas o imovitosti, ki je ožarjal njegovo ime. Imela ga je rada, spoznala je, da se je tudi njegovo čustvo ogrelo zanjo. Bila je razočarana; udarec je prenesla s tistim tihim junaštvom, ki pusti trajno bolečino v srcu, a nobene tožbe v besedi.

Ko ji je duša nihala med Možino in Devetekom, se je usodno nagnila k Devetaku; bil je lepši,

silneje je vplival na njena čustva, dasi se je pri Možini počutila varneje. Če bi bila odločala z razumom, bi se bila oklenila Možine.

Očitala si je, da je segla previsoko, ko je vzljubila Devetaka. Posebno jo je vznemirjalo, da ni mogla videti njegovemu čustvu do dna. Dve naturi, ki sta bili v njem, sta ji izmikali svoj pravi obraz.

Nocoj pa se je razgalilo pred njo vse. Kakor da se je na mah podrl najlepši tempelj njenih sanj. Gnus se je nagrmadil v duši in ji zastrupljal kri...

Ob vsakem koraku, ki ga je zablodila v ulice proti morju, je padala prednjo ostudna beseda, ki jo je izrekel Devetak. Vsakokrat jo je zavrgla, dokler ni obstala živa pred njo in se ni umikala več, le srce ji je krvavelo ob nji.

Prišla je do morja. Ni dvignila oči, zakaj bala se je, da ne bi spoznala koga izmed ljudi in da ne bi on bral v njenem obrazu, kakšne so misli, ki jo mučijo.

Morje je pljusvalo ob obalo. Luči so se sekale v njem in odražale na tisoče obrazov, ki so se trli med seboj in požirali, kakor da ogromno vodovje ne obstoji iz kapljic, ampak iz obrazov, ki drug drugega porajajo in zopet goltajo vase.

Bilo ji je neizmerno prijetno, gledati v vodo. Zdelo se ji je, da se njena duša ziblje v valovih; počasi ji objemajo vode tudi telo, jo stiskajo, pozibavajo in ji srkajo bolečino iz udov.

Zamižala je... »Kako lepo bi bilo spati,« je pomislila. »Večno spati! Večno spati...«

Ko je nenadoma odprla oči, je še vedno stala na bregu, nedaleč od nje pa je stal človek, ki je gledal v valovje kakor ona. Spoznala ga je. Bil je učitelj Možina.

Vsakokrat bi se bila vprašala: »Kaj dela ta človek tu?« Nocoj pa jo je spreletelo: »Ali ni ta človek že stopil na prag večnega spanja in je še

vedno tu? Ali se ne oklepa življenja bolj nego poprej in celo ljubi?»

Kam je šla njegova bolečina? Ob tej misli se je v Pavli znova porodilo upanje do življenja. Ko je Možina dvignil klobuk in jo pozdravil, se je zasmejala in brez besede odšla; Možina je prepaden gledal za njo.

Hodila je v čudnih krivuljah, vsekrižem, trpela v mislih vso bolečino življenja, ki jo čaka, če se zgodi, kar ji obeta narava; izguba službe, materine solze in beda obeh, ki sta po svojem rojstvu zvezani med seboj. Preden je dospela do Katnikove pisarne in zagledala luč v nji, se je v drugič zasmejala in se opotekla skozi vrtna vrata v notranje prostore.

Za ogromno mizo je sedel Klavžar, sključen vase kakor pajek, poleg njega je stal Katnik, ki je pravkar vstopil.

Oba sta se začudeno ozrla v Pavlo, ki je opotekaje se stopila h Katniku. »Prosim za teden dni dopusta.«

Katnik je videl dekletov spremenjeni obraz, premeril jo je z očmi, nato je vprašal:

»Od kedaj dalje?«

»Od jutri.«

»Malo težko bo,« je dejal Klavžar in motril Pavlo iznad očal.

»Nastopite!« je odločil Katnik, ki ga je dekletova sprememba vidno prevzela.

Pavla je postala še trenutek. Opogumljena radi prvega uspeha je zaprosila: »Prosim za predujem... Zelo nujno potrebujem.«

»Izplačajte ji!« je ukazal Katnik.

Klavžar je premeril Pavlo še enkrat, ji odštel denar, jo spremil do vrat in obrnil ključ.

»Da ne pride še kdo.«

»Izplačajte tudi meni pet sto lir,« je spregovoril Katnik, preden je Klavžar zaprl blagajno.

Klavžar je pomislil in se ni ozrl v Katnika. Počasi je vprašal: »Na račun?«

»Na račun. Ali imate kake pomisleke?« se je nasmehnil Katnik ironično.

»Pomislekov nimam... Številke niso popolnoma v redu.«

Katnik je bil hladen. Kakor da gre za kako vsakdanjo stvar, je vprašal: »Ali se kaj ne ujema?«

»Trikrat sem pregledal... Ne gre mi v red.«

»Kak pogrešek pri vpisovanju ali seštevanju!« je Katnik zamahnil z roko. »Ga že najdete.«

»Ali pa tudi ne. Zadeva je kočljiva zato, ker so pri centrali prišli na neko nerednost.«

Katnik se je sesedel.

»Kako veste to?«

»Danes so ekspresno in z obratno pošto zahtevali neke izvlečke.«

»In vi ste jih poslali?«

»Odšli so s popoldansko pošto.«

Katnik se je ugriznil v ustnice in mukoma iskal ravnovesja. Klavžar je listal v knjigi, našel mesto in pokazal s prstom nanj.

»Ali ste vi pisali te številke?«

Ravnatelj se je nagnil globoko nad knjigo in zatajil: »Ne!«

»Jaz tudi ne!« je dejal Klavžar in ni umaknil pogleda.

Stopil je k blagajni, vzel iz nje železno skrinjico in naštel pred Katnika pet stotakov.

Ta je spravil bankovce v listnico in s trpkim humorjem, kakor da se s tem opravičuje pred Klavžarjem, je dejal: »Gospod Klavžar, ali se človeku ne zgodi včasih, da mu gre vse po zlu, česar se dotakne?«

»Res je,« je odvrnil Klavžar tako trdo, kakor da pribija tisočkrat dognano resnico. »Kadar se človeka loti, ga bije do konca. Nič ne pomaga, če se oteplje.«

»Do konca, mislite?«

»Do konca!«

Katnik se je poslovil; Klavžar je stojé zrl za njim; slišal je škripajoče stopnice, po katerih je izginil v prvo nadstropje.

Nato je sedel in sključen nad knjigo računal.

13.

Po Pavlinem odhodu se Devetak ni mogel umiriti. Kljub hladnosti, s katero je dal dekletu svoj sebični, brutalni nasvet, ga je sprva rahlo peklo, nato čezdalje huje. Bil je hud nase, na Pavlo, na vse ženske. Godilo se mu je kakor zločincu, ki se je v ječi kesal dejanja, si delal očitke, da jih je storil, in koval dobre sklepe za bodoče. Ko pa je prišel na svobodo in so bile posledice kazni zabrisane, je ob prvi priliki postal tak kot prej.

Nenadoma je potrkalo na vrata. Odkar je bil Katnik pri njem, se je Devetak nagonsko preplašil vsakega obiska. Obstal je pri oknu, skozi katero je sijal večer; sklenil je, da se ne oglasi.

Potrkalo je znova. Ko se po tretjem trkanju nihče ni oglasil, so se vrata odprla in vstopila je Hilda.

Oba sta se začudila drug drugemu. Hilda Devetaku, ki je obstal pri oknu in jo gledal z velikimi, presenečenimi očmi; Devetak Hildi, ki je ta hip ni želel ne pričakoval.

Hilda je čutila to. Pomišljala se je za trenutek, a je naposled energično stopila dalje.

»Hilda, ti si?«

»Jaz,« je dejala ona hladno in se prestopila.

»Ob tej uri?«

»Da. Zakaj se čudiš?«

»Danes, ko je tvoj mož doma!«

»Danes, ali naj se ga mar bojim?«

Da. Devetak je vedel, da se ga ne boji. On je vedel, da se blazna ženska nikogar ne boji, da pleše nad prepadom, se igra z ognjem in z nesrečo kakor z igračo. Hilda pa ni slutila, da se Devetak boji, da vsako minuto trepeta v mislih, da bi lahko postalo jasno, kar mora biti večno skrito. Tresel se je pred Katnikom, pred samokresom, pred smrtjo. Pripravljen je bil uživati, a ne za ceno žrtve, skrbi, nevarnosti in morda celo življenja. Oči so se mu širile, bilo mu je, kakor da se po greza...

»Na ta način... bo izvedel tvoj mož...«

»Ali se ga bojiš?« se je zamejala Hilda. »Ti ne bi šel v nevarnost zame?«

»Če pa ni treba. Čemu plesati po vrvi? Nepotrebne žrtve so blaznost. Ob tej uri prihaja vendar tvoj...«

»Ostanem,« je udarila Hilda z nogo ob tla. »Govoriti moram s teboj.«

Devetak se je umaknil. Šele zdaj je opazil, da Hildine oči čudno sijajo. Njene besede so bile kratke, odrezane, njen glas oster.

»Zakaj me tako gledaš?«

»Ne izprašuj! Le iz dveh vzrokov je človek tak. Iz blazne ljubezni ali iz sovraštva. Izbiraj!«

Devetak se je zgrozil. Ta trenutek se ni več bal Katnikovega samokresa, bal se je te ženske. Šel je po prstih do vrat in jih zaklenil. Znova se je zazrl vanjo.

Bila je izmučena, mračna. Njena lepota se ni spremenila. Ista samozavest, isto dostojanstvo kraljice je sijalo iz nje. Zdaj šele se je domislil, da se je bila takoj ob prihodu ozrla na posteljo. Ta je bila lepo pogrnjena, nedotaknjena. Devetak se je nasmehnil njeni prozorni misli. Hilda je

ujela ta smeh. Oči so se ji zabliskale, vendar je ostala mirna.

»Kdo je bil danes pri tebi?«

Glas je bil trd, oči so ga motrile.

»Če veš, da je bil, ga moraš tudi poznati.«

»Ne. Od tebe hočem slišati ime.«

V Devetaku se je dvignilo nekaj zoprnega, a je znova vse potlačil vase. »Gospodična Pavla.«

»Je ona tvoja zaročenka?«

Kakor človek, ki govori resnico, je odgovoril kratko in jasno: »Ne.«

Hilda je gledala z očmi, ki so razodevale nezaupanje in sum. »Torej tvoja ljubica?«

Devetak je stal mahoma vzravnal pred žensko, ki ni bila v nikakem zakonitem odnosu do njega. Pri sebi je potrdil tisto njeno ceno, ki jo je postavil v trenutku največnega gnusa do nje. Videl je roko, ki je legla na njegovo osebno svobodo. Ni maral, da bi kdo zahteval računov od njega.

»In če bi bila moja ljubica?« je vprašal ostro in udaril s členki roke po mizi. Spodnja ustnica se mu je skrčila v krut izraz.

Hilda ni pričakovala tega. Skoro zaječala je. Nato se je vzravnala in si popravila plašč na ramenih.

»Tako?« je bruhnilo iz dna njenega globokega začudenja. »Kaj pa sem ti jaz?«

Devetak v trenutku, ko ga je ovijala veriga odvisnosti, katere se je še skoro bolj bal nego samokresa, ni več videl prejšnje Hilde pred seboj. Občutil je, da je bilo ono neznano čustvo do nje le ojačeno hrepenenje po nedosežnem. Ko se mu je samo ponudilo, je ubilo lepo misel in jo oblatilo. Čisto duhovno razmerje je bilo laž, že prvo uro je govorilo telo. Njena čustva, njene besede, vse je bilo podobno drugim ženskam, le posoda je bila druga. In ta njena posoda, njeno telo, ki se

mu je že drugi večer razgalilo in se mu dalo občudovati, je sprhnelo v nekaj nečistega. In vendar je tem ustom nekoč verjel, da je mogoče občudovati lepo telo brez poželenja. Še večje gorostasnosti bi ji bil verjel... Šel je bil v muzej, stal je pred belim marmornatim kipom. Gola ženska je stala pred njim, le z eno nogo v oblačilu. Primerjal je. Prepad je zijal med obema, med umetnino, ki je večno življenje, med žensko, ki je samo življenje. Pred kipom trepeta duša, pred Hildo je trepetalo telo. Umetnino je užival zgolj z dušo, pred Hildo je dobilo telo premoč nad dušo, žival nad človekom... Ona pa morebiti misli, da mu je poklonila bogastvo, ko se je lačna vdajala strasti, da se je gabila. Za to ceno bi ga rada zaslužnjila. Vse, kar je ostalo od nje, je bila še zmes različnih nasprotij njenega značaja, ki si jih on ni znal razlagati, zato mu je bila zagonetna. Zdaj je bila z enim nastopom, z eno besedo na mah jasna. Bila je ženska, ki jo je priroda obdarila z lepoto, nagonom, razdvojenostjo, ki je izviralo iz nasprotja fantastičnosti in realnega življenja. Ženska, ki je iskala le lastne sreče, ki ga je hotela zavozlati v zanko, da bi ji tlačanal in hlapčeval kot ji je njen mož... In videl jo je, kako prihaja nekega dne in mu pravi: »Ušla sem, vsa sem tvoja...«

Njena jasnost ga je mučno zbolela. Dvoje samoljubij je trčilo drugo ob drugo.

»Kaj si mi ti?« je siknil Devetak. »Tudi ti si mi ljubica!«

»Tako?« je ječala Hilda prepadena, brez sape. »Tudi jaz?« Nato se je razburila. »Tako ti jaz ne bom ljubica! Jaz in nobena druga!«

Hilda je vpila, da je odmevalo. Devetak se je prihulil, se nagonsko pripognil, kakor da se mu podira strop nad glavo, nato pa je planil k nji in ji z rokami zaprl usta.

Pavla se je premetavala vso noč in niti za trenutek ni zaspala. Sklep, ki ga je storila v mislih, je morala tudi čustveno preboleti. Počasi, kapljo za kapljo, ga je osvojila, slednja kaplja je bolela z neznansko bolečino.

Zjutraj je vstala zgodaj. Materi je dejala, da se odpelje k prijateljici in da se vrne šele čez dva dni.

Materi se je ta pot zdela čudna; hotela jo je pridržati.

»Ne, moram iti,« se je poslovila Pavla in poljubila mater.

Ulice so bile prazne, prvi tramvaji so vozili v redkih presledkih, pometachi so prašili s svojimi metlami. Nad vencem zelenih gora je vstajala vedno večja svetloba, prvo solnce je posijalo na hiše, glas sirene je vabil delavce k delu.

Ko je stala Pavla v drugem nadstropju velike hiše v eni izmed glavnih mestnih ulic, je pričela trepetati. Nekaj neznanega jo je objelo in pretreslo do mozga. Že je hotela oditi, ko se je prebudila druga sila v nji in dvignila njeno roko k zvoncu.

Visoka, močna ženska z zaspanimi očmi ji je odprla in se začudila. »Tako zgodnja?«

»Nisem mogla čakati.«

»Dobro,« jo je babica spremila v salon, ki je bil rdeče tapeciran, malomestno razkošen in natrpan z obilico drobnarij. »Zdravnik pride ob desetih.«

»Če smem počakati...«, je prosila Pavla, a ni izgovorila do konca.

»Seveda, počakajte...«, je dejala ženska in sedla na rob stola. »Sedite, draga moja!«

Pavla je sedla. Oči so ji begale po stenskih slikah in fotografijah, vdelanih v črne okvirje in

okvirčke, kakor bi v njih iskala opore za svojo zbežanost in bojazen.

»To je naš salonček,« je žužljala ženska. »Nič posebnega, pa saj veste, časi so hudi... Da bi videli stanovanje našega zdravnika, to bi se čudili. Kakor paradiž. Pa ni čuda, koliko pa tudi zasluži. Samo prejšnji teden sem mu izplačala... Oprostite, da vas vprašam, ali ste prinesli denar?«

»Sem,« je dejala Pavla in segla v torbico.

Pred to žensko se je zdela neznano majhna; bilo ji je, kakor da so jo urekle njene majhne oči, zročje iznad mastnih lic. Če bi se odločila oditi, bi ta hip ne mogla skozi vrata.

»Oprostite, veste... Saj vem, da ste pošteni, a zdravnika moram plačati takoj. Takoj... veste! In da vas potem ne bom nadlegovala. Eden... dva... tri...«

Slinila je prste in štela stotake. Pavla jo je opazovala, stotak za stotakom, in mislila na zdravnikovo razkošno stanovanje. »Ko bi ti vedela,« je mislila s počasno mislijo v sebi, »da je to moj poslednji denar, in ne vem, kako bom živela z materjo naslednji mesec...«

»Prav,« je ženska seštela in zmečkala bankovce v žep predpasnika. »Ali se bojite?«

»Nekoliko se bojim.«

»Ne bojte se! Pri meni se še ni zgodila nesreča. Moj zdravnik je izvežban; v temi bi opravil kakor pri luči. Vsak dan prihajajo nove. Dobro, da ste dobili prostor. Saj ne boste dolgo...«

»Dva dni mislim, ne?«

»Dva dni morate ostati. Če tudi ste iz mesta... Tu zraven,« je nadaljevala tišje, »je neka ženska iz okolice. Že četrti dan, a se še vedno drži postelje. Pred njo je bila neka gospodična, ki je hotela že isti dan oditi; no, prihodnji dan pa je res šla...«

»Toda — ime ostane tajno?«

»Iz teh ust ne pride nobeno ime. Tudi videl vas nihče ne bo, razen mene, zdravnika in mojega moža. Ali vaš ljubček ve?«

To vprašanje je bilo odveč. Pavli je planila vsa kri v obraz. Zajecljala je in ni vedela, kaj naj reče.

»Ali vas ni poslal ljubček sem? Zelo ste preplašeni, draga. Ne bojte se! Čez teden dni boste lahko plesali.«

Zvonec na vratih je zapel. Pavla se je oddahnila. Ženska se je dvignila in šla odpirat.

Pavla je zakopala glavo v roke, neznan gnus jo je objel, vsak predmet v tem salonu jo je spominjal nečesa groznega. Če bi se mogla splaziti tiho skozi vrata, bi se bila splazila. Denar je imela ženska v žepu; zunaj je slišala najprej glasno, nato pritajeno govorjenje. Par vrat se je odprlo in zaprlo; kazalec na uri, ki je stokaje nihala v kotu, se je počasi premikal.

Čez pol ure je vstopila babica in povedala: »Vaša soba je pripravljena.«

Sledila je v majhno sobo, ki je imela eno okno, omaro in v kotu posteljo. V drugem kotu je stala nizka podolgovata mizica z nadstavkom in pri-trjeno električno lučjo visoke energije.

»To je operacijska miza,« je dejala babica in vzela iz omare ovoj, ki je bil tak, kakor da sta dva novorojenčka povita vanjo.

Zavoj je položila na mizo, odvezala vozle na trakovih in ga razvila. Pred strmečimi Pavlinimi očmi se je prikazalo zdravniško orodje iz bele kovine najrazličnejših oblik. Kakor gole, od solnca pobeljene kosti so se ji zdele te priprave, ki so dotikaje se druga drugo zamolklo žvenketale. To grozeče šklepetanje jo je pretreslo v mozeg.

Babica se je ozrla v prepali dekliški obraz in se smejala s čudnim smehom. »Operacijsko orodje. Prekuhati ga moram, da vas ne zastrupimo.«

Popadla je zavoje, izginila skozi vrata in pustila Pavlo samo.

Ona pa se je vrgla na posteljo in zaihtela v krčevitem, tihem joku. Kazalec na uri se je pomaknil na deseto uro.

15.

Hiša je bila gluha, da ničesar ni slišala. Ali pa je bila nema in je slišala, a povedati ni mogla. Devetak se je bal, da pade strop nanj. Slednjič se je osvestil, stresel glavo in skušal vreči s sebe vse.

Hilda se je brez pozdrava izmuznila od njega. Njuno razmerje je obviselo v zraku, motno, neizčiščeno. Za Devetaka je bilo vse končano. Nazaj je bilo nemogoče.

Vendar Hilda ni ostavila v njem istega občutka, kot vsaka druga ženska. Nekaj mučnega je ostalo na duši. Nekaj, kar je Devetaka neprestano vznemirjalo kakor napokani zidovi hiše, ki groze, da se sesujejo.

Bal se je srečati Katnika. Trepetal je pred Hildo. Vsakogar v hiši se je ogibal. Vsak hip je mislil, da kdo trka na vrata. To ga je spravljal v tako mučno, nervozno stanje, da je sklenil odpotovati za nekaj časa.

Dobil je dopust. Že se je veselil drvečega vlaka, tujega mesta, tujih ulic in tujih ljudi. Že naslednjega dne se je nameraval odpeljati s prvim jutranjim vlakom.

Šel je v kavarno, kjer ni mislil srečati znancev. Jedva pa se je poglobil v časopis, ko je stal pred njim Katnik.

»Zdravo, Devetak! Kaj pa ti?«

Devetak je presenečeno pogledal. Pred njim je stala Hilda. Svojega moža je držala pod roko in

se nasmihala. Vse, kar se je bilo zgodilo, je ležalo pokopano globoko nekje.

»Klanjam se, gospa!«

»Dober dan, gospod Devetak!«

Poklona sta si bila običajna. Katnik se je nenadoma domislil: »Vidva se še nista videla, odkar imamo sina?«

»Gospod Devetak se nas izogiblje,« je dejala s prisiljenim glasom žena.

»Nikakor ne,« se je Devetak premikal v zadregi. »Ali prisedeta?« jima je ponudil prostor zgolj iz vljudnosti.

Sedla sta. Hilda se je delala ravnodušno. Devetaka je pogledala s kratkim pogledom, nato se je ozrla po kavarni. Katnik je vzel časopis v roko, Hilda ga je zavrnila: »Vsaj danes pusti branje.«

Katnik je odložil list. Pogledal je v Devetaka z globokim pogledom in ga vprašal: »Kaj pa ti? Si se že privadil našemu življenju?«

»Le stežka,« je odgovoril Devetak in se ozrl po Hildi. Ta ga je pogledala z neizmerno ravnodušnostjo.

»Zelo razvajanemu človeku mora biti pri nas težko. Tu najde le jako majhno izbero.« Rahla, zelo rahla ironija je vela iz teh besed; oči so jih podčrtavale.

»Družabnosti ni. Vse naše družabno življenje se razvija v kavarnah in gostilnah. To je zoprno,« se je Katnik igral s kavino žličko. Bil je nenavadno sladek, dasi nervoznosti ni mogel zakriti ne v besedi, ne v kretnji.

»Prav praviš,« je dejal Devetak. »Družabnost naših kavaren in gostilen sploh ni družabnost. Pa znajo drugje že drugače. Drugje cvete družabno življenje v krogu družin. Ženske na ta način niso tako izločene kot pri nas. To ljudi le poplemeniti; kadar so moški med seboj, so surovi...«

»Tako bi bilo prav!« se je razvnela Hilda, da se je skoraj prestrašila. Devetak je za hip stopil pred njo tak kot prve dni.

»Potemtakem bo naš krst družabni večer v tem smislu,« je gledal Katnik v ženo in v Devetaka. »Hotel sem te z vizitko povabiti za jutri popoldne. Saj je prav tako dobro, če storim to ustno. Ne, Hilda?«

»Ne smete manjkati, gospod Devetak.«

Devetak sprva ni vedel, kam meri to. Katnik se je čutil vezanega radi posojenega denarja. Hilda je morala pritrjevati svojemu možu.

»Prav jutri mi je nerodno,« je pomislil Devetak.

»Tako? Ali imaš kak — izreden zadržek?« se je zvito nasmehnil Katnik. Ta nasmeh je Hilda tako neprijetno zadel, da je čutila Devetakov odgovor kakor olajšanje.

»Mislil sem se odpeljati. Na dopust.«

»Za delj časa?«

»Za delj časa. Morda se sploh ne vrnem več.«

Hilda je igrala takšno ravnodušnost, da je trpela peklenške muke pri tem. Vso kri je začutila po telesu. Kavarna je zaplesala pred njenimi očmi. V vrtincu se je prikazala Pavla. Vedela je, da je tudi Pavla vzela dopust. Ali se odpeljeta na ljubezensko potovanje? Zgrabila bi bila kavino skodelico in jo vrgla Devetaku v obraz. Svojo notranjost je iztresla na moža. »Glej, kam se naslanjaš z rokavom! Nič ne paziš!«

Mož jo je začudeno pogledal in si obrisal rokav, ki je bil ves moker od vode. Nato je dejal mehko kakor po navadi: »Čuješ, Hilda. Devetak odpotuje za delj časa...«

Devetak je čutil, kako je to Katniku po volji, da mu je celo glas zvenel drugače. Hilda se je ozrla z dvignjeno glavo na Devetaka in ga gledala s polodprtimi očmi.

»Ali morate oditi prav jutri?«

»Saj lahko odložiš,« je prigovarjal Katnik. »En dan več ali manj...«

»Če nimate družbe, lahko odložite,« je pristavila Hilda z rahlo pikrostjo v besedi.

Devetak je razumel.

»Odložim lahko. Tudi dva dni, če treba. Če me tako vabite... pridem...«

V Hildinih očeh je gorelo zadovoljstvo. Ne radi tega, ker je sprejel povabilo, radi tega, da je pridobila še dan časa. Ni ga nehala gledati, kakor da izprašuje njegovo notranjost do dna.

TRETJI DEL.

1.

Salon pri Katnikovih je bil spremenjen v pomladni raj. Ob stenah so stali oleandri, izpod stropa so se vsipali umetni grozdi akacij v vseh barvah. Sredi salona je stala dolga pogrnjena miza. V japonski vazi so cveli rdeči nageljni in se bahato nagibali na mizo. Ob strani je stala kadilna mizica s smotkami in cigaretami, na drugi pa podolgovata mizica s tortami, čokolado in bonboni. V steklenih, ogromnim kelihom sličnih posodah je vabilo sadje: grozdje, hruške, jabolka in banane. Ob bohotni palmi so stale steklenice južnih vin, s srebrno peno in bahato etiketo okrašene.

Vse je delalo vtis bogatega razkošja. Razsipno izobilje se je razkazovalo z okusom, v posameznostih prebahaško, a ne na škodo celoti.

Katnik je begal ves dan po mestu; ko je stopil truden in duševno izmučen v salon, se je zavzel.

»Ti ne ugaja?« mu je Hilda prožila obe roki.

»Prerazkošno se mi zdi...«

»Zakaj?«

»Ljudje bodo mislili, da smo milijonarji...«

»Pomanjkanja ne trpimo,« ga je Hilda pogledala v oči.

»Ne,« se je Katnik trudno nasmehnil.

Morda je bilo razkošje kdaj poprej večje, a on ga ni opazil. V tem trenutku pa ga je čudno vznemirilo.

»Čuj,« je nenadno spomnila žena. »Gospod Klavžar te je iskal.«

»Ali mu nisi povedala, da danes ne utegnem?«

»Povedala sem mu, ko te je iskal drugič.«

»Dvakrat me je iskal?«

Katnik se je zamislil. Leglo je vanj z vso težo, da se je moral boriti...

Popoldne so pričeli prihajati gostje. Katnik jih je sprejemal v predsobi in jih sprovajal v salon, kjer jih je pozdravljala Hilda in sprejemala čestitke, vsa šumeča in tuje lepa v svoji svileni japonski obleki.

Med prvimi gosti je bil trgovec Cejan, Hildin oče. Imel je novo obleko, zato je bil še pred hčerjo v zadregi. Vstopil je z dežnikom in gasil cigaro ob nohet palca, da so padale iskre na tla.

»Dober dan, oče! Pustite dežnik v predsobi. Kar kadite!«

»Ali je ženitovanje?« se je starec ozrl po salonu.

»Kaj se tako čudite?« se je Hilda nalahko vznemirila. »Krst je in obletnica najine poroke. Ali hočete kozarček konjaka?«

»Ah!« se je čudil Cejan in dobrodušno prikimal. »Prosim, prosim...«

Čez nekaj minut sta vstopila Klara in Devetak. Dobila sta se na stopnicah. Klara je z naglimi koraki pohitela k Hildi in jo poljubila. Devetak je bil resen; senca utrujenosti mu je padala čez obraz. Hilda se mu je hladno naklonila.

»Kje je mama?« je vprašala Klara.

»Ne more priti,« je odgovoril Cejan, »glava jo boli.«

»Škoda.«

»Kako živite?« se je obrnil Devetak z vso vlnjenostjo do Cejana.

»Ah, tako... Saj veste. Kar se trgovine tiče, smo v agoniji. Pomanjkanje denarja...«

»Moj mož se je zakesnil,« je dejala Klara Hildi. »Tako j pride.«

Iz predsobe se je začul glasen smeh. V naslednjem trenutku je padel v salon Čampa. Nalašč ali iz nerodnosti se je bil spodtaknil na preprogi.

»Veseli me, da sem padel v raj. Dober dan, gospé in gospodje!«

»Dobrodošli, gospod Čampa!« je pozdravila Hilda smeje.

»Dobropadli bi morali reči, ali dobropritekli.«

Cejan se je smejal najbolj; požirek konjaka se mu je zaletel, da je sedel na stol in se kar davil.

»Kaj vam je, oče?« je pohitela Klara k njemu. »Kar posinjeli ste v obraz.«

»Tak ve-seljak!« je prišel Cejan do sape. »Saj me še za-davil!«

»Dobesedno: ti moriš s svojimi dovtipi,« je opomnil Devetak z dvoumno pikrostjo.

»Kozarček?« je vprašala Hilda.

»Ne trudite se, gospa. Bom kar sam nalil,« je igral Čampa klovna.

Med tem je nekdo pozvonil. Hilda je hitela novim gostom naproti.

Vstopila sta Dorčič in Možina; kljub velikemu nasprotju značajev sta zadnji čas pogosto sedela skupaj, kakor da sta potrebna drug drugemu.

Možina je stiskal Hildi roko zelo dolgo, toliko pesniških, dobro premišljenih voščil je imel zanjo.

Cejan se je pridružil Dorčiču: »Kaj je novega?«

»Vojna bo.«

Dorčič je vselej oznanjal slabo, skozi smeh oči je opazoval vtis svojih besed.

»Vojna? Ne šalite se, gospod! Saj smo se pravkar izkopali iz nje.«

»Se bomo pa še enkrat.«

»Ni tako hudo, gospod Cejan,« se je Možina obrnil od Hilde. »Dorčič sliši travo rasti.«

»In polže peti... Prej pa si pravil, da je položaj takorekoč...«

»Kaj pravite vi, gospod?« se je obrnil Cejan do Devetaka, ki je stal ob strani in lovil Hildine poglede.

»Meni je vse eno. Mir je lep, le predolgočasen je...«

»Tu ni prostora za take razgovore,« je opomnil Možina in opazoval izpod stropa viseče cvetje.

»Prosim, ne o vojni,« je prosila Hilda. »Vse veš selje nam vzamete. Izvolite, gospoda! Kam pa je izginil moj mož?«

Ob teh besedah je Katnik vstopil. Bil je upehan, v rokah je nosil dva zavitka, poiskal je z očmi Hildo, ji čestital in ji izročil darilo.

»To je za tebe... in to je za malega...«

»Preveč...« se je zavzela Hilda. »Hvala lepa!«

»Sedite!« je vabila gospa Hilda in odmikala stole. »Prigriznili boste nekoliko in popili kozarec vina. Ali želite še konjaka, gospod Čampa?«

»Ne, hvala!«

»Moje mnenje je,« se je oglasil Mavrič, »da odpravimo najprvo uradni del. Spodaj čaka avtomobil, tudi cerkovnik je obveščen.«

»Kakor želite. Otrok je pripravljen.«

»Pojdimo.«

»Ali moramo biti vsi poleg?« je vprašal Dorčič in se gostil s sladčicami.

»Vi nas počakate.«

Katnik je bil skoraj nevidno pomešan med gosti, šele zdaj so ga docela opazili.

»Najraje bi tudi jaz ostal doma,« je pogledal ženo.

Babica je prinesla otroka, ki je grebel iz plenice in silil na jok.

»In ime?« je vprašala Klara.

»Ali je deček?« je vpraševal Dorčič v rdeči obrazek, kot da bi tega ne bil že vedel. »Torej si vendarle postal mož, Katnik.«

»Mož,« je dejal ta z grenkobo. »Vsak dan bolj mož.«

»Ime?« je razmišljala Hilda s pogledom, vprtim v moža. »Prva deklica je bila Hilda. Prvi deček naj bo Lojzek.«

»Drugo ime?« je vprašal Mavrič.

»Dve imeni?« se je zavzemal Dorčič. »Včasih je človeku še eno preveč.«

»Naj nosi še ime mojega očeta,« je odločila Hilda. »Dominik. Torej — Lojze, Dominik.«

Cejan je s hvaležnim pogledom premeril svojo hčer.

Botri so odšli. Gospa Hilda se je oprostila in za trenutek izginila iz salona. Ostali gostje s Katnikom so posedli okrog mize, si nalili grenčice, prižgali cigarete in govorili.

»Pred par dnevi sem čital sijajen dovtip...« je začel Čampa.

»Pusti smešnice za na konec,« ga je prekinil Dorčič, »še poidejo ti.«

»Pa žalost začnimo! Kaj pravite k samomoru, ki se je izvršil pred par dnevi?«

»Nekaj sem slišal, a le na pol,« je dejal Cejan. »Kako je bilo?«

Katniku je bil ta razgovor neprijeten, a ga ni smel prekiniti. Čampa se je v pripovedovanju razmahnil. Poznal je ves potek do podrobnosti.

»To je nekaj groznega!« je zdaj pa zdaj prekinil pripovedovanje Cejan.

»Vsak samomor je grozen!« je trdil Katnik in gledal v Možino, ki je držal za kozarček in ga vrtel med prsti.

»Tudi smrt na postelji je grozna...« se je vtaknil v pogovor Dorčič. »Jaz za svojo osebo bi vzel revolver. To je moška smrt.«

»Ali ženske ni bilo doma?« se je obrnil Možina do Čampe, da bi obrnil pogovor v drugo smer.

»Tisti dan zjutraj se je odpeljala s svojim prvim ljubčkom, ali možem...«

»Kakšna je bila tista ženska?« je vprašal Katnik iznenada.

»Baje grda in suhljata. Koketa, ki je po vsakem moškem metala svoje oči.«

Katnik se je spomnil ženske, ki jo je videl na parniku; v tem trenutku bi se bil sramoval priznati, da je koketirala z njim.

»To je junaška smrt,« je nadaljeval Dorčič, ki je bil prekinjen. »Nož je nekaj nelepega. Kaj gozdrnjaš, Možina?«

»Saj nisem nič rekel.«

»Samomor je bojzljivost,« se je branil Katnik, kakor da ga preganja misel na samomor in se je oteplje z vso silo. »Ne upa se živeti, tak! — pa je!«

»Kje pa si to bral?« je vprašal Dorčič pikro.

»Tega bi si ne upal trditi,« se je obrnil Možina plaho do Katnika.

»Kje si kupil te cigarete?« je vprašal Devetak, ki je vdihaval njih vonj, kakor da ga je bil neizmerno žejen.

»Angleške so, a so okusne,« je pojasnil Katnik in se obrnil k Dorčiču. »Zakaj pa bral?«

»Ker nikoli nisi mislil, sodim, da si vsako misel, ki jo izrečeš, bral. Bojazljivec, kakopa! Ženska ga ima za norca, on pa — prenaša, ker ni bojzljivec, da bi naredil konec komediji, ki jo imenujemo življenje. Tisti tvoj »tak — pa je« ni tako enostaven. Marsikatero krvavo srago ga stane, preden se odloči; ko se odloči, je junak.«

Katnik se je razburil.

»Zakaj ga nisi šel kropit, junaka? Cvetja mu nesi na grob! Radi ženskega krila si je prerezal vrat, zato, ker ni pomislil, da ga ni vredna... Kaj praviš na to, Devetak?«

»Ne mogel bi se odločiti, ne za eno ne za drugo,« je odgovarjal Devetak. »Zdi se mi pa, da so služaji, ko človek nenadoma stoji na mostu med življenjem in smrtjo in vidi oboje tako jasno pred seboj, da mu je silno lahko odločiti, ali smrt ali življenje. Te dni sem čital o takem slučaju.«

»O kakšnem slučaju?«

»O možu, ki je imel ugodno službo in krasotico za ženo. Iz lahkomiselnosti in iz ljubezni do žene je poneveril večjo vsoto. Bil je zaprt. Dve dolgi leti ga je čakala mlada žena s hrepenenjem. Dve dolgi leti je v možu neprestano glodala misel, da je žena kriva njegove nesreče. V zaporu je nehal biti človek, duša je umrla, iz telesa je postala zlobna žival. In namesto, da bi se bil vrnil v novo življenje, se je vrnil v pekel, mrtev, poživaljen, v muko sebi in drugim, izločen iz človeške družbe. Razmišljal je, ali ne bi bila boljša smrt, a je bil že prekoračil most in zamudil čas, nazaj ne more več...«

Katnik je ves gorel iz sebe. Njegove oči so okrvavljene zrle v Devetaka in ga prebadale v najskrivnejšo misel.

»Ti si poznal tega človeka?«

»Bral sem. Roman ti posodim, če hočeš...«

»A — roman?«

Katnik se je oddahnil, vendar ni umaknil pogleda od Devetaka. Nekaj je pritajeno jokalo v njegovih prsih.

»So še drugi vzroki,« je nadaljeval Devetak. »Naveličati se življenja, to je nekaj strašnega. Doživljati razočaranje za razočaranjem nad samim seboj in nad svojim bližnjim. Užiti vse, kar nudi življenje, in ostati prazen, večno lačen in žejen, večno utrujen in napoti sebi in zraku, ki ga diha...«

Devetak se je razburil; besede so bruhalo iz njega. Ko je opazil, da molče gledajo vanj, kakor da mu v očeh bero smisel besed, se je zavedel, da razkriva samega sebe. Umolknil je in izpil čašo.

»Ne govorite več o tem,« je prosil Cejan. »Vsak naj pomisli na Boga.«

»Saj ni nič hudega,« je položil Dorčič roko Cejanu na ramo. »Pijte!«

»Da,« se je predramil Možina kakor iz sanj. »Vse je odvisno od tega, kako človek misli. Ali je s smrtjo začetek ali konec življenja? Jaz sem mislil nekoč, da se s smrtjo neha vse, danes mislim drugače in živim drugače!«

Tem besedam sta se Dorčič in Čampa zasmejala. Spomnila sta se počestnice, ki jo je Možina vodil po ulicah.

»Kaj praviš, začetek ali konec življenja? Kako je s smrtjo mogoče začeti življenje?«

Na te besede je Katnik iztegnil roko in prevrnil kozarček. To ga je razburilo. Dvignil se je, zamahnil z rokami, in dejal, kakor da se krčevito nečesa brani: »Pustite! Življenje je življenje in je samo eno; človek se ga drži kakor s kremplji.«

Vstopila je Hilda. Ko je zagledala svojega moža razburjenega, je obstala.

»Kaj ti je, Lojzek?«

»O samomoru govorimo,« je odgovoril mesto Katnika Dorčič. »Veselite se, gospa. Vaš mož se strašno oklepa življenja.«

»Tu so,« je Hilda obrnila pozornost drugam. »Slišala sem, da se je avtomobil ustavil pred hišo.«

Botri so vstopili, gostje so se dvignili in obstopili otroka.

»Ni se jokal,« je pripovedovala Klara. »Z velikimi očmi je gledal v duhovnika in požiral sol.«

»Prvo grenkost si okusil,« ga je Dorčič uščipnil v lička.

Katnik je med tem odprl predal omare, vzel iz njega s srebrno nitjo povezan zavitek in ga položil Hildi na krožnik. Vabil je k mizi.

»Sedite! Nesite otroka proč. Sedi, svak! Ali te kaj bolijo roke?«

»Sijajen dečko! V strop avtomobila je gledal! Dejal bi, da je nekaj mislil.«

»Filozof bo; nasprotje svojega očeta,« je podražil Dorčić in sedel zadnji.

Hilda je opazila zavitek na svojem krožniku. Vzela ga je v roko in pogledala v moža.

»Kje pa je knjižica?«

»Hčeram doto, sin bo podedoval vse.«

Ta misel je bila planila Katniku zadnji hip v možgane; bila je tako posrečena, da je je bil vesel.

Hilda se je našobila; sram jo je bilo pred družbo. Še preden so prinesli prvo jed, je odprla zavitek. V črni, žametni škatli in na beli svilnati blazinici je ležala zlata zapestnica.

Hilda se ni vzdržala, pogledala je moža z bridkim očitkom in vprašala ujedljivo: »To je zlata zapestnica z briljanti?«

»Dva tisoč lir, dragica,« je dejal Katnik pol tiho in sladko; rdečica ga je oblila do ušes.

»Za to si dal komaj tri stotake.«

»Štiri, dragica.«

Družbo je objel nenaden molk, kakor da je nekaj težkega, strupenega leglo med zelenje in umetno cvetje. Hilda je škatlo z zapestnico položila poleg sebe in se ni več zmenila zanjo. Njene sladke besede in njen smeh so bili narejeni.

Katnik je iskal s prosečim pogledom med gosti; Čampa je nenadoma planil, kakor da ga je pičil gad.

»Kdo drži križem noge? Pustite me, da govorim; saj ne pridem do besede. Povem vam dovtip o židu, ki je...«

Zdaj mu nihče več ni branil.

2.

Ob vinu in jedeh se je posrečilo Dorčiču in Čampi spraviti družbo v dobro voljo in smeh. Gospa Hilda je pozabila na zapestnico. Ko se je za trenutek dvignila in šla skozi vrata, je prijel Katnik na skrivaj za škatlo in jo položil na omaro. Hilda tega ob vrnitvi niti opazila ni. Pogledala je Devetaka, ki se je nagnil na stolu; oči so mu gorele od pijače. Klara je opazila pogled.

»Kaj ga tako gledaš!« ji je šepnila.

»Ne boj se zanj,« je ta odvrnila tiho. »Verjemi, da je med vsemi še najbolj... Le nekam mrtev je danes...«

Klara jo je rahlo udarila po ustih. Mavrič, ki je lagodno dihal v sitosti, je postal pozoren in požugal s prstom: »Kje sta se učili obnašanja?«

»To vprašuješ ti, ki spiš pri mizi?«

Katnik je gledal predse in se silil v smeh, a ga mišice niso hotele ubogati. Devetak se je nagnil k njemu z vprašanjem: »Ali Pavle ni?«

»Ne. Prosila je za teden dni dopusta.«

»Tako?« je pomislil Devetak in razumel vse. Katnik je gledal ženo, ki je ob vinu pozabila, da je jezna na Devetaka in ga je izzivala z očmi. To je Katnika jezilo in vznemirjalo. Ali prešustuje v mislih?

V zlati tekočini vina ni našel odgovora. Njegova nervoznost je bila tako očitna, da se je žena sklonila k njemu: »Kaj ti je?«

To vprašanje je preslišal hoté ali iz žalosti in notranje razdvojenosti; žena se je ugriznila v ustnice.

Med tem se je zvečerilo. Zagrnili so okna in prižgali lestence. Sto sveč je razsvetljevalo salon;

gostje so na mah planili iz mraka v bajni svet. To je vplivalo na čustva; smeh in beseda sta se podvojila.

Hilda, ki je bila šla za hip iz salona, se je vrnila in pomignila možu.

»V pisarni gori luč.«

»Kdo je v nji?«

»Ne vem. Morda Klavžar... Povabiti bi ga bili morali.«

»Res,« je pomislil Katnik. »Z dovoljenjem, dragi gostje! Čez trenutek se vrnem.«

Odšel je po stopnicah, odprl vrata v pisarno in zagledal Klavžarja, ki je sedel sklonjen nad knjigo in se zapredal v kolone številke.

Preden se je Klavžar predramil in ozrl, je moral Katnik zakašljati. Klavžar se je pogreznil vase, kakor da ga je kdo udaril za tilnik. Previdno se je ozrl in pogledal Katnika s takimi očmi, ko da ne veruje, da je on.

»Kaj delate, gospod Klavžar?«

»Dvakrat sem vas iskal,« je odgovoril uradnik.

»Saj veste, kaj imamo danes...«

»Vem,« je zatrjeval Klavžar vdano in izmikal pogled; roke je položil na knjigo, kakor da zakriva številke. »Gospa mi je dejala, naj vas več ne motim...«

»Iščete pomot?« je zijał Katnik v knjigo. »K vragu ž njimi! Pustite knjige in stopite k nam na kozarec vina.«

»Ne!«

»Kako — ne?«

»Od centrale smo prejeli brzojavko.«

Če bi bil prejel Katnik črno obvestilo lastne smrti, se ne bi bil tako zavzel. Ohranil je na zunaj mirno kri.

»Kakšno brzojavko?«

»Jutri imamo revizijo... Najkasneje pojutra-njem.«

»Re — vi — zi — jo!« je Katnik zlogoval besedo in ni zaprl ust; oči so mu gledale, kakor da ne razumejo. Planil je v kot, se obrnil in se zgrabil za glavo. »Revizijo?« je strmel v Klavžarja, ki je mirno kakor sključen pajek sedel na svojem visokem stolu, držal roke med kolena in gledal predse.

»In mi niste povedali tega?«

»Dvakrat sem vas iskal... Poleg tega mi je vaša žena prepovedala...«

»Steno bi morali predreti in me najti! Čujte, vi tepec! Jutri je revizija in vi mirno sedite tu.«

»Premislil sem,« se je branil Klavžar. »Ni se vas izplačalo motiti...«

»Ni se izplačalo?«

»Saj ni mogoče pomagati.«

Katnik je planil h Klavžarjevi pisalni mizi in stisnil pesti: »Vi, vi... Vi sedite mirno tu... Vam čisto nič ni!...«

»Saj ni mogoče pomagati,« je vztrajal Klavžar v svoji stoični mirnosti.

Katnik je znova zdirjal po pisarni; nato je pomislil na goste, na prejšnje dni, na žensko v vlaku in na samomor. Kakor da je vse to pomirljivo vplivalo nanj, se je obrnil in vprašal trpko, skoraj ironično: »Kako, da ni mogoče pomagati?«

»Tako...« je udaril uradnik s plosko roko po knjigi in globoko vzdihnil. »Tako... knjige niso v redu. Vse je narobe. Živ krst se ne spozna več...«

»Kdo je bil knjigovodja? Vi ali jaz?«

»Res je, gospod Katnik, bil sem jaz! To je resnica, bil sem jaz... Res je pa tudi, saj mi ne zamerite... da sem bil mesec dni na dopustu in tedaj...«

Katnik je stal s prekrižanimi rokami ob strani in s srepim pogledom zrl na uradnika, ki je koprnel pod lastnimi besedami in utihnil.

»Dalje!«

»Ko sem sprejel knjige in blagajno, se je vse ujemalo. To se pravi... z zapisano številko... V resnici...«

»V resnici sem jaz poneveril... To se mi upate vreči v obraz!?»

»Nisem dejal tega, gospod Katnik.«

»Zato pravim jaz. Poneveril sem! Ne, to ni prava beseda — izposodil sem si, ker sem hotel vrniti... Časa, časa mi niste dali. To ste zakrivili vi s svojo naglico. Zakaj ste poslali izvlečke in jim pomagali na sled?...«

»Ker jih je centrala zahtevala.«

»Vrag z vašo centralo!« je Katnik vpil na človeka, ki je zdajci vstal s stola in se stisnil v kot k pisalni mizi kakor pretepen pes.

Katnik je čutil, kako se mu rušijo tla pod nogami, a niti trenutek ni pomislil na rešitev. Iskal je povzročitelja nesreče; tega je moral najti. Ker je nagonsko valil krivdo s sebe, je zapičil svojo ost v Klavžarja in ga ni izpustil.

»Vrag z vašo centralo! Ali niste vedeli, v kakšnem stanju so knjige?«

»Vedel sem, da sem na vaše zahteve izplačal predujme visoko preko mere.«

»Ali niste vedeli, v kakšnem stanju so knjige, vas vprašam?«

»Vedel sem.«

»In zakaj mi tega niste povedali?«

Klavžar je gledal v Katnikov rdeči obraz; meglene podobe so mu plesale pred očmi.

»Ker se niste upali,« se je obrnil Katnik v zaničevanju od njega.

»To je moja slabost,« je sklonil Klavžar glavo še nižje.

»To je vaša slabost? — To je vaša poguba in moja tudi!«

Klavžar je dvignil glavo in gledal Katnika z nepremičnim očesom.

»Kaj me gledate? Vi ste soodgovorni! Vi ste soodgovorni! Moja usoda je v tem slučaju v veliki meri tudi vašal!«

»Kaj se more zgoditi?« je dahnil uradnik kakor iz bolečine.

»Kaj se more zgoditi? Vi vprašujete, kaj se more zgoditi? To... to, da naju oba uklenejo in zapro.«

Klavžar je gledal prepadeno in molčal.

»Ali pa — morava vzeti revolver in se ustreliti...«

Nastal je mučen molk. Zadnje besede so pretresle tudi Katnika. Le nejasno si je predstavljal tako dejanje in njega posledice. Ta predstava ga je medlo zasledovala radi dogodka, ki ni bil v nikaki vzročni zvezi z njegovim sedanjim stanjem. Pričel je trepetati, težko se je vzdržal izbruha, ki mu je grozil.

Blagajnik se ni premaknil s svojega mesta v kotu ob steni. Pojma ječa in samomor sta mu objela vse misli in ga napolnila z grozo. V protestu se je dvignil in dejal hropeče: »Pa zakaj ječa? Pa zakaj revolver?«

»Radi mene...« je poizkusil Katnik s cinizmom, ki se mu ni prilegal, »radi mene vzemite ciankalij, Mislili ste, da je to tako lahko...«

»Vi, gospod, ste mislili...« je zlogoval Klavžar besedo za besedo. »Jaz sem nedolžen! Prisegel bom, da sem nedolžen!«

Katnik se je zganil. Življenska sila se je porodila v njem. V tem hipu je hotel največje breme vzeti na svoja pleča; bil je prepričan, da ga bo zmagal.

»Sedite h knjigi, Klavžar!«

Uradnik se je nemudoma vzravnaval; na ukaz je sedel.

»Poglejte v knjigo, izračunajte, koliko je!«

»Izračunano je. Ne spoznam se natančno, ali...«

»Vse postavke sem zaznamoval z zelenim kaveljcem.«

»Tukaj petdeset tisoč... Pozneje — tudi v moji odsotnosti — deset tisoč... Predujmi... Skupaj okrog sedemdeset tisoč.«

»Ne okroglo — natančno!«

»Saj sem dejal, ne spoznam se... Ne bo nad dva tisočaka razlike...«

»Kako je moglo do tega priti?« se je Katnik začudil. »Pokažite knjige!«

Katnik je sedel in listal. Iskal je znamenja, nekaj zapisoval na papir in seštel. Ko je spoznal rezultat, se je dvignil, pohitel v temen kot pisarne, kakor da hoče zbežati po stopnicah, a se je vrnil in vprašal iz mraka: »Knjigovodja ste...«

»Sem,« je pogledal vanj Klavžar.

»Čakajte, da izgovorim! Vi ste knjigovodja in poznate potek revizije, vse tajnosti knjig in — tako dalje... Ali ni mogoče prikriti tega?«

»Ne!«

»Na noben način?«

»Na noben način!«

Katnik se je približal za dva koraka proti luči, del roke v žepe, glava mu je nizko klonila.

»Povejte,« je spregovoril čez nekaj časa, »kaj morete storiti? Ali sploh morete kaj storiti?«

»To,« je odgovoril Klavžar s počasnim poudarkom, »da se lahko izgovorimo, če bo jutri šestdeset tisoč lir v blagajni.«

»Nič manj?«

»Ne, gospod Katnik.«

»Prav,« je hotel Katnik izreči svoj sklep in se je ozrl. Na stopnicah je začul stopinje in glas svoje žene.

»Lojze, Lojze!«

»Kaj pa je, Hilda? Saj grem...«

»Pozabil si nas,« je skočila žena k njemu. »Kaj pa delata tukaj?« se je začudila, ko ju je videla taka. »Dober večer, gospod Klavžar!«

Klavžar se je priklonil, beseda mu ni šla z jezika.

»Pojva,« je dejal Katnik zmedeno in trepetal, da bi ženine oči ne prodrle v dno resnice. »Oprosti! — Naredite, kot sem dejal — kot ste rekli...«

»Ali ne gre z nama?« se je začudila Hilda.

»Vso noč mora delati. Jutri bomo imeli revizijo.«

»Revček!« ga je gledala Hilda s pomilovanjem. »Pojva, Lojze! Lahko noč, gospod Klavžar!«

Mož in žena sta odšla po spiralnih stopnicah, ki so cvrkutale pod njiju stopinjami.

3.

»Oprostite!« se je opravičil Katnik, ko je sedel k mizi in mežiknil v val luči, ki je lila izpod stropa.

»Kakšen pa si? Saj si ves spremenjen,« je vzkliknila žena.

Bilo je res. Na obrazu se mu je odražalo življenje nekaterih minut s toliko silo, da je bil videti postaran. Gube so se mu poglobile in porazširile, prej komaj prosojne žile so se ojačale. Vse se je odražalo na njem: skrb, prepadenost, grenkoba in žalost, misel na ječo in na samomor, na družino in na bodočnost.

Kljub temu se je oklepал življenja. Zdaj, ko je stopil v svetlobo, med zelenje in kipeče vino, ki je lesketalo v kozarcih, je začutil to. Pogledov, ki so se obrnili vanj, ni prenesel. Dvignil je kozarec

in ga izpraznil do dna. Žena ga je pogledala in mu molče nalila drugega. Po par besedah, ki so jih izgovorili samo, da se prekine molk, je nehote vzel drugi kozarec in ga izpraznil na dušek.

Hilda je pobledelela. »Ti, kaj delaš?« je dejala in mu iztrgala kozarec, ko je bil že prazen.

Pred letom ga je že videla takega. Takrat ga je trla dušna bolečina, ki je nikomur ni razodel. Opil se je do nezavesti in bil neznosen.

»Žejen sem,« je dejal Katnik, vzel piškot in ga zdrobil med prsti. Živci so mu goreli. Trlo se je v njem in se drobilo ter se usipalo skozi ude kakor ogenj. Rad bi bil šel na prosto, rad bi bil sam, da bi razmislil, a je moral ostati v družbi in se premagovati, ko mu je gorela hiša nad glavo.

»Pusti ga, naj pije,« je dejala Klara.

»Sina je dobil,« je opomnil Čampa in mu nalival znova. »Če bi jaz dobil sina, bi ves mesec ne nehal piti.«

»Saj nisi poročen!«

»Ali ne morem dobiti sina kljub temu?«

Katnika je objela želja, da bi vso to družbo z ženo vred pognal na cesto. Sredi muke mora igrati hinavca. Vino mu je stopilo v glavo. Ali bo zblaznel? Oči so vrtale med navzočimi, da bi našle oporo in rešitev.

»Otroci,« je dejal Dorčič. »Ali veste, kaj so otroci? Preobljudenost zemlje so in lakota bodočih rodov.«

»Otroci so blagoslov...« je mrmral Možina predse, Čampa se je grohotal. Do vrha se je že nalil s konjakom in vinom, vse dovtipe je povedal, nekatere je celo ponovil.

»Kakšen blagoslov? Povej!« je gledal Dorčič Možino po strani.

»Kam bi, če bi bodočega rodu ne bilo?« je vprašala Klara. »Otroci so naša bodočnost.«

»Danes se izrivamo s komolci. Po vašem se bomo grizli z zobmi. Koliko otrok se upate prerediti? Deset? V božjem imenu imejte jih deset! Kaj mi pomaga, če je kruha za pet ljudi, pa jih sede k mizi deset.«

»Fej, gospod Dorčič, vi zagovarjate nemoralo!« je dejala Klara.

»Nemoralo? Prav... Zastavim vam uganko. Danes nas je v državi štirideset milijonov in preveč nas je. Ob koncu stoletja nas bo — recimo, nas bo — osemdeset milijonov. Kam tedaj?«

»O tem ni govora...«

»O tem je govor, gospa... Na zdravje, gospod Katnik! Pustite, gospa, naj pijel!«

Katnik je srebnil samo do polovice kozarca in napeto poslušal, kaj gostje govore.

»V vseh časih je narava sama skrbela, da se človeštvo ni preveč razmnožilo.«

»Na primer...«

»Na primer s kugo, vojno in lakoto...«

Dorčič se je zasmel, da je Klara plašno pogledala moža in sestro ter zardela do ušes.

»Vojna? To je moralno, gospa! Vaša morala nadkriljuje mojo. In vi ste ženska? Vi bi rodila otroke in jih vzgajala, da bi vam jih na grd in mučen način pobili?«

»Vi ste neznosni, gospod Dorčič! Kolikokrat sem bila huda na vas.«

»Neznosen? Živela vojna! Živio sifilis, pohabljeni, vdove in sirote — v imenu morale!«

»To ni vesela vsebina razgovora,« je zinil Cejan.

»Ali nismo dejali, da o vojni ne bomo govorili?«

»Prosim...« je začel Dorčič, a mu je Katnik vzel besedo. Vinjen, razbičan sam v sebi, se je omamil v novo vprašanje, kar ni bila njegova navada, ter dvignil prst.

»Pustite, naj govori. Tvoja resnica je grda, cinik, a vendarle si gledal globoko.«

Hotel je še nekaj reči, a mu take besede nikoli niso tekle gladko, zato je vzel kozarec in ga izpil do dna.

»Lojze, ne boš pil več!«

»Daj kozarec!«

Katnik je gledal srepro, žena se je preplašila pred njim.

»Lahkega vina ti nalijem,« je prosila.

»Ne mešaj mu vina!« je odkimal Mavrič, ki je redkobesedno motril družbo, kakor da ima pred seboj blago, ki mu ugotavlja ceno.

»Svetosti zakona se dotikate,« je dejala Klara.

»Kaj je zakon?« je vprašal Dorčič. »Zveza dveh ljudi je, ki ... in tako dalje. V resnici je med nami zakon vse nekaj drugega ...«

»Kaj?«

»Če povem, me vržete na cesto.«

»Počakaj,« je Katnik dvignil prst in hlastnil po besedi. »Zastavim ti vprašanje. Recimo, oče ima pet otrok. Nenadoma mu zmanjka tal pod nogami. Recimo, da obuboža ... Kaj se to ne zgodi pogosto? Ali pa ga zapro. Kaj to ni mogoče? Otroci so brez kruha. Ali otroci so že tu ... A?«

»Njegova skrb je, da jih preživi,« se je oglasil Možina.

»Ali — vraga, če pa je v ječi,« se je razhudil Dorčič, ki je razmišljal odgovor.

»Pa zakaj mora biti prav v ječi?«

»Zakaj?« je dejal Katnik. »Saj res; zakaj? Naj bo v bolnici!«

»S takimi vprašanji se baviš?« ga je Hilda prijel za roko. »Razmišljanje ti škoduje.«

»Ne,« je dejal Katnik s pomilovalnim pogledom. »Razmišljanje bi mi ne škodovalo. Pusti me!«

»Saj imajo otroci mater. Čemu bi mati ne skrbelo za otroke?« je rešil Dorčič vprašanje.

»Ali je to njena dolžnost?« je vprašal Katnik.

»Čigava pa?«

»Hvala!« se je priklonila Klara in prisilila smeh.

»Da bi jaz skrbela za otroke? Da bi morala delati noč in dan, če bi me mož pahnil v nesrečo?« Hilda je zaprla eno oko, ustnice so ji trepetale v razburjenosti.

»Oprostite,« je dejal cinik. »Koliko kmetic in vdov je...«

»Nisem ne kmetica ne vdova,« je zavrnila Hilda besedo, še preden je bila izgovorjena, iz obzira do gostov z veliko večjo mirnostjo nego poprej.

Možina je pogledal z globokim sočutjem moža in ženo in dejal: »Gospa, saj tu ne gre za vas...«

»Vem,« se je Hilda prijazno smehljala. »Ženske zastopamo pravice svojega spola brezpogojno.«

»Ta pravica pa je: jemati, zahtevati in ničesar žrtvovati. Udobnosti, razkošje za hip ljubezni, ki naloži možu nov in večji tribut...«

Pogovor je zavzel tak razmah, da se je bilo bati, da ne zadene ob nevarno točko. Iz vina in iz čudnega ozračja, ki se je koj po prvih besedah razbohotilo, je raslo nekaj neznosnega. Čim bolj so tlačili zabavo in razgovor v ozek krog družabnega kramljanja, bolj je silila beseda iz spon, kakor da se hoče neznana, prikrita mržnja po sili osvoboditi svoje ječe.

Hilda, ki je po večjem delu sama zakrivila to razpoloženje, se je s strahom zavedela tega položaja. Dasi je bila nad tem večerom razočarana, da bi jokala, je zdaj poizkusila vse, da bi spravila družbo v židano voljo.

»Čuj,« je prekinila moža, »Klara je dobila vilo. Danes so jo kupili. Stotisoč lir.«

Katnik je umolknil, pogledal ženo ter dejal: »Kaj mi praviš to?«

»Svoj dom imajo,« je poudarila. »Ga nisi tudi ti meni obljubil?«

»Jaz ne bom kupil vile!« je pribil Katnik trpko iz vina in iz ubitosti. »Zakaj si me prekinila?«

»Saj je ne zahtevam nocoj,« se je Hilda branila solz. »Sedi! Kaj siliš kvišku?«

»Zakaj si me prekinila? Zakaj bi jaz ne smel govoriti? — Žena ne bi delala za otroke... Mož pa — daj denar! Pet tisoč na mesec, še več! In če nimaš, kaj je ženski mar, kje vzameš. Denar daj, če hočeš njeno ljubezen. Ne zapestnice za štiri sto lir, za dva tisoč lir!...«

Hilda se je dvignila in vzkliknila iz sebe: »Lojze!«

»Pusti me, da izgovorim. Zapestnico za dva tisoč lir in — vilo po vrhu. Še vilo po vrhu...«

Žena je pobledela. Z dolgim pogledom, ki je bil očitajoč, se je ozrla v moža. Nato so jo oblile solze; brez besede je odšla iz salona.

Klara je vstala in šla za njo. Katnik je olajšan sédel. Šele ta hip se je zavedel, kaj je storil, ko so vsi pogledi strmeli vanj. Bil je preveč pijan, da bi se pokesal in stopil za njo.

»Ni bilo prav!«

»To ni lepo!«

Katnik pa je sklonil glavo na prsi in trudoma mislil. Nerazločne predstave so mu plesale pred očmi.

Večer je bil končan. Po mučnem molku so se gostje dvignili: »Pojdimol!«

Katnik se je dvignil in se opotekel izza mize: »Tudi jaz grem.«

»Ti ne greš! Ostani pri ženi!«

»Grem!«

Nihče se mu ni upal ustavljati. Molče so pobrali klobuke, suknje in palice in obotavljaje razmišljali, ali bi pozdravili gospo ali ne.

Klara je vstopila ter jo opravičila: »Gospa prosi, da jo oprostite... Jaz ostanem še trenutek pri nji.«

»Nisi prav storil,« je dejal Cejan in ga gledal skozi zaspane trepalnice. »Vsaj doma bi ostal.« Katnik ni odgovoril. Stopil je z gosti na ulico, v hlad in mrak večera.

4.

Redki ljudje so hodili po ulicah. Par kavaren in barov je bilo odprtih; luč iz njih je lila med koštanje in platane, v svetlih kvadratih so se premikale sence. Visoko, visoko je sijalo nebo z zvezdami; zdelo se je, ko da se premika. Voljni večerni zrak je objemal ude, prsi so ga globoko vdihavale.

Katnik se je le medlo zavedal, kaj je naredil in kako je stopil na ulico. Na zraku se je pijanost za hip še stopnjevala. Opotekal se je in skoraj padel. Dorčič ga je objel in ga vodil pod pazduho.

Polagoma se mu je vračala zavest. Omotica, ki jo je čutil v glavi, se je razkadila kakor megla. Pričel se je zavedati vseh posameznosti; upor in gnus se je v njem z vso silo pojavil.

»Kam gremo?«

»Pojdi!« ga je Dorčič vlekel s seboj. »Nisi lepo naredil, to ti povem odkrito. Oprosti!«

»Ali sem koga žalil?«

»Ženo si žalil. In končno tudi nas.«

Katnik je pomislil. Razhudil se je, ne nad samim seboj, nad Dorčičem.

»Ajdi k vragu, hinavec prokleti!« se je otresel njegove roke.

Dorčič je šel. Katniku se je pridružil Mavrič in mu ponudil roko v pomoč. On pa se je otresel in pogledal Mavriču v obraz z dolgim, pijanim pogledom, kakor da ga ne pozna. Ko ga je prepoznal, se je nasmehnil.

»Ah, ti si, svak moj!«

Šla sta molče dalje.

Katnik je začel misliti. Nejasno in v neredu so mu prihajale posamezne predstave v zavest. Ženska na parniku, samomor . . . Pa zakaj prav ženska na parniku in samomor? Zlodej, ki je čepel za slednjo mislijo, je izobličil iz te ženske njegovo ženo in iz samomora v veži njega samega. Nato je zaplesala pred njim slika večerje, začul je Devetakove besede o samomoru; na grmadi teh besed pa je stala z eno nogo Hilda . . . Samo štiri sto lir za zapestnico! . . . Spodaj v pisarni pa sedi človeški pajek nad debelo knjigo in zapreda njegovo usodo v svoje niti.

»Kaj dela ta pajek?« se je vprašal. »Črv je, ne pajek!« Počasi mu je zašel pravi zmisel v možgane. »In drugi kupujejo vile za sto tisoč lir!« je vzkliknil v sebi.

Nenadoma mu je bilo jasno, kaj je treba storiti.

»Dragi svak,« je odprl usta, »nocoj moram govoriti s teboj.«

Mavrič ga je pogledal s strani: »Govori!«

»Ne tu na cesti . . . Na samem — med štirimi očmi.«

»Stopiva v kavarno, stisniva se k samotni mizi.«

Katnik je iz pijane jeze stisnil pest.

»Če pa pravim, da ne! Tega ni mogoče govoriti, če so v bližini ljudje.«

»Pa pojdi,« je dejal Mavrič, »k meni domov. Saj smo že blizu.«

Katnik je molčal.

Prišli so do kavarne, iz katere je bleščala razkošna luč, in obstali.

Devetak se je poslavljal.

»Oprostite, iti moram!«

»Tako naglo?« ga je držal Dorčič za rob obleke. »Ali te čaka ljubica?«

»Čaka me ljubica,« je dejal, se mu iztrgal iz rok, pozdravil še Katnika in Mavriča ter izginil. Želel si je samote in zraka.

»Kam pa vidva?« je vprašal Možina. »Mi gremo v kavarno.«

»Prideva,« je dejal Mavrič. »Katnik gre za trenutek z menoj. Počakajte naju.«

Zavila sta v stransko ulico, prekoračila trg in se ustavila pred visoko, novoizidano hišo.

Mavrič je peljal Katnika v svojo pisarno. Črne, masivne omare, pisalna miza iz črnega lesa, okrogla miza, usnjati naslonjači in peč, lesteneč in edina slika v okviru, iz katere je gledala temna glava, vse je bilo mrtvaško. Ne na mizah ne na omarah ni bilo svetlega predmeta, da bi se pogled odpočil na njem; ne papirja, ne knjige, vse je bilo zaklenjeno, kakor s črnim prtom pokrito.

Katnik se je stresel ob pogledu po sobi. »Mraz je tu notri,« je dejal.

Svak mu je mignil z roko, naj sede v črni, usnjati naslonjač.

Ko se je Katnik pogreznil v mehko blazino, mu je bilo, kakor da leži na tleh in ne more dihati.

»Hudiča, tako ne morem govoriti. Niti besede ne spravim iz sebe.«

»Sedi sem,« mu je Mavrič ponudil navaden stol, sam pa se je pogreznil ves v črnino, da je sijal kakor zli duh iz nje.

Katniku tudi zdaj ni bilo po volji. Sedel je kakor šolarček, ni se imel kam opreti. Pred njim pa je ležala bahata, črno oblečena kepa, iz katere je blestel debel, gladek obraz.

»V siten položaj sem zašel... Ti edini mi moreš pomagati.«

»Domov pojdi,« je dejal Mavrič s hladnim glasom. »Reci ženi lepo besedo in vse bo dobro.«

»Saj ni tisto! Saj ni tisto!« se je razburil Katnik.
»Ah, k vragu ženske! Kaj ima to z mojo zadevo?«

Svak ga je strme gledal.

»Torej je kaj hujšega?«

»Ali je tisto sploh hudo? Saj sem imel prav...
Denarja potrebujem! Denarja potrebujem!«

Hladno, kakor da prihaja glas iz črnega pohištva, ne iz človeka, je dejal Mavrič: »Čemu mi nisi tega prej povedal?«

Katnik je vrtal v mrzle svakove oči in spoznal, da se ne razumeta.

»Ne gre za dva tisočaka... ne gre za... Čakaj, da izgovorim, videl boš, če moreš... če boš hotel...«

Katnik je umolknil, kakor da se mu je nenadoma pretrgal zmisel besed. Zmanjkalo mu je poguma, da bi jih izgovoril.

»Koliko?« je vprašal Mavrič mrzlo.

»Šestdeset tisoč,« je bruhnil Katnik, da se je prestrašil lastnega glasu, in se zrušil vase.

Zavladala je smrtna tišina. Dve črni okameneli sohi sta sedeli nepremični vsaka na svojem mestu in se gledali kot dvoje zveri, ki prežita na plen. Od črnega pohištva je dihala več topline, nego iz tega molka.

Čez par minut se je premaknil Mavrič, zganil se leno nalik želvi in vprašal s pridržanim dihom: »Ali se šališ v pijanosti, ali je gola resnica, kar si dejal?«

»Kako naj se šalim?« je planil Katnik iz odrevenega molka. »Prokleta resnica je; da bi ne bila! Prokleta resnica!«

Mavrič se je dvignil, del si je roke na hrbet in gledal z usmiljenjem in pomilovanjem.

»Zakaj se razburjaš... Do kdaj potrebuješ denar?«

»Nocoj... To se pravi, do jutri zjutraj, jutri opoldne recimo... najkasneje do jutri zvečer — tega še ne vem natanko.«

Mavrič se je umaknil za nekaj korakov, a ni prenehal strmeti, kakor da hoče s Katnikovega obraza izluščiti vso tajnost zadeve.

»Za kaj potrebuješ denar?«

Katnik je visel na natezalnici. Zdelo se mu je, da ta človek hladno uživa nad njim.

»Denar se potrebuje za razne stvari... Ali kupuješ vilo? To je eno. Ali si podpisal menico?... To je drugo.«

»Ne kupujem vile... Hujše je nego menica. Več ti ne morem povedati.«

»Ali je od tega odvisna tvoja usoda?... Tvoje življenje?«

»Moja usoda? Moje življenje?... Oboje!«

Katnik se je zopet zgrezil vase in opazoval Mavriča.

Ta je stopil z naglimi koraki do okna, kakor bi hotel pogledati na ulico, a je zadel njegov pogled ob spuščene senčnice, ki so prosevale luč skozi gosta rebra. Obrnil se je in pribil: »Ni ti mogoče pomagati.«

Katnik je čutil, da so se mu tla pogreznila pod nogami.

»In če bi kupoval vilo?« je zgrabil po otročje za bilko prejšnje Mavričeve besede.

»Svetoval bi ti, da je ne kupuj, če nimaš denarja.«

»Ti si jo kupil za stotisoč lir.«

»Kupil in tudi plačal. Danes kupčije ne morem več razdreti.«

Katnika ni bilo več sram. Nagon samoohranitve je z vso silo izbruhnil v njem. Otepal se je kakor utopljenec med valovi.

»Drugega denarja nimaš?«

»Ne, da bi lahko razpolagal ž njim.«

»Podpiši mi menico!«

Mavrič je molčal nekaj trenutkov.

»Kdo jo bo plačal, ko zapade? Šestdeset tisoč lir! Nobena banka ti jih v enem dopoldnevu ne izplača.«

Kakor da je s tem pretrgana zadnja nit upanja, je Katnik planil s stola in pričel mahati z rokami.

»Po vašem naj se ubijem. Naj se zgrizem, naj... Kaj sem storil, to mi povej!«

»Nič mi nisi storil. Prej bi me bil vprašal za svet, zdaj je prepozno... Obrni se še do drugih; nekaj tisočakov ti ne odrečem...«

»Do drugih? Poznam druge, poznam vas vse. Včeraj sem obhodil vse znance za — deset tisoč lir. Pri tebi nisem bil, ker si botrnil. Nihče jih ni imel! Nihče jih ni hotel dati... Znanci, prijatelji, sorodniki... Včeraj sem spoznal ljudi! Ljubezen, prijateljstvo, o že, dokler kadé tvoje cigarete, pi-jejo tvoje vino...«

Mavrič se je na te Katnikove besede v svojem mrzlem dostojanstvu nalahno razburil.

»Kaj bi po tvojem morali storiti?«

»Pomagati!« je bruhal vanj. »Če imam ban- kovec, na katerem ne visi moje, pač pa tvoje življenje, čemu bi ga ne delil s teboj, ki...«

»Ti oznanjaš komunizem, dragi moj.«

»Ali pa krščansko ljubezen!«

»Ki jo priznavaš zgolj v sili. Zakaj takih besed prej nisem slišal od tebe?...«

»Ker nikoli nisem utegnil misliti. Mi nikoli ničesar ne utegnemo...«

»Zdaj ti še tistega o šestdesetih tisočih ne ver- jamem. In če je res, si vse zakrivil sam. Poznam tvoje razmere in vem približno za višino tvojih dohodkov. Tega bi ne bilo treba... Še drugega bi hotel pahniti v nesrečo... Res... vidiš...«

Katnika je objela nenadna slabost. Sédel je in se zgrabil za čelo, ogromni črni kolobarji so mu zaplesali pred očmi.

»Daj mi vode!«

Mavrič je stopil k mizici ob steni, nalil vode v kozarec in mu jo ponudil. Bila je topla. Katnik jo je požrl enkrat, ostanek je pljunil po tleh. Kolobarji so izginili...

»Nimaš druge pijače?«

»Pojdi in prespi se!« mu je dejal svak mirno.

»Saj nisem pijan... Nekaj imaš prav, svak. Moja žena bi morala drugače... saj veš, rad sem jo imel in se ji nisem upal reči... Več je potrošila, nego bi bila smela... Ona me je naredila takega; še nikoli nisem bil tak...«

»Pusti ženo v miru! Prespi se!«

»Vem, da je dobra... in lepa! Vrag, sem dejal, jaz sem lep, to je res — svak, kaj se smeješ? — Ali tako lepe polti... Take bele polti kakor je telo moje ženice...«

»Pojdi in prespi se! Spremim te. Če hočeš, grem s teboj do doma...« ga je silil Mavrič. »Tu ti bo še slabo.«

»Slab zrak imaš,« je dejal Katnik. »Zakaj ne odpiraš oken? — Ali mi je žena zvesta, kaj praviš?«

»Grdo govoriš, Katnik, in neumno. Jutri te bo sram.«

»Mene? Mene? — Čakaj — zdi se mi, da me moja žena nima dovolj rada... Ali ni rekla, da ne bi skrbela za otroke? Pusti me! Ne grem k ženi! Jaz moram dobiti denar!«

»Nocoj?« je vprašal Mavrič, ko sta stopila na hodnik in na stopnice.

»Nocoj! Kaj misliš, da so vsi taki kot si ti! Kaj misliš...«

Opotekel se je na ulico...

5.

Pred razsvetljeno kavarno sta srečala Klaro. Prihajala je od Hilde, ki se je bila med tem že pomirila. Klara je pozdravila moža, Katnika ni pogledala.

»Ali greš domov?« jo je vprašal mož. »Pojdi z nama v kavarno.«

»Ne. Domov grem. Pojdi z menoj, če hočeš!«

Mavrič se je obrnil h Katniku, ki je stal brez besede.

»Domov grem. Pojdi tudi ti in prespi se! Prespi se in premisli! Jutri pridem k tebi...«

»Ne!« ga je pogledal Katnik trmasto. »V kavarno grem. Zbogom!«

Mavrič je prijel ženo pod roko in stopil po pločniku.

»Zakaj imaš usmiljenje s tem človekom?«

Mavrič je težko mislil in ni odgovoril...

V kavarni je sijala žarka, topla luč. Zlati okraski na stropu in na stenah so blesteli kot zreli sadovi. Pisane rute, ki so padale čez luč in se končavale v dolgih resah kakor barvast dež, so čarale slednjemu omizju v sebi zaključeno tajinstvenost.

V zadnjem kotu kavarne, v posebni, z zrcali obloženi sobi, so sedeli Možina, Dorčič in Čampa. Pili so črno kavo in polslišno govorili. Ko so zagledali Katnika, ki je stal na pragu in jih gledal s polzaprtimi očmi, kakor da išče zahrbtne misli v njih, so prekinili razgovor in se ozrli vanj.

»Kje je Mavrič?«

»Vrag ga vzemi!« je dejal Katnik in sedel. Strmé je gledal v prazne skodelice.

»Kaj si se sprl tudi ž njim? Si ga užalil?«

»Njega? Komunista me je imenoval. — Kaj pijete?«

Dorčič se je gromovito zasmeljal.

»Ti — pa ... kaj bi govorili!«

»Kaj pijete, sem vprašal.«

»Črno kavo; saj vidiš ... Natakar, črno kavo,« je naročil Dorčič.

»Prinesite vina! ... Ali konjaka. Kar hočete ...«

»Ne več ... prepozno!« se je opravičil natakar.

To je Katnika ujezilo. S težavo so ga prepričali, da ne dobi drugega ko črno kavo.

»Saj si že itak pijan,« mu je dejal Dorčič. »Kadar si trezen, si izboren človek; če pa si pijan, delaš neumnosti.«

»Ti pa si duhovit, kadar si pijan ... Kaj spreminjaš obraz?«

»Kakor hinavci.«

»Kdaj sem ti dejal, da si hinavec?«

»Pred pol ure na cesti ...«

»Dobro se spominjaš ...« se je smehljal Katnik in mešal kavo, da je tekla čez rob skodelice. »Ali mi zameriš?«

»Ne, ker si bil pijan.«

»Duhovit si ...«

»Ti nocoj nisi dokazal duhovitosti. Nasprotno.«

»Ali govorim o sebi?« se je Katnik razdražil.

»Ti si duhovit; vse vidiš in veš, samo tega nisi spoznal, kaj je meni nocoj.«

»Pijan si!«

»Pusti mojo pijanost,« je odskočil Katnik in udaril po mizi. »In če sem pijan, sem od svojega vina ... Vrag, odgovarjaj na besedo!«

Čampa in Možina sta ga mirila, Dorčič je sedel v kot, naslonjen na žametno prevleko se je smehljal ko vrag.

»Glejte ga, kako se smeje! Do dna sem ga videl: tak je kot te blazine; zunaj je žamet, znotraj je slama.«

Dorčič se je smejal še bolj. Srebnil je ostanek kave iz skodelice in dejal bolj proti ostalim nego proti Katniku.

»Ne vem, kaj ima z mano nocoj. Če bi bil jaz njega vabil...«

»Tu nisi več moj gost... Zakaj mi ne odgovarjaš na vprašanja?«

»Kaj pa si me vprašal?«

»Čakaj...« je Katnik trudno pomislil, ko mu je vzdušje kavarne znova leglo na možgane. »Saj mi ne daš do besede,« se je razhudil. »Vzemimo človeka... Ali ima človek prave prijatelje? Take, ki mu v nesreči pomagajo? Ali so samo, kako bi dejal...«

»Vprašuj dalje,« je dejal Dorčič. »Odgovoril ti bom.«

»Dobro, in recimo... ali je žena človeku prava družica, ki bi bila pripravljena... No, in končno: če človek spozna, da se mu vse podira, ali je pametno, da človek živi... kaj, vruga, me tako gledaš! Odgovarjaj!«

»Je to vse?«

»Vse! Kaj hočeš še več? Še so podrobnosti... Ti, Čampa, če se boš smejal...«

»Ti in filozofija...« se je stresalo Čampi vse telo.

»Kaj... Vsakega človeka doleti kdaj razmišljanje. Prokleta, zakaj pa nimajo pijače?«

Dorčič se je pomaknil v kot in zaprl eno oko.

»Ali ti lahko odgovarjam po resnici in ne boš zameril?«

»Če ne odgovoriš po... če boš lagal, ti vržem kozarec v glavo.«

»V enem stavku ni mogoče odgovoriti na vsa vprašanja,« je dejal Možina.

»Ti si lažen idealist!« mu je zabrusil Katnik.

»Meni treba noža za operacijo; obveze nočem!«
V Dorčičevih očeh je nalahno zatrepetalo.

»Katnik, ti si žival; najognusnejša žival! Ne drži za kozarec, drugače ne bom govoril resnice! Odkar si nehal piti materino mleko, si se vpregel v plug in si oral. In ker si dobro oral, voliček, so se ti same od sebe napolnile jasli, kakor živali. Nikoli nisi razmišljal in gledal na dno tega, kar te obdaja. Imel si lep obraz, lepo suknjo in si mislil, da so se ljudje radi dobrega srca, ki ga imajo, zbrali okrog tebe. Ne zaradi tvojega srca, zavoljo lepe suknje, zaradi cigare, zaradi vina in sladčice so te imeli radi. Radi lepe suknje se je vnelo srce zale deklice zate. Ti nisi utegnil, da bi ji pogledal do dna. Kakor nisi utegnil izbirati prijateljev. Tisti, ki so ti morebiti dobro želeli, so stali v ozadju, ti pa si mislil, da so ti nevoščljivi, ker ne pijejo tvojega vina.«

»Kako res je to,« je zamrmral Katnik in gledal strmo izpod čela. Bilo mu je, kakor da ga slači pred vsemi in vendar mu je ta nagota neznano dobro dela.

»Nenadoma ti je spodrsnilo,« je pribil Dorčič s teatralično pozo.

»Komu?«

»Tebi... no, recimo, da tebi... živali, ki je samo vlekla in prežvekovala, kar ji je dajalo življenje. Preplašil si se kakor vol na polju in si se zatekel k tistim, o katerih misliš, da bi lahko pomagali... Ali ne veš, da so oni mislili v sili prositi tebe, da so bili zato tvoji prijatelji... ne zato, da bi priskočili tebi na pomoč...«

»Dorčič, ti si hudič!«

»Ali ni res?« je rastlel Dorčič v svoji besedi. »Ali ni res? V praznem prostoru si in ne najdeš opore. Človek se je prebudil in išče izhoda iz živali. Srce se je prebudilo, duša se je predramila, vse skupaj je preozko, svet je preumazan... Ven, ven iz spon! Vprašanje nastaja, čemu to? Čemu življenje, ali je vredno živeti, če človek ne najde

opore ne v ljudeh ne v lastni duši... Če si poneveril...«

»Kdo pravi, da sem poneveril?« je zledenel Katnik.

»Pusti ga!« je prosil Možina.

»Vzemimo ta slučaj... O tem smo že nocoj govorili. Plačati ne boš mogel. Najboljši prijatelj ti ne bo dal stotinke, ker ve, da bi bilo vse izgubljeno. V ječo te vržejo. Žena se te bo sramovala in te preklinjala; otroci se bodo s studom obrnili od tebe. Ko prideš na svobodo, jim bo žena dejala: Ozrite se proč! Zakaj ljubezen ženske ni visela na tvoji duši, ki je nisi imel in ne kazal, ampak na tvojem telesu in na udobnosti tvoje hiše.«

»Molči: dosti je!« je vzkipeł Katnik.

Možina se je dvignil, plačal in odšel.

»Nisem odgovoril na vse. Ne moti me! Ali se ti izplača živeti? Ti sam si slutil to, še preden si si zastavil vprašanje o zmyslu življenja. Prestajati muke in sramote in vedeti, da ne bo nikoli konca, vedeti, da je bilo vse, kar je bilo, zgrajeno na samoljubju, v tesnem prerivanju s komolci, v prokletem boju za obstanek...«

»Dosti je, ti pravim! Molči!«

»Ne bom molčal!« je goreł Dorčič iz svojega kota. »In preden si se odločil o zmyslu ali nezmyslu življenja, si pretrpel vse postaje križevega pota, duševno muko tridesetih let, mislil si o večnosti, o Bogu, jokal si kakor dete, nato pa si se ustrelil...«

»To se ne tiče mene,« se je dvignil Katnik in ves trepetal. »Ne prestanem več! Tega ne prenesem!«

»Naj se tiče kogarkoli! Mrtev si! Lažeš, žival, umazanec oskrunjeni, potem, ko si zadnjikrat poizkusil biti človek, a je ta poizkus prišel pre-

kasno. Življenje ni imelo zmisla, ker se nisi ločil od živali v tem, da bi bil mislil, gledal; nagonsko si čustvoval in si ustvarjal pogoje. Tedaj — jaz bi se ubil, a ne bom se, ker si ne ustvarjam pogojev... Ti pa si že mrtev!»

Katnik je zgrabil kozarec in ga treščil v Dorčiča. On je sklonil glavo, kozarec je priletel v rob zrcala in ga razbil. Nato je planil Katnik iz kavarne in zdirjal po ulici...

6.

Kam?

Ulica je bila ob tej uri divje samotna, dva stražnika sta gledala za njim. Beg in zrak sta mu znova vrnila zavest in ga pomirila. Postal je. Pomislil je, kaj naj stori. Ni vedel, kam naj gre. Hotel se je vrniti, a je pomislil, da nazaj ne more. Ni kamor ni poti! Nikamor ni poti!

Iz senc platan je pristopila ženska z napudranimi lici in rdečimi ustnicami. Koketno je šla za korak mimo njega, oči je imela neprestano uprte vanj. Pozdravila ga je v razmišljajoči obraz: »Dober večer, lepi mož!«

»Kaj hočeš?« je vprašal Katnik.

Tedaj se je domislil svoje žene. Razžalil jo je bil in odšel z doma. Kaj dela sama doma? Ali je legla in ga jokaje pričakuje? Spomnil se je Dorčičevih besed. Bilo mu je žal za vse. Očital si je, da bi bil moral ženi povedati vse. Ali ga ne bi potolažila in mu skušala pomagati? In vendar se je je bal. Ali ga ne bo s prvo besedo ubila? Tega ni vajena. Prvič ji bo moral vse priznati... Prvič...

Šel je proti domu. Na stopnicah se je domislil Klavžarja, že je hotel stopiti k njemu, a se je premislil. Ko je pozvonil, mu je prišla odpirat zaspana dekla.

»Kje je gospa?«

»V spalnici.«

Katnik je stopil z lahnimi koraki skozi vrata v spalnico, z rdečkasto lučjo razsvetljeno. Ob mali mizici na koncu postelje je sedela Hilda, naslanjala glavo na roko in gledala z velikimi, razmišljenimi očmi v moža. Stopil je naravnost k nji in jo poljubil na čelo, kakor da se ni zgodilo nič.

Hilda ga je pogledala z globokim očitanjem. To je Katnika zadelo. Hotel je spregovoriti lepo, kakor govori človek proti človeku, ves vdan, skrušen, in ji razodeti vse... Prva kriza je šla mimo njega, pijanost se je izkadila. Samo šibak je bil, neznansko šibak.

Hilda je vstala in dvignila glavo.

»Ali je bilo treba škandala?« je vprašala skozi zobe.

»To pozabi!« je dejal Katnik pomirljivo.

»Ne pozabim!«

»No,« je postal Katnik trši. »Bila si tudi ti kriva.«

»Jaz?« je vprašala žena neznansko začudena in pokazala s prstom nase: »Jaz?«

»Ti... Ti si me prva osramotila. Pred družbo, pred gosti. Kupim ti zapestnico za štiristo lir in ti... Ali ni bilo to sramotno?«

»Kaj mi nisi obljubil zapestnice z briljanti? Si ali ne?«

»Zapestnico ti kupim, tako sem dejal.«

»Ne, ne izmikaj se mi! Ali si mi obljubil zapestnico z demanti, ali ne?«

»No, da, sem,« se mož ni mogel izviti. »In če sem jo obljubil... Če pa nisem imel denarja...«

Žena je zrla, kakor da gleda človeka, ki se neizmerno norčuje iz nje.

»Ti da nisi imel denarja? To se upaš reči meni?«

»Zakaj ne?« je sédel Katnik v naslonjač. »Če ga nisem imel, ga nisem imel... Če ni, moraš tudi ti potrpeti, ne pa pred družbo...«

»Jaz da bi trpela pomanjkanje?«

Smeh in glas sta bila taka, da sta Katnika zbodla; planil je kvišku.

»Ti imenuješ to pomanjkanje? Ne greši!«

Hilda ga je pogledala z dolgim, dolgim pogledom in ni dejala ničesar.

»Koliko služim na mesec?«

»To veš ti, ne jaz!«

»Pet tisoč lir sem ti dajal samo za gospodinjstvo...«

»Ali naj ti položim račune?«

»Ne, ni treba! Počakaj, da izgovorim... Vse drugo je bilo posebej... Pet tisoč lir sem zaslužil... pet tisoč lir, celo manj. Celo po tri tisoč na mesec, že eno leto sem.«

»Ko sva se vzela, si mi dejal, da služiš deset tisoč na mesec... Kaj si ostanek ukradel?«

»Molči, da se ne spozabim!... To je bilo takrat, danes se je položaj spremenil... Ali veš, da živé uradniške družine z osmimi stotaki?...«

»Ne govori o tem!« ga je Hilda prekinila. »O tem sem že slišala. Če bi bila vedela, da mi boš očital, da...«

Ni končala. Posilil jo je jok, ki ga je premagala, stopila k vazi in pričela iz nervoznosti trgati nageljne in metati lističe na tla.

»Kaj, če bi bila vedela? Če bi bila vedela, me ne bi vzela? Če bi bila vedela, ne bi mi rodila otrok? Ne iz ljubezni, ne zaradi medsebojne sreče, zavoljo denarja, zavoljo udobnosti? Vedno si govorila, to je moje, to je tvoje! Jaz ti nič nisem bil. Jaz sem bil sredstvo za tvojo srečo in ne cilj! Tvoja lastnina...«

»Saj ni res,« se je branila Hilda, in se otresala sence, ki je padala nanjo. »Tega nisem dejala nikoli.«

»Umikaš se; lepše bi bilo, če bi priznala... Ti samo zahtevaš, a nisi pripravljena na žrtev. Torej, ali bi sploh kaj žrtvovala...«

»Kaj naj žrtvujem? Kaj pa imam? Kaj pa premorem?«

»Vse imaš. Ne trdi, da nimaš ničesar, Vse imaš...« se ji je približal in pritisnil svoje lice k njenemu. »Kako govoriš! Vse imaš, le jaz nimam ničesar.«

Hilda se mu je izmikala.

»Česa pa nimaš? Pojdi spat! Česa pa nimaš?«

»Nikogar; še prijatelje sem izgubil. Tla pod nogami so se mi izmaknila. Le ženo imam še in otroke.«

»Zakaj nimaš prijateljev?«

»Zakaj — ne vem. Vzroka ni. Ker jih nikoli ni bilo. Ni jih bilo; vidiš, to je.«

»Kako si to spoznal?«

»Deset tisoč lir sem iskal, nihče mi jih ni dal. Smehljali so se mi, smehljali...«

»Kaj...« se je zavzela žena, »iskal si denarja pri ljudeh? Tako si me ponižal?«

»Saj sem mislil vrniti.«

»Kako, ko praviš, da nimaš denarja?«

»Verjel sem v lepe čase, ker sem verjel v prijatelje in v svojo ženo in v svoje otroke. Ali še lahko verujem v svojo ženo?«

»Ne vem... Poskusi, če sem vredna.«

»Recimo, da sem v takem položaju, da bi ti dejal... Daj mi knjižico prvega otroka, posodi mi deset tisoč lir... poskrbi mi svojo doto...«

»In jaz? Kaj bom jaz?«

»Če bi ti dejal: posodi mi! Ne daruj! Reši me, ne da jih zavržeš.«

»Bi se premislila... Ne, ne bi se premislila. Knjižice nimam...«

»Kam si jo dela?«

»Očetu sem jo dala.«

»Očetu?« je gledal Katnik uničen. »Zakaj?«

»Ker je bil pred polomom.«

Mož in žena sta se gledala nepremično. V Katniku se je nekaj neznansko zagrohotalo; strašna moč nevidne usode je plavala nad njim.

»Izborno!« je kričal. »In kako lepo mi praviš to! Lepo ste mi pripravili zanko. Prav izborno! Zdaj mi ne manjka drugega kot ... hahaha.«

»Lojze, zblaznel si!«

»Nisem. Spregledal sem. Še nikoli nisem bil tako pameten, ženka moja ...«

»Nekaj se ti je zgodilo. Kaj ti je?« je šla k njemu. Zdajci jo je zaskrbelo. Zaslutila je, da mora imeti njegovo vedenje globokejši vzrok.

Katnik je stal in hotel izreči vse do zadnje besede, ni si upal. Zbal se je žene, zbal se je očitkov, začudenja, beganja in solz. Zbal se je samega sebe.

Sedel je. Podprl je glavo. »Glej,« je spregovoril čez par trenutkov in prekinil besedo. »Ah!« je zamahnil z roko. »Pil bi. Piti mi daj!«

»Dovolj si pil. Spat pojdil!«

»Pil bom,« je dejal in odšel v salon.

»Pij,« je dejala Hilda, ki je spoznala, da mu ne more ubraniti, »tudi jaz bom pila s teboj.«

Nalila sta kozarce, trčila in pila.

»Glej,« je govoril Katnik pol zase, »tako je lepo, če sva skupaj ... Tako sem bil hud nate, ali glej, stisnil bi te k sebi. Rad te imam. Skozi vse telo, skozi živce mi gre ogenj tvoje bližine.«

»Pusti me!«

»Ne! Ti si moja žena. Jutri ... jutri imamo revizijo v pisarni.«

»Ali ni vse v redu?« je planila podzavestna misel skozi Hildo.

»Kdo ti je to dejal? Čemu bi ne bilo ... Kakor si že rekla ... Ne! Pustimo to! Nocoj moram delati. Pijva! Na zdravje najinih otrok!«

»Jaz bom pijana,« je dejala Hilda in pila.

Pijača ji je dela dobro.

»Dve leti sva že poročena. Dva otroka imava. Ali sva se že kdaj sprla?«

»Nikoli.«

»Nikoli, vidiš. In če bi jaz nenadoma umrl, kaj bi naredila?«

»Ne govori o smrti. Pij!«

»Ti se bojiš smrti?« je gledal Katnik v ženine polpijane oči.

Hilda je prikimala.

»Jaz tudi,« je priznal Katnik. »Tako se bojim smrti, ali vendar pride človeku, da se bolj boji življenja nego smrti. Ali ni to neumno...«

Hilda ga je gledala z rdeče obrobljenimi očmi. Pijača jo je zamamila, čutila se je trudno. Katnik je gorel.

»Objemi me, Hilda! Reci, da nisi več huda name. Saj se ne smeva sovražiti... Saj se ne smeva...«

»Saj nisem bila huda! Ah, jaz sem pijana!« je potegnila z roko preko čela. »Ne tu... ne, pridi v posteljo!«

Hilda se je dvignila. Oprijela se je stene.

»Pijana sem. Ah, kako bi spala!«

»Pojdi in prespi se! Jaz grem v pisarno,« ga je zbodla misel na jutrnji dan... »Pridem! Ti pa se prespi. Vidiš, kako je lepo... ko sva prijatelja.«

Hilda se je smejala v trudnosti in pijanosti; mož jo je spremil v posteljo, zagrnil jo in odšel...

7.

V pisarni je gorela luč, Klavžar je slonel nad knjigo in z glavo na rokah dremal. Ko je slišal korake, se je predramil in dvignil obraz.

»Kako, vi spite?« se je Katnik začudil.

»Čakam vas,« je Klavžar vstal in prodirno pogledal Katniku v obraz. »Vse je urejeno... To se pravi...«

»To se pravi... to se pravi...« je iskal Katnik trdno v svojih možganih, kakor da se ne more spomniti, za kaj gre. »No, kaj se pravi?«

»Vsakdo lahko spozna, da je bil nered... Da je bil in da ga ni, če je denar v blagajni. Jaz bom ob službo, če...«

»Ne bojte se za službo,« je Katnik naenkrat našel pravo nit. »Ne bojte se za službo!... Zakaj, denarja ni.«

Klavžar je gledal par trenutkov. Nato je spregovoril v velikem začudenju: »Saj ste dejali...«

»Dejal sem, ali denarja ni. Iskal sem ga, kjer sem najbolj mislil, da ga dobim. Nisem ga dobil. Ali — kaj so take vsote igrače? Povejte, kaj so take vsote igrače?«

Katnik je trepetal. Uradnikova mirnost ga je dražila.

»Kaj narediva sedaj?«

»To vas vprašam jaz! Ali poznate koga, ki bi vam pripravil denar?«

Klavžar je žalostno odkimal.

»Vidite; tudi vi ne. In stavim, da imate prijatelje. Potem je najbolje... Škoda za noč,« je misel prehitevala misel, da so se mu stavki kar sekali. »Pustite knjige... Pustite prazno blagajno... Naj bo... Jutri bo revizija.«

Klavžar je molčal, Katnik pa je ubito ponavljal v ta nepremični molk: »Jutri pride revizija!«

»In potem?«

»Potem uklenejo najprej vas, nato še mene. Najprej vas... Naposled bodo sodili... Paragraf ta in ta kazenskega zakona... toliko let ječe...«

»Ne,« je planil Klavžar iz svoje mirnosti, kakor da se je šele zdaj docela zavedel. »Jaz imam ženo, otroke.«

- »Tudi jaz imam ženo in otroke.«
- »Ampak,« je udaril Klavžar z roko po knjigi.
- »Jaz sem nedolžen...«
- »Prav, prav!« je dvignil Katnik roko. »Mirujte, za Boga! Mirujte, sicer zblaznim! Kaj mislite, da je meni lahko? Kaj pa sem končno storil jaz?« si je lagal v obraz. »Kaj sem storil takega, da bi mogel dati življenje zato?«
- »Jaz sem bil že nekoč v ječi... Po nedolžnem. Tri dni. Mislil sem, da bom iz uma. V ječo... V ječo ne grem...«
- »Potem vam ostane ena sama pot.«
- »Katera?«
- »Katera? Ne vem, katera... Pot, ki vas obrani pred ječo, očitajočimi pogledi, izpraševanjem, pred vsem, vsem...«
- Katnik je gledal nekaj časa v strmečega Klavžarja, nato je breobzirno vrgel vanj besede, kakor bi ga udaril s kamenjem: »Vzemite revolver in ustrelite se!«
- »Ustreliti se?«
- »Ni drugega izhoda, vam pravim! Ne glejte me tako!«
- »Ne; ne ustrelim se!«
- »Pa se zastrupite; vzemite strihnin, cijankalij. Zastrupite se s plinom, to je najenostavneje. Skočite v vodo!«
- »In vi, kaj storite vi?«
- »Jaz? Kaj vprašujete? Tega, kar bi vi naredili, ne bom storil. Tega gotovo ne. V ječo ne grem.«
- Senca je padla Klavžarju čez obraz, nova misel je venčala njegovo dušno trpljenje.
- »Čujte,« je dejal. »Ubežite!«
- Katnik je obstal. Na to ni mislil. Kakor novo razodetje mu je obsvetlilo obraz.
- »Ubežati? Čez mejo... Ah!« A komaj se je oklenil te rešilne misli, je že jel dvomiti: »Ube-

žati? Ne imeti miru ne po noči ne po dnevi! Skrivati se pod tujim imenom. Tu pa pustiti ženo in otroke. Slednjič te zasačijo ... in te izročijo ... To je hujše, nego ječa. Ne, ne, ne! To je smrt, živeti in ne živeti. To je živ mrlič, to življenje je strašno, strašno! ...«

Klavžar, ki se je kakor otrok razveselil svoje misli, je strt sklonil glavo.

»Ubežite vi!« mu je ukazal Katnik.

»Ne pustim žene in otrok!«

»In v ječi? In če se ubijete?«

Klavžar je sedel, mel z rokami med kolena, glava mu je nizko klonila. »Moj Bog, ti moj Bog!« je stokal.

»Samo ena pot je,« je vstajal vrag iz Katnika. Lastno trpljenje je lajšal ob trpljenju sočloveka. Po Klavžarjevi notranjosti je grebel in ga prepričeval, kakor da hoče prepričati samega sebe. Ena sama pot je, da se izogneš sramoti in da rešiš svojo čast! Trpljenja se mož ne sme bati. Ubežati življenju, ko te hočejo aretirati, zaznamovan in onečaščen, huje nego mrtev. Ti pa se jim izmuzneš, izgineš, kamor ne morejo za teboj! Ubežal si jim. Zmagovalec si. Hahaha! Revolver ali strup?«

»Kaj govorite! Kaj govorite!« se je predramil Klavžar iz strašnih sanj. »Kaj mi pravite to? Ne! Ne! Moja žena, moji otroci! Če umrjem, jih ne bom videl več. Ne več. Če me zapro, bodo molili zame. Vedel bom, da so v moji bližini. Dobil bom glas od njih in jim bom pisal. In če bo ostalo upanje, da prestanem kazni, jih bom videl. Tedaj pričnem novo življenje, ki ga nisem zaslužil. Novo ... novo ... Jaz visim na življenju. Če vem, da bom po dolgih letih le eno leto še živel življenje, svobodno, morda celo srečno, se izplača. Stokrat se izplača. Za vsako kapljo življenja mesec ali leto trpljenja ...«

»Kakšen bedak ste!«
»Glejte, žena me je danes zadrževala, ko sem odhajal z doma. ‚Nekaj slutim,‘ je dejala. ‚Nekaj slutim, a ne morem povedati, kaj...‘ Dejal sem ji, da ne bo hudega, a sem se vendarle bal. Vedela je. Ne morem je varati. ‚Samo, da se vrneš zdrav in živ,‘ mi je dejala. Obljubil sem ji. Živ in zdrav. Kakor da je vedela...«

»Vi ljubite svojo ženo?«

»Iz ljubezni sem se poročil,« je priznal Klavžar.

»In ona — ali vas ljubi?«

»Moj Bog, kdo pozna ženske? Mi smo včasih vse pretrdi ž njimi... Moja, ne da bi jo hvalil... Joj, kakšno glavo imam, saj mi jo raznese. Joj, joj... Veste, ko sem bil bolan, je ona delala za vse; zase in zame in za otroke...«

»Ona je delala? Ali je ženska tega zmožna?«

»Ne vsaka. Moja je.«

»Tako, tako... Pojdite, gospod Klavžar. Zbežite!«

»Ne morem... Premislil si. Do dne je še časa.«

»Pojdite, gospod Klavžar, pustite me samega!«

Klavžar je gledal vanj: »Je treba še kaj storiti?«

»Nič več. Vse je opravljeno. Lahko odidete brez skrbi.«

Klavžar je stal in gledal, kakor da se ni mogel ločiti.

»Pojdite, gospod Klavžar. Kaj me gledate? Odslužili ste. Dajte mi roko! Hvala vam; oprostite mi vse!«

»Hvala tudi vam! Srčna vam hvala... Ali mi...«

Posilile so ga solze.

»Zbogom!«

»Zbogom!« je stal še nekaj trenutkov. Nato se je naglo obrnil in odšel skozi vrata.

8.

Katnik je postal nekaj trenutkov in poslušal, kako so se zaprla vrata, ki so vodila iz pisarne na dvorišče. V tem hipu je nekdo potrkal.

»Kdo je?«

»Ključ... kam naj denem ključ?«

»Vzemite ga s seboj; ali pa ga pustite v vratih...«

Katnik je razločno slišal, kako je Klavžar z oma-
hujočimi koraki odšel po pločniku. Posluhnil je,
da so koraki docela utihnili; šele tedaj je bil sam,
popolnoma sam.

Ozrl se je po sobi. Skrivnostno je sijala izpod
zelenega kovinastega senčnika knjiga števil. Kat-
nik je stopil tja, jo zaprl in vrgel na tla. Njenega
ropota se je prestrašil. Zdelo se mu je, da se je
nekaj premaknilo in hušknilo pod mizo. Odskočil
je in planil k blagajni, ki je stala odprta. Nehote
se je ozrl in pogledal v njeno žrelo. Bila je prazna,
grozno prazna, grozila je, da ga požre in pogoltne.
Ta predstava je delovala tako živo nanj, da je iz
strahu zaloputnil njena vrata, ki so se s truščem
zaprla.

Na stenah so ležale sence in se pretvarjale iz
oblike v obliko, rastle in se krčile, vse groznejše,
vse silnejše...

Katnik se jih je zbal. Zbal se je stopnic, po ka-
terih je bežal v prvo nadstropje; zdelo se mu je,
da se podirajo pod njim. Planil je v salon in pri-
žgal vse luči. Bleščeča svetloba mu je planila v oči,
sence so izginile.

Prikazalo se je nekaj drugega. V velikem zrcalu
je zagledal človeka. Šel mu je z naglimi koraki na-
proti in ko je skoraj udaril s čelom na šipo, sta
si stala z obrazom v obraz.

Kdo je ta človek? Ali je njegov brat, da ima njemu slične poteze? Tako slične in vendar tako različne. Zakaj ima tako razmršene lase in oči, ki leže tako strašno globoko? Zakaj te črte in gube preko čela, preko lic, mimo ust in ob očeh, ki jih prej nikdar ni bilo, zdaj pa so se zarile v obraz kakor skrivnostna hebrejska znamenja in pišejo življenje? Kakšno življenje?

Katnik je pomračil čelo, oni v zrcalu ga je tudi pomračil. Katnik se je posmehnil spačeni podobi v zrcalu, tudi človek za steklom je čudno zlomil poteze okrog usten. Je li to smeh? To je jok, to je obup!

»Tudi ti se hočeš ubiti?«

Oni v zrcalu mu je govoril iste besede. Po gibu ust jih je zaznal; čudni oglati gibi, a resnični, globoki. Bil pa je nem, kakor človeška vest.

Tudi ti? je pomislil Katnik in se zveselil. Torej nisem sam. Klavžar pa je bežal, ker se s kremplji drži življenja. Ti si moj tovariš, moj drug? Nato pa je nadaljeval polglasno, šepetaje, z naglim, drhtečim glasom: »Glej, sedel bi, a tebi ne morem ponuditi stola, zato stojim. Ne ponavljaj mojih besed, ker to me moti. Pomisli: kakšna malenkost! Nikoli nisem nič mislil, ker nisem utegnil. Mi nikoli ne utegnemo misliti. Delal sem in delal... Pridobival in samo dajal. Lahkomiselno... Sto skrbi sem imel, stoprve nisem imel. Malenkost: šestdeset tisoč lir. — Kaj praviš? Ne govori mi vedno vmes! — No, prav. Ali, imel sem prijatelje, ženo in otroke. Moj svak Mavrič je kupil včeraj... vilo za stotisoč. Tudi to je malenkost. Tam gre za življenje, tu gre za... Kaj pa mahaš z roko? Poslušaj... Torej, prijateljev nisem imel, ne sorodnikov. Dali so mi besedo, roke ne. Žena mi je očitala pomanjkanje... Deset tisoč lir in dota, vse skupaj je pri njenem očetu. Njega je rešila, mene ne more. Moji prijatelji spé, sorodniki spé,

žena in otroci spé. Le midva bediva. Zdaj razumem, zakaj imaš tako spačen obraz. To je od bedenja; zbudilo se je, zdaj ne bo zaspalo več. Ječa, beg ali smrt? Si ti mislil in izbiral? Kaj je moško? Biti junak v nesreči? ... Saj te razumem! Ne mahaj z rokami! Ne pači vendar svojih ust! ...«

Katnik je umolknil, gledal z enim očesom človeka v zrcalu in se zamislil.

»Jaz sem se odločil. Le eno je še, tega tebe ne bom vprašal. Ne, tega tebe ne bom vprašal. Dve stvari: večnost in Bog... Hahaha! Ne smej se! Tudi jaz sem brezverec, nikoli nisem razmišljal o tem. Ali glej, ob zadnji uri... Kaj pa, če je le res. Sveti Avguštin ni bil tepec. Sveti Tomaž ni bil idiot. Kaj praviš?«

Katnik je pomračil čelo in se odmaknil za korak.

»Strup ali revolver? Revolver? Tudi jaz sem mislil na revolver. Zbogom! Jutri se ne vidiva več...«

Odšel je naglo, sredi salona se je ozrl. V zrcalu je videl človeka, ki je bežal od njega in se je sredi salona ozrl.

»Tudi on,« je pomislil Katnik; pustil je luč v salonu in zaprl vrata za seboj.

9.

V spalnici je medlo gorela luč. Katnik je obstal pri vratih in poslušnil. Slišal je dihanje spečega človeka, drugega nič.

Stopil je k postelji. Napol zaodeta, da se je videla njena desnica in polovica prsi, je spala njegova žena. Glavo je imela obrnjeno v blazine; usta so ji bila napol odprta. Trdno je spala.

»To je moja žena,« si je dejal Katnik. Ob pogledu nanjo so oživali spomini. Lepi, minuli časi!

Ljubil je ženo, služil nji in otrokom. Dokler se ni prebudila težka misel v njem. Ta hip je vstajala pred njim druga slika. Iz nje je sijala njegova znota. Iz rezultata je spoznal napačne postavke v računu ljubezni in njunega skupnega življenja. Stvari, mimo katerih je prej hodil nebrižno, so se danes videle usodno strašne. Bile so stvari, ki so se mu prej zdele ljubke, celo prikupne, zdaj so bile odurne; dobile so drugo vrednost in razlago, druga luč jih je obsijala.

»To je moja žena?« se je vprašal, kakor bi se bil lahko vprašal: »To so moji prijatelji? To je moje življenje? To je svet? To je zmisel, biti ali ne — biti?«

Ali se je ljubezni primešalo sovraštvo? Če bi ji približal roko — ali bi jo udaril, ali bi jo pobožal? Če bi ji približal usta, ali bi jo poljubil ali bi se zagrizel vanjo do krvi?

Približal je svoja usta k njenemu licu, k njenim ustnam. Nenadoma se je odmaknil od nje. Od nje je vel duh po vinu. In vendar je vselej čutil vonj vijolic iz njenih ust. In vendar je vselej omamljen občudoval lilijsko polt njenega telesa.

Ali se je tudi ona spremenila?

Odgrnil jo je in narahlo odgalil. Ležala je pred njim vsa lepa in vitka. Še ni izginila belina njenega telesa. Sovražil je njen obraz, njeno dušo, njenega telesa ni mogel sovražiti. Ovalne črte njenih udov so se prelivale komaj čutno kakor sanje. Ni mogel obrniti pogleda od nje.

Kdo jo bo občudoval, ko njega več ne bo? Kdo bo odgrinjal njeno telo ponoči, ko bo spala, in strmel vanjo v hipu, ko ne bo sle več v njem in ne grde živali in ga bo veliki, čisti Eros objel vsega. »O tepec,« bo dejal in bo mislil nanj, na mrliča v grobu.

Katnika je objelo ljubosumje. Strašna bolečina ga je zgrabila v duši, da ni mogel prestajati več. Pokril je ženo in planil iz spalnice.

Na hodniku je obstal. Pred njim so bila vrata v otroško spalnico. Kakor tat se je splazil vanjo in neslišno privil modro luč. V beli posteljiči je ležala hčerka, dojenček je spal v vozičku. Katnik je stopil k njemu. Obrazek je bil miren, angelski, usteca so bila napol odprta, zožena v trobentico.

Hčerka je ležala vznak, kakor na križ pribita, njene polodprte oči so nekam strmele, usta so narahlo ječala.

Katnika je objela žalost. Oslonil se je na podboje vrat, gledal otroka, ki sta spala mirno in nista ničesar slutila. Prijel se je za prsi in čutil, kako divje se mu zaganja srce. Kako divje se mu zaganja srcé!

Kaj je dejal Klavžar? Ko je bil bolan, je njegova žena za vse skrbela...

Prebudila se je dekla, ki je ležala v kotu. Čudno plaho je pogledala iz spanja v luč, in odprla usta, kakor da hoče krikniti.

Katnik je položil prst na usta.

»Pst! Jaz sem!«

Ugasnil je luč in stopil na hodnik.

Na hodniku je bila tema. Z dvorišča je padalo le nekaj medle svetlobe vanj. Tedaj je petelin zapel. Katnik ga ni slišal še nikoli. Od kod je zašel petelin na to dvorišče? Kakor z žago ga je zarezalo v dušo.

Ta klic ga je predramil. Kaj mu poje? Življenje? Smrt? Zapel bo v drugič in v tretjič. Nato vstane zarja. Solnce se bo dvignilo, ulice bodo oživele... Do tedaj mora biti končano! Do tedaj mora biti konec vsega!

Šel je z odločnimi koraki v spalnico in stopil znova k ženi. Motril jo je par trenutkov, sklonil

se k nji in jo poljubil. Žena se je zganila; Katnik se je prestrašil in odšel po prstih do vrat.

Hilda se ni prebudila. Obrnila se je na stran in spala dalje. On pa je po prstih stopil do nočne omarice, vzel iz predala revolver, pregledal naboje, ozrl še še enkrat pri vratih in izginil...

10.

Dorčič se je poslovil od Čampe in se napotil po samotnih ulicah proti domu. Hodil je dolgo, dolgo. Ko se je zavedel, kod hodi, je videl, da je daleč od doma. V mislih mu je bil zablodil korak in ni našel poti domov.

Mislil je na Katnika...

Dorčič je bil cinik po svojem temperamentu, svoji besedi, ne pa po svojem bistvu. Pogosto so usta govorila, česar srcé ni hotelo. Ali je Katniku storil krivico? Ali mu je pogledal do dna tako globoko, da bi tako globoko ne smel? In če je resnica, da ga je pregledal do obisti, ali ga je s tem ubil?

»Pojdi k njemu!« je vpil njegov korak.

»Pojdi k njemu!« je ponavljal v sebi.

Preden se je znova zavedel, je stal pred Katnikovo pisarno. Pritaknil je uho h ključavnici in videl luč v notranjščini, drugega ni bilo mogoče razločiti.

Obšel je hišo, stopil na dvorišče in začel narahlo nabijati na vrata, nato vedno močneje.

Katnik je pravkar stopil v pisarno in še enkrat pregledal naboje v revolverju. Ob trkanju ga je popadla mrščavica, da je vrgel revolver v blagajno.

»Kdo je?«

Glas mu je bil tako zamolkel, da se ga je sam prestrašil.

»Si ti, Katnik?«

»Jaz,« je tiščala Katnika groza za vrat. »A kdo si ti?«

»Jaz sem. Ali me ne poznaš?«

Ali je bil Dorčičev glas tako spremenjen ali pa ga Katnik ni mogel več spoznati.

»Kdo? Kdo? Povej, kdo?«

»Dorčič, tvoj prijatelj!«

»Prijatelj? Prijatelj?« se je Katnik bridko zasmejal. »Kaj hočeš?«

»Odpri!«

»Ne odprem nikomur! Pustite me vendar že samega! Pustite me!«

»Samo trenutek!«

Katnik mu je odprl. Gledala sta se drug drugega, kakor da se ne poznata.

»Po kaj si prišel?«

»Bal sem se zate. Prišel sem te prosit odpuščanja, če sem te žalil.«

»Kdaj si me žalil?«

»Zbežal si iz kavarne. Zakaj si zbežal, ne vem. Saj pravzaprav...«

»Ah, res; medlo se spominjam, kakor da je bilo lani, ali pred desetimi leti. Malo se spominjam, dolgo je že tega, zelo dolgo...«

Dorčič je gledal začudeno in prepadeno.

»Pred dobro uro je bilo.«

»Pred dobro uro? Jaz sem že dolgo sam, že pet let, še več... Prav, da si prišel. Moder in globok človek si, ki vse življenje misliš, kako bi ujedal ljudi. Sedi in odgovarjaj na vprašanja! Še nekaj moram izvršiti, na kar sem najmanj mislil, preden pojdem. Sedi. Jaz bom stal, drugače ne morem govoriti.«

Dorčič je sedel v mrak, da je bil njegov obraz ves temen, Katnik pa je stal ob blagajni; luč mu je sijala na obraz in skrivnostno podčrtavala slednjo potezo.

»Ali veruješ v Boga? Veruješ v Boga — Očeta, Sina, Duha?« je vprašal Katnik.

»Veroval sem.«

»Ne vprašam te, ali si veroval. Vprašam te, ali veruješ. Ne, da imaš vero ti, da jo boš dal tudi meni.«

»Gotovo, da verujem v neko višjo silo, ki je združila v neskončni harmoniji vse stvari in jim vlada po čudni razsodnosti in volji, v boju in v zmagah, vse po nekem neznanem večnem zakonu.«

»To je Bog!« je vzkliknil Katnik.

»Lahko je tudi priroda,« je vzdvomil Dorčič. «Lahko je tudi Priroda — Bog. Ali je človek prišel že vsem stvarjem do dna, odkril zadnjo skrivnost? Skrivnost rasti in ploditve, življenja in smrti in posmrtnega življenja? So mu znani vsi zakoni, katerih del je, sme posegati v njihovo snovanje, ali mora teči ko kapljica z valovi, da ga zanesejo kamorkoli? Vprašal sem, odgovoril sem si, odgovoril si nisem. Kamor sem zagrabil, povsod je ostala še ena globina, bolj strašna od prve. Preden sem začel raziskavati, sem verjel v Boga in v hudiča iz detinstva. Po prvih mislih se je razrušila naivna predstava mladosti, vstali so strahovi in zatemnili vse. Iz temnih strahov so se polagoma pričele prikazovati oblike, zdaj priroda, zdaj Bog, zdaj oboje združeno v eno. So čudovite stvari, ki so nemogoče brez Boga, vsegamožnega in modrega. So druge stvari, ki so nemogoče, če je Bog, dobri, pravični in usmiljeni. Visim na tehtnici in se tehtam, gledam in mislim, izlivam žolč nevolje in strup razočaranja... Več ne vem, več ne vem.«

Katnik je krilil z rokami, jedva je dočakal, da je Dorčič povedal do konca.

»Nisem te prosil, da bi mi filozofiral, prosil sem te, da mi odgovoriš na vprašanje; jasno in odločno. Ali je Bog ali ni Boga? Je ali ga ni?«

»Do danes nisem potreboval Boga. Domisliti ga nisem hotel, ustvariti ga nisem mogel. Čakam nanj...«

»Meni je prav, če je, ali če ga ni. Le vedeti moram. Nocoj to noč ga potrebujem — ali pa tudi ne. Če je, zahvaljen, pojdem na desno, če ga ni, zahvaljen v večji meri, pojdem na levo. Je ali ga ni?«

»Je,« je meril Dorčič v Katnikove blazne oči.

»Je?«

»Ni ga...« je dejal Dorčič iz nevere, z glasom, kakor da mu je žal.

Katnik je skrčil prste in stisnil vrat, kakor da se mu strop posipa nad glavo.

»Vse veš, tega ne veš. Je? Ni? Je! Ni! Kaj boš storil, ko pride tvoja ura? Koga boš vprašal, da te potrdi in te potolaži? Verjel sem vate, zakaj ti si razmišljal, jaz nisem razmišljal. Danes vem toliko, kakor veš ti... Bil sem mlad, kratke hlače sem nosil in imel vedno krvave noge. Moral sem klečati in moliti. Bal sem se Boga, hudega, vsevidnega, vse kaznujočega, vse delečega. Bil je v žarkih solnca, v cveticah, v ječmenovem kruhu, v sveti hostiji in v lepo ozaljšani cerkvi. Bil je v kotu vsake hiše, za vratovi devic, v molitvenikih in na razpotju. Videl sem ga še v dijaških letih nekolikokrat... Nenadoma se je začel pogrezati in se je pogreznil tako naglo, da nisem utegnil pomisliti na to. In čudno, da ga nisem pogrešal vsa leta, ne hodil v cerkev ne k spovedi, niti v mislih nisem bil pri njem. Ves sem se ugnetal v vsakdanjem delu, Boga nisem potreboval... Dokler ni prišla nocojšnja noč. Dokler ni prišel vihar in se barka potaplja. Ne molim, ker hočem najprej vedeti, ali je, ali je sploh bil, ali je bil samo mla-

dostna bajka. Če ga ni, ne pomaga moliti, tedaj vem, kaj je treba storiti. Poglej, razgalil sem se; oglej si nagoto moje duše, sodi me, pomagaj mi! Poglej v skrivnosti in razodeni mi, razodeni mi, drugače zblaznim!«

»Če potrebuješ Boga, je!«

»Ne laži mi, če sam ne veruješ. Dokaži mi, da je. Reci mi besedo, rad ti bom verjel. Odpri v temo neznanega, naj se prikaže Bog!«

»Tema je. Ne vidim Boga.«

Katnik je planil k blagajni, zgrabil za revolver, pomeril v Dorčiča, da je ta odskočil in jeknil od strahu.

»Poznam sredstvo, da izvem vse. Poglej to cev. Črna, zlogolka je in se mi reži v obraz. Če si jo nastavim na oči in pogledam vanjo, bom vedel vse. Ne boj se zame! Kaj trepetaj! Ni še prišla minuta! Ko pride, ne bom vpraševal več. Če sprožim, preden si odgovorim, bom izvedel prepozno. Zakaj, če je Bog, ne smem pogledati skozi to cev v skrivnost, da ne bom pogubljen. Če ni Boga, ne izvem ničesar, rešim se sramote in muke življenja.«

»To je torej?« je Dorčič strmел iz spoznanja. »Na niti visiš in bi rad Boga, da bi ti dal trdne opore.«

»Rad bi vedel, ali je večnost, ali pa je posmrtno življenje zgolj bajka...«

»Če je Bog, je tudi posmrtno življenje in večnost. Če Boga ni, ni posmrtnosti.«

Katnik je vrgel revolver na mizo in skoraj zaplesal:

»A koga bi prašal? Koga bi vprašal?!«

»Mene je strah pred teboj,« se mu je Dorčič umikal do stene. »Nad breznom se ziblješ. Misli na svoje prijatelje, ki jih izgubiš. Misli na ženo in otroke, ki jih ne boš videl nikoli več. Če je

neumno živeti, je umreti vse bolj neumno. Od tam ni več vrnitve. Kar je narejenega, nihče več ne popravi. Še mene si, prijatelj, premaknil iz tečajev.«

»Premaknil sem te? Glej, glej! Ha, ha, ha! Umreti neumno, če ni Boga? Živeti je neumno, če ni Boga. Vse sem premislil. Prijateljev nimam, ne — žene in... Kaj me spominjaš otrok! Vse sem premislil, nič več me ne veže na ta svet. Iščem zveze z ono stranjo in odgovora z one strani. Da ali ne? Umreti neumno, če ni Boga? Ali si moj prijatelj?«

»Sem. Kaj hočeš, da ti storim?«

»Stisni revolver v roko in sproži vame! Zadeni me v srce ali v glavo, kamor ti drago. Samo, da si ne obtežim vesti... Jaz bom štel: ena, dve, tri... je Bog?... ni Boga? In ga bom zagledal, ali pa bo tema, tema, tema...«

Katnik je bil strašen, kakor zver, ki se pripravljala, da plane na svojo žrtev. Z rokami in z očmi je silil v Dorčiča, ta se mu je plašen umikal.

»Pusti me, ne glej me tako! Ne vzbujaj morilca v meni! Kaj naj naredim s teboj? Prosim te, izpaletuj se! Saj to je blaznost, oh!«

»Cinik! Zakaj vpiješ in prosiš, prej pa si pljusval svoj strup vame. Drugi mi niso hoteli dati denarja, ti mi nisi privoščil ne tolažbe ne dobre besede. Nočeš mi olajšati poti... Samoljubnež! Odtod, ne prikaži se več! Ne prosi me odpuščanja, hinavec! Grizi v zemljo in kriči: Je Bog, ni Boga, je večnost, ni večnosti! In ne najdi odgovora! Ne najdi ga! Poberi se, zlodej! Od danes verujem v hudiča! Poberi se!«

Katnik je besen in divji potisnil Dorčiča do vrat. Ta je hotel nekaj reči, ni našel besede, za-plaval je z rokami in zbežal na ulico. Ko je Katnik

ostal sam, je onemel; roke so mu pale ob životu. Zaprl je vrata, sedel na stol in posluhnil.

»Petelin bo v drugič zapel. Danilo se bo, solnce bo vstalo...«

11.

Pavla je ležala vznak na postelji in se ni ganila. Luč je bila ugasnjena, od zunaj nekje je prihajal val svetlobe skozi zavese v oknih in sijal na strop. V to mrežasto liso je Pavla upirala svoje oči.

Kolikokrat je želela, da bi imela zrcalo, v katerem bi se izražalo vse nevidno, do najtanjših doznatkov duše. Zdaj ga je imela. V mrežasti lisi se ji je iz mrzlice in šibkosti pretakalo nekaj neznanega. Možgani, ki so delovali mrzlično, so ji iz drobcev sestavljali slike in jih rušili. Tako kot otroci zgradijo z eno roko hiše, z drugo jih porajajo.

Pred njo je vstajal gnus. Stud, kakršnega še ni občutila in si ga še v mislih ni mogla predstavljati. Pred seboj je videla zdravnika z bledim obrazom, ki se je z očmi kakor rogal njeni sramežljivosti. Gola je ležala pred njim v najostudnejšem položaju, zvezana za roke in za vrat z jermeni, kakor da se boje, da bi ubežala. Vedeli so, ubežala bi bila, pa še krikniti ni mogla; groza in gnus sta ji zapirala grlo. Njeno telo ni bilo več ustvarjeno za ljubezen in posvečeno materinstvu; postalo je grda, nenaturna kepa, ki je dovolila, da so ji rezali dušo. V zdravnikovem žepu pa so šumeli bankovci. Pavla je imela neprestano sliko njegovega razkošnega salona pred očmi.

Bolečine skoraj ni čutila, dasi so ji potisnili robec v usta, da je grizla vanj in so ji solze drle čez lica. Ob nji je stala babica, z njenih debelih ustnic so prihajale bodrilne besede, ki jih ni poslušala.

Skozi zamolklo bolečino, skozi ugaslo sramovanje je vstajala slika, ki je plavala nekaj časa v majskem cvetju, nekaj časa v smradnem mraku meglene močvare.

Vstajale so sanje, združiti se s človekom in biti z njim eno, postati novo telo, nova duša in izgubiti svoje bistvo za tretjega. Čutila je utripe tujega srca v sebi. Radost porodne bolečine je plavala nad njo, blaženost rajskega smeha matere nad detom v plenicah. Nekdo se je nagnil nad njo, ta, ki je nosil obraz tretjega, in jo je poljubil...

Pavla je zaprla oči in zaječala...

»Glejte, gospodična,« je takrat spregovorila babica, »to je vaše.« Pokazala ji je zaplodek. »Ne razloči se še, ali je deklica, ali deček.«

»Nečem videti!« je Pavla obračala glavo. »Nesite proč! Nesite proč!«

»Mir!« je zaukazal zdravnik, čigar roka se je nervozno tresla.

Pavla je bila mirna. Lepa slika je izginila, njeno telo je plavalo skozi meglo in se ustavilo nad temno močvaro, iz katere so vstajali strupeni plini, ki jih je vsrkavalo telo. Iz globine nejasnega je vstala strašna podoba nerojenega deteta, ki je iztezalo svoje okrnele ude in buljilo z očmi, ki so bile take, kakor da so izstopile. »Kdo si, črv?« je vzdihnila Pavla. »Tvoje nerojeno dete,« je bil odgovor. »Kaj mi hočeš?« je blaznel pogled. »Podoji me!« je prosilo dete, ki še ust ni imelo.

Pavla je zaječala in se zganila.

Zdravnik je postal in pogledal babico; pot mu je tekel po obrazu. Iz oči mu je sijala nevolja.

»Bodite mirni!« je dejala babica s sirovim glasom. »Če se le zganete, vas lahko pokvari.«

Pavla si ni upala sopsti. V notranjosti je plakala. V misli pa so prihajale nove podobe.

»Morilka!« je šla senca njenega zaplodka za njo. »Morilka!« Pavla bi bila zamahnila z rokami in odgnala predstavo, a roke so bile zvezane...

Ko je ležala na postelji in ni bilo nikogar nikjer, so znova vstajale podobe pred njo. Druga za drugo. Prva iz majskega cvetja, druga iz smradu močvare. In vselej je videla neizrazno podobo človeškega bitja v popju, ki je premikalo breztelesne ustnice: »Morilka...«

Pavla je bledla. V groznici, ki jo je tiščala s kleščami, je vpila s šibkim glasom...

Babica je vstopila: »Kaj hočete?«

Iz zmedenih oči je sijalo začudenje: »Saj nisem nič hotela.«

Ženska ji je položila roko na čelo in poslušala.

»Mirno ležite. Mene ne bo doma. Danes je krst pri Katnikovih. Če bo kaj, pozvonite; postregel vam bo moj mož.«

Pred Pavlo je plesala predstava krsta; iz groznice je vprašala: »Kje bo krst?«

»Pri Katnikovih.«

Babica je odšla. Vse je bilo mirno. Le tu pa tam se je čulo lahko zapiranje vrat in težka, drsajoča hoja moža v copatah. Na strop pa je padla mrežasta svetloba.

Pavla se je domislila Devetaka. Ves čas je mislila z mržnjo nanj, v največji bolečini je pozabila na njegov obraz. Zdaj se je prikazal iz mrežaste svetlobe, kakor iz zrcala, ki pokaže vse nevidno, je splaval na površje.

Videla ga je, kako hodi ob obrežju in se napaja z jutranjim zrakom. Neprestano je zavračal z roko misel, ki se je vedno znova spovračala vanj. Hodil je zdaj na desno, zdaj na levo, kakor da išče primerne mesto, da bi planil v vodo. Ali je izgubil dušo? Ali zbira drobce svojega srca? Ali je vse užil in išče glad svoje mladosti, da bi ga napolnil z novim zmisлом življenja.

Prva zarja je planila nad goro, ko se je zopet zavedel samega sebe. Obrisal je čelo, kakor da je obrisal potne srage, in zavil v mestne ulice. Prišel je domov, stopil v prazno sobo in strmel na razmetano posteljo. Nato je stopil pred zrcalo in videl, da je njegov obraz dobil novo črto. Ta ni šla od oči mimo nosa do ust, vsa se je prepletala čez obraz in ga kazila. Okamenel je, spoznanje ga je osupnilo. Ta hip je spoznal, da je bila njegova vnašnja lepota vse, kar je imel in da se je na nji gradil zmisel njegovega življenja. Takega ga ne pogleda nihče več, ne vzljubi nobena ženska.

In si je gledal v dušo:

»Prešibek si! Premajhen si, da bi premagal vse in odgrnil pajčolan vseh skrivnosti in slasti, ki jih še nisi okusil. Niti sebe nisi poznal. Čemu si silil v višino, ko pa ta pot ni bila prava? Ostani v nižavi! Tvoja pot gre v tragedijo. Po krvi dišiš! Ali ne slišiš obupa, ki hodi s trudnimi koraki za teboj? Ali nisi že mislil, kako sladko bi bilo obsoditi samega sebe in užiti zadnjo slast? Drugega ne smeš več pričakovati. Poglej se!«

Njegov obraz je bil strašen. Pavla je zamižala. Ali so bile sanje, ali se je res združila s tem človekom in postala morilka? In on niti ne misli nanjo in na njene bolečine, umor lastnega zaplodka je predlagal sam. Kakor da mu je usoda, ki z nevidno roko deli kazen, zaznamovala obraz in dušo za ta njegov greh.

Kdo bi mislil nanjo v tej uri?

»Pavla!«

Slišala je drsajočo hojo; vrata so se odprla okrog polnoči, vstopila je babica; biti je morala vinjena, zakaj govorila je precej glasno, nato je postalo vse tiho.

»Pavla!«

Glas je prihajal od nekje, komaj slišen, z dna dvorišča, s ceste, iz njenih možganov nekje, ali iz

srca. Bil je tako razločen, da je spoznala usta, ki so ga izgovorila; in v svetlobi se je prikazal nje gov obraz.

Bil je Možina. Odkar je ušel iz kavarne, ker ni mogel poslušati škripanja duševne natezalnice, na katero je Dorčič navijal Katnika, je brezciljno begal po najtemnejših ulicah. Videl je od daleč Devetaka in se mu ognil. Ni maral znanih ljudi, dasi je iskal človeške duše, da bi nagnil svoj obraz k nji in se razplakal v besedi. Bil je neizmerno žalosten, kakor človek, ki ga ne bolé psovke in udarci radi njega, ki jih prejema, ampak radi tistega, ki jih deli. Plaval je ves v srčni bolečini, v kateri mu je bilo dobro, in ni mogel domov.

Dvakrat se je približal počestnicam, ne radi telesa, radi duše, a vselej je zagledal živalske obraze pred seboj in šel dalje. Obhodil je nove ulice, tega, kar je iskal, ni mogel najti.

Tedaj je postal, dvignil oči in pogledal na zvezde. Kakor da je zagledal znan obraz nad njimi, je vzkliknil: »Duša moja zlata!«

Šel je dalje in premleval misel v sebi, vse dalje, vse intenzivneje in postal zopet in vzkliknil: »Pavla!«

Glas jo je zatel v največjem hrepenenju po njem in v najčistejši misli nanj, da je začutila v telesu ogenj, ki jo je napolnil z močjo.

»Saj te nisem več vredna.«

»Pavla.«

Zaihtela je. Ko se je razjokala, ji je bilo neznano pusto, strašno, dolgočas, groza jo je zavila v mokre cunje ostude, plesala je v gnusobi, hotela je iz nečistega kraja ven, da začne novo življenje . . .

Jutranja zarja se je v prvem dihu naznanila v oknih, mrežasta svetloba je pobledela, Pavla se je oblekla; šibka, opotekajoča se je tiho stopila na hodnik in v temi zadela ob neki predmet. Sosednja

vrata so se odprla, na pragu se je prikazal zaspani obraz babice.

»Kaj hočete?«

»Grem. Domov.«

»Saj boste izkrvaveli. Počakajte vsaj do dne.«

»Ne ostanem več.«

»Pa pojdite, v božjem imenu. Ko pridete skozi vrata, vas ne poznam več.«

Odprla ji je, da je stopila v jutranji hlad na ulico.

Prvi, daljni koraki so peli po pločniku. Med hišami je ležal še mrak, na nebu so gasnile zvezde pod valovi prvega dne, ki so pluli od vzhoda. Pavla je dahnila zrak vase. Zdelo se ji je, da je vsa teža življenja in grdobije za njo in da gre v novo, neznano, a s cvetjem venčano prihodnost.

Dvema stražnikoma se je izognila. Koraki, ki so se ji bližali, so jo zboleli v srcé. Bala se je ljudi, kakor da nosi na čelu zapisano, kaj je ž njo.

Objela jo je slabost. V drevoredu je zagledala klopico; privlekla se je do nje in sedla. Glavo je zagrebla v roké in mislila. Kam gre? Šele zdaj je pomislila, da taka k materi ne sme.

Po drevoredu je prišla vesela ženska, ki je skoraj plesaje šla svojo pot, žvečila cigareto in žvižgala. Barvo njenih lic in usten je bila izbrisala noč. V očeh je gorel medel sijaj nečesa, človeškemu pogledu neznanega.

Naproti ji je prihajal s počasnimi, opotekajočimi se koraki človek, ki je nošil glavo v tleh, kakor da je zablodil in mu ni do tega, da bi našel pravo pot. Bil je Možina.

Ko je stal pred žensko, je dvignil oči in jo je prepoznal: »Matilda!«

»Ti si, fant moj dragi?«

»Odkod prihajaš?« jo je vprašal.

»Bi rad vedel? Samo da te srcé ne bo bolelo. Tebe rado srce boli. Od polnoči sem ljubila.«

Možina jo je gledal uporno; po obrazu se mu ni dalo spoznati, kakšne so njegove misli.

»Kaj me gledaš?«

»Postarala si se.«

»Lepa reč! Ti pa si se pomladil. Stoji pred menoj, zija váme kot zijalo in pravi: postarala si se! Z menoj pojdi!«

»Ne.«

»Pa pojdem jaz s tabo. Tudi, če nimaš denarja. Danes sem dobre volje, četudi mi gre na jok.«

»Ne,« se je branil Možina. »Danes mi ni do ljubezni.«

Matilda se je zasmejala.

»Tebi ni do ljubezni. Saj si ljubezen sama. Iz oči ti gleda.«

»Ne bo tako... Dušo bi ljubil, ne telesa. Ali imaš še fanta?«

»Fanta? — Ah, ti misliš tistega, ki mi je pisaril. Nič več. Zapustil me je, jaz pa sem ga zlasala...«

Možina je zagledal žensko, ki je sedela ne daleč proč na klopi; Pavla se je med tem dvignila in stala bleda pred njim.

Ni mogel verjeti. Prestopil se je par korakov. Ko je spoznal, da ga predstava ne vara, je zaklical: »Pavla!«

Dekle se je bridko nasmehnila in mu dala roko. Skoraj opotekla se je.

»Kaj vam je, gospodična Pavla?«

»Nič. Slaba sem.«

»Spremim vas domov.«

»Ne... domov ne grem. Domov ne grem,« je ponovila. »Z vami bi šla...«

»Pojdiva!« se je čudil Možina in gorel v sreči, ki ga je z bolestjo prepletala. »Pojdiva!«

»Ne vem, če sem vredna,« je dejala Pavla. »Dajte mi roko, da ne padem.«

»Kako bi ne bili vredni?« je stokal Možina. »Kaj se je zgodilo z vami?«

In sta odšla s počasnimi koraki po drevoredu, besede so zamrle; Matilda je gledala za njima.

• 12.

Hilda se je prebudila iz groznih sanj. V trenutku, ko je odprla oči, se ni spominjala več, kaj se ji je sanjalo. Roke so ji grabile za odejo, kakor da se pogreza in bi se rada rešila. Bila je znojna po vsem životu.

Ko se je preplašeno razgledala po prostoru, je spoznala, da je v spalnici. Rdečkasta luč je sijala nanjo. Pogledala je po postelji svojega moža, ni ga bilo. Pogledala je po vseh kotih, nikjer človeka. Bila je sama sredi tega, s krvavo svetlobo obžarjenega prostora. Čutila je pijanost, glavobol, omamo. Vrnila se ji je zavest, polagoma se je spomnila vsega.

Vsega... Krsta, Katnikove žalitve, njegovega moledovanja za denar in za ljubezen... Nato se je pogreznilo vse, kakor se je pogreznila tudi ona v spanje. Spomnila se je Devetaka. Ves večer je igrala ravnodušnost do njega. Kako mučno je bilo kazati ljudem svoj drugi obraz, da bi je ne izdala nobena poteza! Kako je gledal, govoril, se vedel Devetak! Kakor da sta si tujca... Danes zjutraj je nameraval oditi. Kam? S kom? Morda je spala dolgo in se je on že odpeljal...

Ta misel jo je zadela tako mučno, da je planila k nočni omarici in pogledala na uro. Bila je polnoč. Poslušnila je v njeno tiktakanje. Bila je mrtva, stala je.

V hipu je planila kvišku. Ne da bi se ogrnila, je stekla v salon. Luč je gorela, žarka luč. Na mizah, na mizicah so ležali ostanki pojedine, kozarci, steklenice, posoda, sadje — kakor razvaline razbitega življenja. Ura je tekla s počasnimi nihaji, resna, strašna, neizprosna. Kazala je čez polnoč. Ni še napočila ura, ko bi moral Devetak oditi. Še je bil čas.

Nasmehnila se je. Tedaj se je videla v zrcalu. Lasje so ji bili zmedeni, lica zabuhla, bleda, oči zatekle, rdeče, kakor da so se pravkar izplakale. V sami srajci je stala sama pred seboj. Kako smešen je človek v sami srajci! Z enim gibom si je vrgla srajco čez rame, da ji je zdrknila ob telesu na tla.

Hilda je stala gola pred zrcalom. Njeno belo telo je valovalo in odsevalo v harmoničnih oblikah. Njeno telo ni bilo podobno njenemu obrazu, še je bilo vredno poželenja. Nasmehnila se je, kakor da je izgubila vse in se ji je posrečilo rešiti svoje telo.

Spomnila se je svojega moža. Kje je? V pisarni? Vsak hip lahko pride. Zgrabila je plašč, ki je ležal na stolu, ga oblekla in ga z rokami stisnila na prsih.

Šla je po prstih tiho do stopnic, ki so vodile v pisarno. Slišala je glasove, ki so prihajali iz mraka, zamolke, sikajoče, prodirajoče v mozeg.

»Ali je Bog, ali ni Boga?«

Hilda si je z rokami zatisnila ušesa. Teh glasov ni mogla poslušati. Včasih je stopilo nekaj neznanega pred njo, Bogu njene mladosti podobnega, a ji je že v naslednjem trenutku ugasnilo v krvi. Njeno versko čustvo ni bilo tako globoko, da bi jo lahko vodilo. Njena vera ni mogla krepiti njene npravstvene volje, ker je bila le šepetanje

ustnic in se je zatekala v cerkev samo v največji sili dušne ali telesne potrebe.

»Povej, ali je Bog, ali ga ni!«

Ta glas njenega moža ji je žagal kosti. Umaknila se je v salon. Kaj je z njenim možem? Že je podzavestno nekaj zaslutila, ko je snoči ostala doma v svoji tugi. Nikoli ni pričakovala, da jo bo tako žalil vpričo vseh, to ji je delo hujše nego udarci. Zakaj je govoril z njo o denarju, tako razburjeno o denarju? ... In zakaj kriči zdaj v mrak svoje pisarne, kakor da je zblaznel? Nekaj se nabira nad njeno glavo, nekaj se bo zgodilo ...

Hilda je begala po salonu, kakor da bega pred lastno senco. Znova se je ustavila pred zrcalom. Videla je svojo mladost, svoje sanje, svojo poroko, svoje razočaranje z Devetakom. In vendar je ta hip njena misel lepela na njem. Nekaj se ji je podiralo nad glavo, morala si je poiskati rešitve. Ali ni govoril njen mož, da bi morala žena skrbeti za otroke ... ako bi ...

Hilda se je nenadoma videla v bornem stanovanju z dvema otrokoma, kako dela od jutra do večera. Za otroka svojega moža, ki jo je spravil v nesrečo. Ta trenutek ni mislila, da sta otroka tudi njena. Ta slika jo je spravila v besnost ...

Znova je videla Devetaka pred seboj ... Izločila je vse grde misli in predstave o njem. V tem trenutku je bil on edina bilka, katere se lahko oklene. On pa je bežal z vlakom v tujino, in se smejal ... smejal ...

Pogledala je na uro ... Planila je, da ne bi zamudila. Čez dve minuti je brez trkanja stopila v Devetakovo sobo.

Ta je pol sedel pol ležal na divanu in dremaje mislil predse. Na tleh je ležal kovčeg, poleg njega dežnik in palica. Bil je truden, sit vsega. Ni maral zamuditi vlaka, želel je proč, proč, prej ko mogoče, s prvim vlakom ...

Začudeno se je dvignil. Pred njim je stala Hilda, zavita v plašč. Oči so ji sijale v nekem posebnem blesku. Nova zagonetnost je zagrnila njeno dušo. Take je še ni videl, ponižne; nič kraljevskega ponosa ni bilo več na nji.

»Ti si, Hilda?« je od začudenja in osuplosti jedva razumel, kaj se godi.

»Jaz sem. Ne goni me od sebe, ne pojdem.«

»Hilda, blazna si! Ti si blazna!«

»Morda sem blazna. Če sem blazna, bodi z menoj kot z blaznico.«

Nekaj trenutkov sta se gledala molče. Prva je spregovorila Hilda. Mešanica čustev je trepetala v njenem glasu.

»Danes se odpelješ?«

»Odpeljem se,« se je ozrl po prtljagi.

»In te nič ne more zadržati?«

»Prav nič...«

Hilda se je ponižala, glas se ji je tresel v joku.

»Odpusti mi za tisto, kar sem ti rekla. Misli, da ni bilo izrečeno...«

Devetak jo je gledal. Predzadnja tančica njene skrivnosti je padla, še ena je ostala. Ni ji odgovoril.

»Odpusti! Nisem prav storila. Naj bo, kot je bilo...«

»Kot je bilo, ne more več biti,« je odgovoril Devetak zamolklo.

»Zakaj ne?«

»Zato,« se je dvignil. Njegove oči so se vprle v favna, ki je piskal svojo nemo melodijo sredi mize.

»Vrzi favna na tla!«

Hilda se je zdrznila in oklevala.

»Vrzi favna na tla!«

Kakor da se je upognila pod bičem, se je zgabila. Njegovo povelje ji je prešinilo vse ude. Prijela je favna in ga vrgla na tla, da se je razletel na kose.

»Postavi favna spet na mizo!«

»Kako?« je dejala Hilda. Razumela je. Ta igra, ki jo je Devetak bral v nekem romanu, jo je za trenutek prevzela. Nato se je nasmehnila. Ni obupala. Poizkusila je zadnje.

Stopila je k njemu, prižela se k njemu z vsem svojim telesom. Dvignila je glavo in jo nagnila na tilnik v bolešno strastnem izrazu na ustnih, zgrabila ga je za lase.

»Ali me res nimaš več rad?«

Bila je pripravljena ponižati se do kraja. Devetak je videl njeno brado kot sad pred seboj. Odgovoril je obotavljaje, zamolklo: »Ne vem...«

»Prav nič ne?«

Plašč se ji je razgrnil na prsih, Devetak je zagledal golo, belo telo pred seboj, čutil je njeno toploto. Prihajala mu je omotica. Njegove oči so izgubile izraz, nekaj drugega je zasijalo iz njih. Objel jo je, izgubil je glavo.

»Kako čudovita si,« jo je poljubljal na usta, na grudi... Ona se je smejala... Čutila je, da je zmagala...

Čez pol ure se je Devetaku vrnil razum. Hladnejši nego poprej. Dvignil se je, Hilda se ga je oklenila tesneje nego prej.

»Ali pojdeš kljub temu?«

»Vlak odhaja čez dobro uro,« je odgovoril Devetak.

Tedaj je Hilda izustila, kar je prej podzavestno spalo v nji: »Jaz pojdem s teboj... Dejal si, da se ne vrneš več? Pojdiva daleč proč, v veliko mesto... Proč... proč...«

Hilda je bila pripravljena zapustiti dom, moža, otroke, podirajoči se strop nad seboj in iti, ne se več povrniti in se potopiti v sanje, za katere jo je življenje prevarilo.

Devetak je hladno poudarjal. Zdaj je padla že zadnja tančica skrivnosti s Hilde. Njeno telo je bilo golo, gola je bila tudi njena duša. Tega je čakal. Čutil je, kako se ga je oklenila z rokami, kako se je vsesala vanj. Bil je zadnji čas, da je bežal. Z njo je plesal po vrvi smrti, zasmeha, družabnega prezira... Dolžnosti si ni maral nalagati, najmanj za ceno smrtne nevarnosti in družabnega ugleda.

Molčal je, opravil se in vzel kovčeg v roko. Še z enim pogledom je premeril Hildo.

»Torej zares odhajaš?«

»Zares.«

»Brez mene?«

»Ko zapustiš sobo, zakleni za seboj.«

Hilda je stala mahoma gola pred njim. Uračunala se je. Njeno telo ga ni privlačevalo več.

»In kam naj grem jaz?«

»K svojemu možu, k svojim otrokom.«

»To mi praviš ti?«

»To ti pravim jaz. Kakšne dolžnosti pa imam do tebe? Zbogom!«

Hotela je planiti za njim, gola, kakor je bila, a je obstala na mestu. Pričakovala je, da se bo vrnil s hodnika. Vrata je pustil napol odprta. Slišala je njegove korake na stopnicah, enakomerne, malo brižne, kakor da se ni zgodilo nič.

Hilda se je zgrudila ob postelji na tla. Ni jokala, ni imela solz. Čepe je strmela predse. Vsa Devetakova zagonetnost je izginila. Bil je tako strašen in enostaven kakor maliki oceanskih divjakov. Kako, da ga prej ni videla do dna? V hipu je primerjala svojega moža z njim. Spoznala je, kako nedosežen je njen mož v primeri z njim.

V hipu je ugasnila v nji burna nprav vlačuge, ki se ni bala tragedije in sramote, ki je bila pripravljena ostaviti topel dom, moža in otroke, in oditi v svet... Iskra materinstva, ki je tlela v nji, je po-

časi vzplamenela. Začutila se je mater, ženo... Iz razvalin njenih lažnih, pokopanih sanj je trude doma vstajal njen boljši nagon. V srcu ji je zaihtelo, ko se je med solzami domislila svojih otrok...

Sanje so bile za vekomaj končane. Bolelo jo je, da bi vpila. Vstala je in oblekla plašč. Hotela je stopiti iz te sobe, kot bi stopila iz blodne preteklosti v novo življenje, in za veke zapreti vrata za seboj... Hotela se je splaziti v spalnico, leči in počakati moža, nato se priviti k njemu in ga s toplino svojega telesa prositi odpuščanja.

Stopila je na hodnik. Pet minut prepozno...

13.

Petelin je v drugič zapel...

Katnik se je zdrznil iz svojih topih misli. Ni mogel do dna. Zatajil je na tihem Boga, le iz globoke podzavesti mu je še trkalo na dušo. Kot bi deževne kaplje trkale na šipo.

Petelin bo tretjič zapel. Dotlej se mora zgoditi. Preden se nova zarja razlije čez veje dreves...

Od nekod je prišel zategel pisk avtomobila. Katnik se je zdrznil. Ni vedel, kako, ta glas ga je spomnil Klavžarja. Kje je sedaj Klavžar? Ali ga mučijo prav take misli kakor njega? Morda sedi v svoji sobi, poleg njega so žena in otroci, in joče. Tudi žena joče, tudi otroci jočejo in se objemaje poslavlajo...

Katnik je strmel v revolver. Čudna misel se mu je porodila. Ali bo zadostoval en strel, ali bo treba dveh? Bo imel moči za drugi strel?

Znova je mislil na Klavžarja. Videl je njegovo ženo pred seboj. Nato mu je bilo, kakor da se je Klavžarjeva žena, ki je ni poznal, spremenila v njegovo ženo. In poleg nje ne sedi Klavžar, ampak

on. Žena joče in mu gladi lase. Njemu je dobro. Ve, da ga bodo obsodili in zaprli, njemu je kljub temu dobro. Vse je pripravljen prenesti... Še se mu smeje življenje...

Nenadoma je planil kvišku, kakor da mu je rešilna misel prešinila možgane. Revolver je položil na pisalno mizo, opotekel se je v kot. Stopnice so pele pod nogami. Bilo ga je strah. Imel je občutek, kakor da ga nekaj grabi za pete, kakor da ga vleče za hlače... Hodil je tiho, da bi se ne bal lastnih stopinj.

Šel je naravnost v spalnico. Rdečkasta luč je gorela. Na postelji ni bilo njegove žene. To spoznanje ga je napotilo z blaznim strahom, zona ga je spreletela... Ničesar ni mislil, mislil je vse.

»Kje je moja žena?«

Stopil je v otroško sobico. Otroka sta spala, dekla je znova dvignila glavo.

»Je moja žena tu?«

Dekla je zanikala. Katnik pa je bežal po prstih v salon. Luč je gorela. V zrcalu se je prestrašil samega sebe, ni se več poznal.

Žene ni bilo nikjer. Na tleh je ležala njena srajca.

Blazen strah ga je popadel. Kaj se je zgodilo? Kaj se godi to noč v tej hiši? Bežal je v kuhinjo, po vseh sobah in shrambah, žene ni našel nikjer.

Odšel je iz stanovanja. Po stopnicah je slišal hojo, poslušnil je. Koraki so bili trdi, samozavestni. Nagnil se je čez rob ograje in pogledal v globino. Uzrl je Devetaka, ki je gledal predse in šel z enakomernimi koraki navzdol.

»Odhaja,« je dahnil v sebi. Slišal je škrtanje ključa, vrata so se zaprla.

Katnik se je ozrl na vrata Devetakove sobe. Široka črta svetlobe je prihajala skozi nje. Devetak ni ugasnil luči, vrata so bila priprta... Katnik je

postal in pomislil. Preden je v zmedi svojih blaznih čustev domislil, se je v svetli lisi nekaj zganilo.

Na pragu se je prikazala Hilda.

Tako usodnega srečanja in strašnega začudenja nista nikoli doživela dva človeka. Katnik in Hilda sta sprva onemela, razširila oči, nato sta se opotekla za korak nazaj. Iz Katnika se je iztrgal pri-
dušen, hripav glas: »Hilda!«

Ta glas je vseboval vse. Začudenje, očitek, za-
ničevanje, vse, vse... Hilda se je zamajala. Vse misli, vsi sklepi, ki so se ji pravkar rodili, so le-
žali na tleh. Nehote, brez moči se je zgrudila na kolena in zaječala kakor ranjena žival.

»Hilda, kje si bila?«

In iz ječanja, ki je prosilo milosti, prizanesljivi-
vosti in usmiljenja, mu ni odgovorila. Šele na drugo, na tretje vprašanje je dahnila: »Saj... si videl...«

»Kaj si delala tu notri?«

»Lojzel! Lojzel!«

Katnik je v enem hipu videl in spoznal vse. Trojno. Pred njim je klečala nezvesta žena, ki je zakrivala obraz in upogibala pleča, da bi sprejela kazen, udarce, karkoli... Bila bi srečna pod udarci, zakaj vedela bi, da bi ji s tem že odpustil... Telo se ji je razgalilo, pokazale so se njene polne prsi. Ostudno je dahnilo v Katnika.

Bil je trd kakor skala, mišice se mu niso zganile. Ko je premagal prvo strašno čustvo spoznanja, je dvignil pesti, da bi planil nanjo. V tej kretnji je nenadoma okamenel... Roke so mu padle ob telesu, obrnil se je in odšel s pijanimi koraki v enakomerni hoji po hodniku in po stopnicah v pisarno.

Zdaj ni mogel popraviti ničesar več.

Petelin je tretjič zapel...

Matilda je še vedno zrla za odhajajočima Možno in Pavlo, ko je planil v drevored Dorčič, mahal z rokami in se vedel kakor blazen. Bil je tako neizmerno smešen, da se je Matilda glasno zasmejala kljub bridkosti, ki ji je pravkar zadrgnila srce.

Dorčič se je ob tem smehu prebudil. Počasi, trudoma se mu je duša vrnila v življenje. Pogledal je žensko, ki je suhljata stala pred njim in zdelo se mu je, da se trese v jutranjem hladu.

»Kaj hočeš, ženska?«

»Pojdi z menoj,« je dejala. »Hladno je in lačna sem.«

»Vidiš,« je uprl Dorčič svojo filozofsko misel vanjo, ne vedeč, da je spregovorila te besede bolj iz navade nego zaradi resnice. »Vidiš, to so hude reči. Hladno je ... in ti si lačna. V življenjskih računih se nekaj ne ujema. Ni res?«

»Ne vem, kaj mislite?«

»To mislim, da se ne izplača živeti. Ali se izplača živeti?«

»Moj Bog!« je vzkliknila kakor otrok. »Saj ni mam drugega nego življenje! Če bi še tega ne imela ...«

»Zelo preprosta resnica,« je dejal Dorčič. »In vendar — velika resnica. Glej, od človeka prihajam, ki ... Ali se lahko nekoliko pogovoriva?«

»Ne tu; tam je klopica. Trudna sem.«

Sedla sta in govorila.

»Čujte,« je vprašal Dorčič vlačugo, »ali verujete v Boga?«

»Seveda verujem.«

»In če vam rečem: ni Boga! — kaj mi boste odgovorili?«

»Kdo je ustvaril svet, vas bom vprašala.«

»In če vam povem, da je vse samo iz sebe nastalo, samo tako vzemimo — kaj boste rekli?«

»Potem . . . potem . . .« je napenjala misel v zgubano čelo. »Zakaj pa nas Bog opominja?«

»Kdaj?«

»Tu notri,« je pokazala na prsi.

»Vas pogosto opominja?«

»Vsak dan.«

»Zakaj se ne poboljšate?«

»Ker sem lačna,« je bila prva beseda; a jo je že popravila: »Slaba sem.«

»Pa verujete, da duša živi po smrti?«

»Živi.«

»In se ne bojite pekla?«

»Bojim se ga . . . Ali, čemu me to vprašujete? Ali mislite, da Bog ne odpušča grehov? Saj je usmiljen. In jaz ljudem ne delam hudega . . .«

Molčala sta nekaj časa.

»Čujte . . . In če bi naleteli na človeka, ki vas izprašuje, ali je Bog, ali ni Boga, in se hoče ustreliti — kaj bi storili?«

»Jezus! Ali se hočete ustreliti?«

»Ne jaz. Nekdo drug.«

»Dejala bi mu, da je Bog. Na kolenih bi ga prosila, naj se ne ustrelji, naj se ne . . .«

Dorčič se je dvignil. Prvi dan je vstajal v vse jasnejših obrisih, v daljavi se je čul ropot jutranjega vlaka.

»Ali greste k njemu?«

»Je bržkone že prepozno.«

Po drevoredu je prišel človek, ki je bil zapet v suknjo, roke je imel v žepih, lica so bila bleda in upala, oči so pijano sijale.

»Ti si, Čampa?« se je zavzel Dorčič. Ker ga je Čampa gledal kot prikazen iz drugega sveta in ni dejal besedice, je Dorčič hlastno spregovoril: »Katnik se hoče ustreliti. Podimo k njemu!«

Čampa je bil spočetka nevoljen, kakor da ga je nekdo motil v najintimnejših odnosih njegove duše. Počasi se je zavedel besed, ni se začudil. Hladno, kakor da je povabljen v kavarno, je dejal: »Pa pojdimo.«

In šli so vsi trije. Čampa se je zibal na sredi, na njegovi desni je šla Matilda.

»Kam si bil namenjen?«

»Ne vem,« je odgovarjal Čampa. »Morda na izprehod, morda domov, morda za Katnikom...«

Dorčič ga je gledal v dno duše.

»Vraga, kaj vam je vsem nocoj?«

Čampa ni odgovoril. Čez nekaj časa je zastavil vprašanje, ki se mu je motalo po možganih: »Dorčič, ali imamo pravico posegati v tuje zadeve? Življenje je njegovo, če ga je sklenil prekiniti, kdo mu sme braniti?«

»Kdo pravi, da je življenje njegovo,« se je razburila Matilda. »Ali si ga je sam dal?«

Čampa je pogledal Matildo po strani, preteklo je nekaj minut, da je znova spregovoril.

»Če se naveličam življenja, če užijem vse in nimam ničesar več iskati na tem svetu, kdo mi more braniti?«

»Ali ste užili vse?« je uprla ženska odkrite oči vanj.

»Vse, kar mi je bilo mogoče.«

»Ali imate ljubico?«

»Nimam je več.«

»Ste že osrečili kdaj kako žensko?«

Čampa je sprva pomislil, nato je odgovoril smehljaje: »Osrečil?... Za trenutek morda... Za trajno ne!«

»Potem niste vsega užili. Saj ne veste, kaj se to pravi, osrečiti koga...«

Prišli so do Katnikovega stanovanja. Vrata so bila nezaklenjena. V pisarni je gorela luč. Pred

blagajno je ležal na tleh Katnik s prestreljeno glavo. Poleg njega je ležal revolver.

»Vedel sem! Vedel sem!« se je grabil Dorčić za glavo.

Čampa se je odkril in stal nepremično ob mrtvečevih nogah. Matilda je bila prepadena, prebledela. Ustnice so ji trepetale, obrnila se je v Dorčića in v navalu neumljive besnosti kričala vanj: »To ste zakrivali vi! To ste zakrivali vi!«

»Nisem mu mogel dati, česar sam nisem imel... Kaj je storiti zdaj? Pokličimo ljudi!«

»Ali ima ženo in otroke?« je vprašala Matilda.

»Ženo in dva otroka,« je dejal Čampa počasi.

»Ne kličite jih!« je sklenila roke. »Oni spe, ničesar ne vedo. Naj bodo srečni še nekaj ur...«

Moža sta gledala žensko, ki je bila spričo smrti vsa iz sebe. Pokleknila je in se nagnila h Katniku, ki je imel odprta usta in nezaklopljene oči. Lice mu je bilo okrvavljeno, še topla kri je polzela po tleh.

»Ti ubogi, ubogi človek. Ali res nisi nikogar imel? Ali res nisi nikogar imel?«

Jokala je iz groze in usmiljenja.

Tedaj se je z vrha stopnic začul pretresljiv krik, ki je odjeknil v pisarno. »Lojze! Lojze!«

Klicala je Hilda. Navzoči so obstali okameneli in se spogledali. Nihče se ni upal oglasiti.

»Lojze! Lojze!« je vpil glas iz groze, iz kesanja, iz obupa, iz nedoumljivega.

Vse je bilo tiho in prazno. Glas je odmeval kakor v votlem sodu. Jutranja zarja se je začela pretakati skozi veje dreves...

Pavla je ležala na Možinovi postelji in jokala. Eno roko je držala na očeh, iz katerih so ji tekle solze, drugo roko ji je božal Možina, ki je sedel pri nji in neprestano ponavljal: »Pavla, pomiri se! Molči o tem!«

Pavla se je izpovedala.

»O, da je bilo vse tako grdo v mojem življenju! Ali se ti ne gnusim?«

»Ne, ne!« je bruhala izpoved tudi iz Možine. »Saj tudi moja preteklost ni čista, saj je tudi moja preteklost grda...«

Pavla mu ni dala govoriti, s poljubi mu je zapirala usta. »Ne govori o tem! Zakaj se nisva prej našla? Koliko grdega in težkega bi nama bilo prihranjenega!«

»Bog je ustvaril duše, za vsakega človeka po eno dušo in nji družico, in jih je razsejal. Ljudje so obsojeni, da jih iščejo, dokler jih ne najdejo. Najini duši sta blodili, nista zablodili, našli sta se. Zdaj lahko osrečiva drug drugega. To je vrhovni zmisel življenja. Rešila sva se iz zlega kroga blodnih teles, mesenih, lažnih, ki ne utegnejo misliti ne čustvovati, ne odpuščati, ne ljubiti...«

»Ali nisi nekoč dejal, da bi vlačugi odpustil življenje in jo vzljubil?«

»Dejal sem.«

»Ta beseda me je privedla k tebi... Ali me ljubiš?«

»Z veliko ljubeznijo,« je odgovoril Možina.

»Povej, kakšna je velika ljubezen? Po čem se spozna?«

»Bral sem,« je pela Možinova beseda. »Velika ljubezen vzcvete, kadar se želja po drugem človeku in hrepenenje po duši, ki je sorodna, zlijeta v eno... Ta ljubezen je kakor ogenj; čimbolj je topla, čistejša je. Od ognja poželenja se loči,

kakor se loči beli plamen v topilnici od črnega dima gorečih bakel...«

»Jaz ne čutim tvojega telesa...«

»Tudi jaz tvojega ne...«

Tako sta govorila in nista opazila, da se je naredil dan in je življenje na cesti pričelo peti v svojem mogočnem ritmu.

Kakor se loči bel plamen v toplicah od črnega. Eno rako je drzda in oči. »Kaj ti govoriš?« »Tudi jaz tvojeje ne...« »Črna ostane in ni...« Tako sta govorila in nista opazila, da se je

Moša se je od žalosti opazila, da se je. »O, da je bilo vse tako...« »Umir, možgani ti...« »Ali se ti ne ganim?«

»Ne, ne!« je bruhala izgovor. »Saj tudi moja preteklost ni čista...« »Ja, ja, tvoja preteklost grda...«

Pavla mu ni dala odgovora, a poljubila je zapevala usta. »Ne govoriš mi?« »Kaj se nista prej...« »Koliko...« »Kaj ti nima bilo prihranjenega?«

»Bog je ustvaril vsakega človeka po svoji duši in ni bil drug...« »Ljudje so obsojeni, da jih...« »Najini duši sta...« »Zdaj lahko osrečiva drug drugega. To je...« »Kaj ti nima bilo prihranjenega?« »Bog je ustvaril vsakega človeka po svoji duši in ni bil drug...« »Ljudje so obsojeni, da jih...« »Najini duši sta...« »Zdaj lahko osrečiva drug drugega. To je...«

»Ali nisi nekje dejal, da ni...« »Ljudje so obsojeni, da jih...« »Najini duši sta...« »Zdaj lahko osrečiva drug drugega. To je...«

»Dejal sem.« »Ta beseda me je privela k tebi...« »Ali me ljubiš?«

»Z veliko ljubeznijo.« je odgovoril Mošina. »Povej, kakšna je velika ljubezen? Po čem se spozna?«

»Bral sem.« je pela Mošinova beseda. »Velika ljubezen vavcete, kadar se želja po drugem človeku in brepenenje po duši, ki je...« »Ljudje so obsojeni, da jih...« »Najini duši sta...« »Zdaj lahko osrečiva drug drugega. To je...«

26

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000077289

